Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta informatiky a statistiky

Studijní program: Kvantitativní metody v ekonomice

Studijní obor: Ekonomická demografie

Autor diplomové práce: Bc. Ivana Zemanová

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc.

NEZAMĚSTNANOST MLADÝCH LIDÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Školní rok 2012/2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpala.

V Praze dne

…….

Podpis

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala doc. Ing. Jitce Langmrové, CSc za vedení práce. Za cenné konzultace ohledně kvality dat děkuji panu Mgr. Ondřeji Nývltovi, Ph.D. Dále patří poděkování všem, kteří mě během mého studia podporovali.

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na nezaměstnanost mladých lidí. Mladí lidé patří mezi znevýhodněné skupiny na trhu práce, proto jim je věnována zvýšená pozornost. Hlavním cílem této práce je analyzovat nezaměstnanost mladých lidí (15 – 29 let) v České republice, sledovat její vývoj, porovnat s celkovou nezaměstnaností a vyhodnotit změny, ke kterým došlo od počátku devadesátých let. Pozornost je věnována souvislosti nezaměstnanosti a vzdělání. K hodnocení vzdělanosti je kromě vzdělanostní struktury použit ukazatel průměrné délky vzdělání. Práce se také zaměřuje na ekonomickou aktivitu mladých lidí, jež se za poslední roky výrazně snížila. Na trh práce tak v nižším věku vstupují jen mladí lidé s nižším vzděláním a vyšším rizikem nezaměstnanosti. Dále je analyzována nezaměstnanost mladých a jejich vzdělanost v krajích České republiky.

Klíčová slova: nezaměstnanost, mladí lidé, vzdělanost, průměrná délka vzdělání, ekonomická aktivita

Summary

This thesis focuses on unemployment of young people. Young people are among disadvantaged groups in the labor market, so they are given special attention. The main goal of this work is to analyze unemployment of young people in the Czech Republic, monitor its development and evaluate the changes. Attention is paid to the relationship between unemployment and education. The indicator of average length of education is used along with educational structure to evaluate the level of education. The work also focuses on the economic activity of young people, which has significantly reduced in recent years. At the end of this thesis is analyzed unemployment and education of young people in the regions of the Czech Republic.

Key words: unemployment, young people, education, average length of education, economic activity

Obsah

1. Úvod 7
2. Nezaměstnanost mladých 9
2.1. Příčiny nezaměstnanosti 11
2.2. Důsledky nezaměstnanosti 13
3. Data a metody 15
3.1. Vymezení skupiny mladých 15
3.2. Ukazatele ekonomické aktivity a nezaměstnanosti 15
3.2.1. Ekonomická aktivita 15
3.2.2. Nezaměstnanost 16
3.3. Ekonomický status obyvatelstva 17
3.4. Datové zdroje o nezaměstnanosti a ekonomické aktivitě 18
3.4.1. Sčítání lidí domů bytů 19
3.4.2. Výběrové šetření pracovních sil 20
3.4.3. Ministerstvo práce a sociálních věcí 22
3.5. Použité metody 23
3.5.1. Standardizace 23
3.5.2. Rozklad změny míry nezaměstnanosti a ekonomické aktivity 24
3.5.3. Analýza rozptylu – ANOVA 25
3.6. Kruskal – Wallisův test 25
4. Vzdělanostní struktura obyvatelstva 27
4.1. Definování kategorií vzdělání 27
4.2. Průměrná délka vzdělání 28
5. Ekonomická aktivita 33
5.1. Počet ekonomicky aktivních dle SLBD 33
5.2. Počet ekonomicky aktivních dle VŠPS 37

5.3. Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních 38
5.4. Míra ekonomické aktivity dle SLBD 41
5.4.1. Míra ekonomické aktivity podle věku 41
5.4.2. Míra ekonomické aktivity dle vzdělání 43
5.4.3. Míra ekonomické aktivity mladých 44
5.5. Míra ekonomické aktivity dle VŠPS 50
6. Nezaměstnanost 53
6.1. Nezaměstnanost dle SLDB 53
6.1.1. Absolutní počty nezaměstnaných 53
6.1.2. Míra nezaměstnanosti 56
6.2. Nezaměstnanost dle VŠPS 62
6.2.1. Absolutní počty nezaměstnaných 62
6.2.2. Míra nezaměstnanosti 65
6.3. Vzdělanostní struktura nezaměstnaných 69
6.3.1. Vzdělanostní struktura nezaměstnaných dle MPSV 70
6.4. Testování vztahu nezaměstnanosti a vzdělání 72
7. Krajské porovnání 74
7.1. Porovnání ekonomické aktivity 75
7.2. Porovnání nezaměstnanosti 76
7.3. Porovnání vzdělanostní struktury 80
7.3.1. Krajské porovnání průměrné délky vzdělání 81
8. Závěr 84
Literatura 86
Seznam grafů 89
Seznam tabulek 90
Seznam použitých zkratek 91

1. Úvod

Nezaměstnanost a zejména nezaměstnanost mladých lidí je palčivý problém současné společnosti. Dopadá nejen na jednotlivce, ale také na společnost v podobě ekonomických a sociálních důsledků. Ovlivňuje kvalitu života lidí, jejich životní úroveň, ale i psychické a fyzické zdraví. Lidé bez práce jsou odkázáni na pomoc státu a je tak zatěžován státní rozpočet, zároveň snižují své výdaje a snižuje se tak spotřeba.

V České republice začal být problém nezaměstnanosti aktuální až s přechodem na tržní ekonomiku. Do té doby byla v rámci centrálně řízené ekonomiky uměle udržována vysoká zaměstnanost, nezaměstnanost byla nepřípustným jevem, a to i za cenu nízké produktivity práce. Po uvolnění trhu práce na počátku 90. let minulého století se nezaměstnanost udržovala ještě na nízké hladině, během transformace a restrukturalizace ekonomiky v druhé polovině 90. let však výrazně narostla. K dalšímu prohloubení nezaměstnanosti došlo v souvislosti s ekonomickou krizí, která začala v roce 2008. Do dnešní doby se nepodařilo tento nepříznivý trend jednoznačně zvrátit.

Na trhu práce přitom existují určité skupiny obyvatel, které jsou z hlediska nezaměstnanosti rizikovější. Mezi ně patří i skupina mladých, u nichž je nezaměstnanost často vnímána jako více problematická. U mladých lidí je velmi důležité, aby si vytvořili vztah k práci, denní režim a pracovní návyky. Pokud se tak nestane v krátké době po skončení jejich vzdělávání, jen těžko se později začlení na trh práce a budou se s problémem nezaměstnanosti potýkat celý život. Existuje obava, aby nevyrostla celá generace, která nebude pracovat a nepomůže tak čelit ekonomickým důsledkům stárnutí obyvatel. Stát by tedy měl nezaměstnanosti mladých věnovat zvýšenou pozornost.

Cílem práce je v této souvislosti na základě získaných dat analyzovat nezaměstnanost mladých lidí a její specifický vývoj v kontextu nezaměstnanosti celé populace. Obecně se předpokládá, že riziko nezaměstnanosti souvisí s dosaženým vzděláním. Čím nižší je dosažené vzdělání, tím je riziko nezaměstnanosti vyšší. Proto je v této práci věnována vzdělání patřičná pozornost. Ověříme, zda je zmíněný předpoklad o vztahu nezaměstnanosti a vzdělání platný i u mladé generace. Neustále se hovoří o zvyšující se vzdělanosti, nezaměstnanost by se tedy měla snižovat. Skupina nezaměstnaných je podskupinou ekonomicky aktivní populace, budeme tedy zjišťovat, zda se zvyšuje

vzdělanost i této skupiny. Dalším cílem práce je analyzovat vývoj v čase a provést krajské porovnání míry nezaměstnanosti mladých.

Vzhledem ke svému zaměření má práce převážně empirický charakter a je tedy založená na podrobné analýze statistických dat. Práce kombinuje několik datových zdrojů věnujících se problematice ekonomické aktivity obyvatel. Hlavním zdrojem je pro svoji podrobnost sčítání lidí domů bytů, dále je využito výběrové šetření pracovních sil.

Přes empirický charakter však na začátku práce nechybí teoretické uvedení do problému nezaměstnanosti. V úvodu jsou tak popsány její příčiny a důsledky, jsou charakterizována specifika nezaměstnanosti mladých a její důsledky.

V následující metodologické části jsou popsány zdroje dat pro tuto práci a také metody, které jsou v ní použity. Je definováno rozdělení obyvatel dle ekonomické aktivity a možnosti jejího měření.

Hlavním tématem práce je analýza nezaměstnanosti mladých ve vztahu ke vzdělání, proto je další část věnována charakteristice vzdělání, což je nutné východisko k samotné analýze.

Nezaměstnaní se rekrutují ze skupiny ekonomicky aktivních. Pokud jsou tedy zaznamenávány změny v této skupině, promítají se do skupiny nezaměstnaných. Proto je následující část věnována podrobné analýze skupiny ekonomicky aktivních ve vztahu ke vzdělání a také změnám míry ekonomické aktivity.

Stěžejní kapitola o nezaměstnanosti s důrazem na mladé se věnuje porovnání nezaměstnanosti v různých věkových a vzdělanostních skupinách jednak podle SLDB, ale také VŠPS, kde bylo možné sledovat i dlouhodobý vývoj nezaměstnanosti. Analyzovány jsou důvody změn v míře nezaměstnanosti.

Poslední kapitola je věnována krajskému porovnání nezaměstnanosti mladých. K porovnání slouží míry nezaměstnanosti mladých a jejich standardizované podoby a také průměrná délka vzdělání.

V závěru jsou shrnuty výsledky práce.

2. Nezaměstnanost mladých

Nezaměstnanost je jev, kterým se zabývá hned několik vědních disciplín. Bezpochyby je předmětem zájmu ekonomie a její praktické podoby hospodářské a sociální politiky, ale také sociologie, protože působí jako sociální problém v celé společnosti. Na úrovni jedince je nezaměstnanost objektem studia psychologie, kdy nezaměstnanost má vliv na psychiku člověka. Práce hraje v životě člověka důležitou roli. Její nepřítomnost – nezaměstnanost pak má dalekosáhlé ekonomické a sociální dopady i příčiny.

„Práce a pracovní uplatněný nepochybně náleží k základním atributům člověka. Práce je určující pro ekonomický i sociální status jedinců, rodin a v podstatě také pro stabilitu a prosperitu celé společnosti.“(Krebs & kol., 2007)

Krebs a kol. definuje nezaměstnanost jako: *Nezaměstnanost lze považovat za výraz toho, jak je organizováno a řízeno zaměstnávání lidí v zemi, lze ji považovat za odraz nepersonálních tržních sil, kterými je ovládán lidský faktor, lze ji ale také považovat za důsledek určitých schopností, dispozic a postojů jedinců. Nic z toho samo o sobě neumožňuje pochopit problém nezaměstnanosti a najít jeho přijatelné řešení, neboť nezaměstnanost je zřejmě důsledkem toho všeho.*

Nezaměstnaností nejsou všechny skupiny obyvatel ohroženy stejně, některé jsou vystaveny riziku nezaměstnanosti více:

„K rizikovým skupinám patří, ženy, handicapovaní, osoby před důchodem, mladiství a absolventi škol. Nezaměstnanost mnohem častěji postihuje také osoby s nižším vzděláním a je také diferencována teritoriálně“. (Krebs & kol., 2007) Práce se proto zaměřuje na skupinu mladých lidí, zkoumá jejich vzdělání a také regionální pohled na nezaměstnanost mladých.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ze dne 13. května 2004, vyčleňuje uchazeče, kterým je potřeba věnovat zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání. Až do roku 2008 do této skupiny patřil fyzické osoby do 25 let věku. Samostatně byli uváděni pouze absolventi vysokých škol po dobu 2 let po úspěšném ukončení studia, nejdéle však do 30 let věku. Po novele zákona o zaměstnanosti zákona 328/2008 Sb. která vstoupila v platnost 1. ledna 2009, je zvýšená péče věnována pouze mladým lidem do 20 let věku, což odpovídá maximálně době 2 let po ukončení středního vzdělání. Problém s uplatnění na

trhu práce však není, jak dokazují data, jen u této věkové skupiny, ale je zde nejpalčivější.(Burdová & Chamoutová, 2012)

„Nezaměstnanost mládeže představuje poměrně závažný problém, neboť vytvoření pracovních návyků je v mladém věku velmi důležité.“(Kotýnková, 2006)

Ačkoliv se často mladí lidé považují za perspektivní skupinu zaměstnanců, kteří mohou přinést nové nápady a svou energii, často jsou aktivní a flexibilní, jejich zaměstnanost je nižší než u vyšších věkových skupin.

Uplatnění mladých lidí, hlavně absolventů škol selhává z několika důvodů:

Absolventi a mladí lidé bez delší pracovní praxe přichází na trh práce, který neznají a z toho vyplývají problémy shánění zaměstnání. Nemají dostatečné zkušenosti s pracovními pohovory a přípravou na ně. Chybí jim praxe, tedy nemohou se ani prokázat posudkem bývalého zaměstnavatele, který by jim mohl pomoci. Zaměstnavatelé tak mají obavu, zda zvládnou práci v potřebné kvalitě a zároveň, zda nebude problém s jejich pracovní morálkou. U mladistvých (15 – 18 let) musí také vyhovět speciálním omezením vyplývajících ze zákoníku práce (např. zákaz práce přes čas, omezená pracovní doba, pracovní smlouva jen na dobu neurčitou apod.). Často absolventi vstupují na trh práce s nereálnými platovými požadavky, kterým zaměstnavatelé nemají motivaci vyhovět.

„Nízká účast mládeže na pracovním trhu však rovněž souvisí s nesnadným přechodem ze školy na trh práce, neboť zaměstnavatelé nejsou mnohdy ochotni nést dodatečné náklady na odbornou přípravu mladých zaměstnanců bez praxe, a proto se pro absolventy stává vstup na trh práce obtížný. Za hlavní příčiny nezaměstnanosti mládeže jsou označovány nedostatečné praktické zkušenosti a pracovní návyky mladých absolventů, nízká kvalifikace, nedostatečná jazyková příprava, nedostačující počítačová gramotnost a neochota absolventů vykonávat určitá zaměstnání.“(Kotýnková, 2006)

V teoretické ekonomii[1] se rozlišují dva hlavní směry chápání příčin, proč znevýhodnění na trhu práce postihuje některé skupiny (i mladé) neúměrně více než jiné.

Neoklasický přístup rozděluji populaci na dvě skupiny; první je na trhu práce úspěšnější, neboť se vzdělává a investuje do lidského kapitálu. Druhá skupiny je na trhu práce méně

[1] Viz např. (Vagač, 2011)

úspěšná, protože méně investuje do vzdělání a tedy i jejich produktivita je nižší. To však nevysvětluje veškerou nezaměstnanost. Část rozdílů je způsobena nedokonalým tržním prostředím, tedy diskriminací na trhu práce. Pod diskriminací jsou skryty důvody proč zaměstnat místo ekonomicky produktivnějšího člověka, člověka méně produktivního, tedy zcela irelevantní důvody (např. pohlaví, věk, národnost…).

Druhý přístup je přístup institucionální. Trh práce je podle něj rozdělen na „lepší" a „horší." Stejně tak jsou pak rozděleni lidé a ti z druhé – „horší" – skupiny a mají problém uplatnit se na „lepších" pracovních místech. „Lepším" pracovním místem je myšleno místo s většími jistotami (nikoliv jen platem). Tento přístup nepřisuzuje vinnu hůře zaměstnatelných vzdělání, ale vnějším vlivům jako jsou sociální a institucionální bariéry.

„Oba přístupy sledují rozdílnosti v produktivitě, přičemž neoklasický přístup je vnímán jako rozdíly spjaty s rozdílnými schopnostmi jednotlivců a jejich postoji k investování do vlastního lidského kapitálu, zatímco přístup segmentovaného trhu zdůrazňuje význam institucionálních struktur vytvářejících pracovní místa s rozdílnou produktivitou, kterým se pracovníci přizpůsobí."(Vagač, 2011)

2.1. Příčiny nezaměstnanosti

Lze rozlišit různé typy nezaměstnanosti, z nichž lze usuzovat na její příčiny:

Frikční nezaměstnanost je druh nezaměstnanosti, který je v ekonomice zcela přirozená. Do tohoto druhu nezaměstnanosti jsou zařazeni lidé, kteří přechází mezi zaměstnáními. Z jednoho dobrovolně nebo nedobrovolně odešli a shánějí nové. Trvá však *„nějakou"* dobu než seženou nové vhodné zaměstnání, po tu dobu jsou tedy nezaměstnaní.

U mladých lidí se frikční nezaměstnanost vyskytuje hlavně při přechodu ze vzdělávací soustavy na trh práce. Nedá se však přesně vymezit *„nějaká"* doba, po kterou je považována za neškodnou a přirozenou. Za tu dobu můžeme považovat dobu 5 měsíců, pokud je uchazeč nezaměstnaný déle než 5 měsíců, je považován za dlouhodobě nezaměstnaného. Pokud absolvent shání práci delší dobu, jedná se pravděpodobně o jiný druh nezaměstnanosti. (Burdová & Chamoutová, 2012)

Strukturální nezaměstnanost vzniká tehdy, pokud je poptávka po pracovnících, ale po jinak kvalifikovaných než, kteří nabízí svou pracovní sílu na trhu práce. Typicky k ní dochází při restrukturalizaci ekonomiky (např. druhá polovina 90. let v ČR)

„V dnešní době vlivem technického pokroku a změn v obsahu práce je tato nezaměstnanost průvodním jevem adaptivní ekonomiky.“(Krebs & kol., 2007)

Cyklická nezaměstnanost vzniká během fáze poklesu ekonomického cyklu. V době ekonomické recese se snižuje poptávka po pracovní síle, lidé jsou tak propouštěni a noví nejsou přijímáni, vzniká tak nezaměstnanost. Na rozdíl od strukturální se liší tím, že k poklesu dochází v naprosté většině segmentů ekonomiky.

Nezaměstnanost mladých reaguje na propad v ekonomickém cyklu více, než nezaměstnanost osob vyššího věku (nikoliv zase osob předdůchodového věku). Jak bylo zmíněno výše, zaměstnavatelé musí při zaměstnávání mladých nést dodatečné náklady. Nutné je však vzít v úvahu, že se nejedná jen o finanční náklady na jejich mzdy, platy pojištění apod., ale hlavně o náklady skryté, kdy pracovník se zkušenostmi by odvedl práci lépe nebo rychleji. Proto se v obtížné ekonomické situaci zaměstnávají většinou osoby, které již mají zkušenosti.

„*Ukazuje se, že prezentovaný rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti celkovou a mladistvých a absolventů, který se zvyšuje od roku 2007 do roku 2009, potvrzuje, že ekonomická krize či fáze ekonomického cyklu recese působí na zhoršení podmínek pro mladistvé a absolventy na trhu práce. Ti jsou nezkušení, bez praktických znalostí a zaměstnavatelé vyhledávají spíše zkušené pracovníky; při propouštění přicházejí o místo jako první. Zhoršení ekonomických podmínek tedy zhoršuje jejich postavení na trhu práce ještě více než už osob s pracovními zkušenostmi. Výsledkem je tlak na pokles mezd absolventů a jejich dlouhodobá nezaměstnanost*.“ (Miskoczi, 2011)

„Nárůst mladých nezaměstnaných je jedním z hlavních důsledků ekonomické krize. Česká republika se přitom až do krizových let nevyznačovala vysokou mírou nezaměstnanosti mladých osob, naopak riziko ztráty zaměstnání postihovalo především osoby ve starším věku.“(Beranová, 2012)

„*Ekonomická krize se projevila především v tom, že trh práce nedokázal absorbovat nově příchozí, takže uplatnění nemohli najít hlavně absolventi, což potvrzuje i nárůst míry dlouhodobé nezaměstnanosti mladých osob. Významnou roli v možnosti uplatnění mladých osob na trhu práce však hraje nejvyšší dosažené vzdělání.“*(Nývlt & Bartoňová, 2011)

2.2. Důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je ve společnosti vnímána jako silně negativní jev. A to jednak na úrovni jednotlivce, ale i celé společnosti.

„Nezaměstnanost může mít kromě negativních důsledků i pozitivní důsledky např. realizace změn ve struktuře ekonomiky, podpora flexibility a motivace pracovní síly. V reálném hodnocení však převládají důsledky negativní.“(Krebs & kol., 2007)

Na úrovni celé společnosti hodnotíme zejména dopady do ekonomiky, která nezaměstnanost způsobuje. A to jednak ušlými výnosy, ať přímo na produkt, dále také nevybranými daněmi a naopak pak vyššími náklady na politiku zaměstnanosti, a to aktivní i pasivní. *„Ekonomické důsledky jsou spojeny s tím, že ekonomiky navyrábí tolik, kolik by mohla vyrábět, pokud by využila všechnu disponibilní pracovní sílu.“* (Krebs & kol., 2007)

Na úrovni jednotlivce se důsledky nezaměstnanosti projevují zejména na jeho společenském životě, postavení a také na psychice, která dále determinuje postoj nezaměstnaného při hledání práce a problém se ještě více prohlubuje. *„Sociální důsledky se projevují na sociální situaci, chování, postoji a společenském životě nezaměstnaných. Mezi sociální důsledky patří vliv na životní úroveň, rodinu, na strukturaci a vnímání času, fyzické a psychické zdraví.*(Krebs & kol., 2007)*“*

Podíváme-li se na problém z pohledu mladých, sociální situaci může v některých případech kompenzovat rodina, ze které část mladých ještě neodešla. Zvyšuje se věk odchodu dítěte z rodiny a nezaměstnanost mladých je právě jedním z důvodů tohoto trendu. Rodiče finančně podporují své již často dospělé dítě, které má problémy sehnat pracovní místo a zamezí tak poklesu jeho životní úrovně a zároveň tak sociálního statusu. Otázkou však je, zda tato podpora není kontraproduktivní, protože snižuje motivaci k hledání práce. (Nývlt, 2006)

Co se týče vlivu na rodinu, většina mladých v ČR zakládá rodinu až po začlenění se na trh práce. Dlouhodobá nezaměstnanost může tedy způsobovat odkládání založení vlastní – nové rodiny až do vyššího věku a tedy mít negativní vliv na porodnost.

Obtíže spojené s hledáním zaměstnání přispívají k tomu, že v současnosti stojí v popředí zájmu mladých lidí po absolutoriu nejdříve zajištění zaměstnání a budování kariéry, případně i další vzdělávání. I když samozřejmě existuje celá řada faktorů, které měly a

mají vliv na změny rodinného a reprodukčního chování, obtíže s uplatnění na pracovním trhu nepochybně přispívají k odkládání uspořádání soukromého života - vstupu do manželství, resp. soužití a založení rodiny. (Bartoňová-Nývlt, 2010) (Burcin, Fialová, Rychtaříková, a kol., 2010).

Velmi negativní vliv má pro mladé lidi změna vnímání času. Čas pro ně přestane být důležitý, navíc nemají zažitý pracovní režim a čas pro ně ztrácí svůj obsah a je tak často naplňován pasivními (např. spánkem, sledováním televize) nebo společensky nežádoucími aktivitami – kriminalita, alkoholizmus, což je samozřejmě pro společnost silně negativní jev se sociálními i ekonomickými následky.

Z toho důvodu je nutné zaměřit se na řešení problematiky mladých nezaměstnaných nejen na státní úrovni (v podobě aktivní politiky nezaměstnanosti), ale i využít zdroje Evropské unie, která také vnímá problém nezaměstnanosti mladých jako velmi palčivý. Oblasti nezaměstnanosti by se z důvodu sociálních dopadů měly věnovat i vzdělávací instituce, neziskové organizace nebo církve.

3. Data a metody

3.1. Vymezení skupiny mladých

Práce se zaměřuje na skupinu mladých lidí. Vymezení této skupiny může být různé. V práci je použito vymezení od 15 do 29 let. Volba dolní hranice sledovaného intervalu odpovídá tomu, od kdy mohou osoby vstupovat na trh práce, tj. po skončení povinné devítileté školní docházky. Vymezení druhé strany intervalu je však diskutabilní. Pro tuto práci byla zvolena vyšší věková hranice z důvodu prodlužující se délky vzdělávání a odsouvání vstupu na trh práce. Absolventi vysokých škol vstupují na trh práce často později než ve 24 let (což by byla z důvodu pětiletých věkových intervalů druhá možnost vymezení). V práci je jak pak často sledování rozděleno na 3 pětileté intervaly a analyzováno pro každou skupinu zvlášť, neboť vykazuje určitá specifika.

3.2. Ukazatele ekonomické aktivity a nezaměstnanosti

3.2.1. Ekonomická aktivita

Nejběžnější charakteristikou ekonomické aktivity je míra ekonomické aktivity. Nejčastěji se uvádí v procentech.

$$míra\ ekonomické\ aktivity = \frac{početekonomicky\ aktivních}{počet\ obyvatel} * 100$$

Vyjadřuje kolik procent obyvatelstva je ekonomicky aktivních. Dále je také možné konstruovat specifické míry, které vyjadřují míru ekonomické aktivity jen v části populace.

$$míra\ ekonomické\ aktivity_x = \frac{početekonomicky\ aktivních_x}{počet\ obyvatel_x} * 100$$

Jako specifikum *(x)* můžeme uvažovat pohlaví, věk, vzdělanost, prostor, případně jiné charakteristiky či jejich kombinace.

Při výpočtu míry ekonomické aktivity se obvykle do jmenovatele nezahrnuje celá populace, ale jen práce schopné obyvatelstvo, tedy obyvatelstvo starší 15 let. VŠPS charakterizuje míru ekonomické aktivity takto: *„Míra ekonomické aktivity vyjadřuje podíl pracovní síly (zaměstnaných a nezaměstnaných) na počtu všech osob starších 15 let.“*(ČSÚ, 2013)

Do takto konstruovaného ukazatele je však zahrnuta i velmi početná skupina osob důchodového věku, která míru ekonomické aktivity podstatně snižuje. Tuto skupinu od jistého věku můžeme považovat za práce neschopnou. Obtížné je však určit takový věk. Pro srovnání, jak časové tak prostorové, by samozřejmě bylo nejvhodnější sledovat specifické míry vždy v jednoletých věkových skupinách. Taková analýza by byla velmi náročná a interpretace výsledku obtížná. Je tedy vhodné konstruovat spíše specifické míry dle věku, kde věk nebudeme specifikovat jen jedním dokončeným věkem případně pětiletou věkovou skupinou, ale širokým rozpětím např. 15 – 65 let. Volba věkového rozhraní je samozřejmě diskutabilní. V dnešní době velká část obyvatel ve věku 15 let pokračuje ve studiu střední školy, které dokončí až v období dospělosti. Proto by bylo vhodné použít vyšší dolní hranici intervalu např. 20 let. Horní hranice 65 let se v současné době jeví jako vhodná, protože je několik let po oficiálním věku odchodu do důchodu.

3.2.2. Nezaměstnanost

Relativní charakteristikou nezaměstnanosti je míra nezaměstnanosti, která je definovaná jako:

$$míra\ nezaměstnanosti = \frac{počet\ nezaměstnaných}{počet\ ekonomicky\ aktivních} * 100$$

Tato míra se opět vyjadřuje v procentech a říká, kolik procent z ekonomicky aktivních je nezaměstnaných. Tato míra je jednou z nejdůležitějších charakteristik ekonomiky a sociálního klimatu ve společnosti. Doplňkem do jedné je pak míra zaměstnanosti.

Opět je možné pro míru nezaměstnanosti konstruovat specifické míry.

$$míra\ nezaměstnanosti_x = \frac{počet\ nezaměstnaných_x}{počet\ ekonomicky\ aktivních_x} * 100$$

Za specifika *(x)* můžeme považovat pohlaví, věk, vzdělání, prostor, ale také délku nezaměstnanosti. *„Specifické míry mohou poskytovat přesnější signály cyklických změn v ekonomice.“*(Jílek a Moravová, 2007)

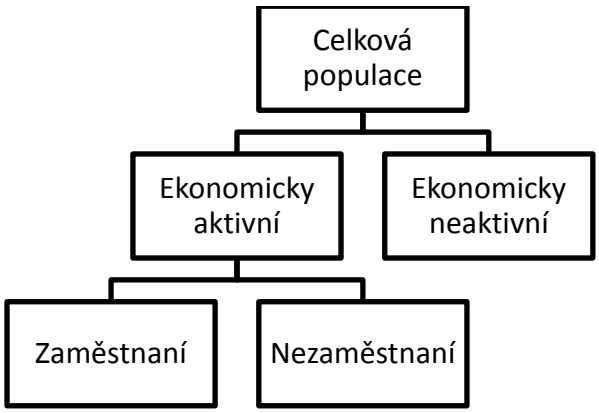
Oficiální statistika publikuje dvě míry nezaměstnanosti, mezi kterými je nutné rozlišovat. Tzv. *obecná míra nezaměstnanosti* pochází z datového zdroje VŠPS. Tato míra je definovaná podle mezinárodního standardu ILO. Druhým typem je *registrovaná míra nezaměstnanosti*, která vychází ze statistik MPSV. „*Registrovaná míra nezaměstnanosti je*

podíl, kde v čitateli je počet dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání a ve jmenovateli součet zaměstnaných z VŠPS, počtu pracujících cizinců podle evidence MPSV a MPO a počtu dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání. Údaje o počtu zaměstnaných jsou počítány jako klouzavé průměry za posledních 12 měsíců." (ČSÚ, 2013)

Od ledna 2013 je konstruován nový ukazatel registrované míry nezaměstnanosti tzv. *podíl nezaměstnaných osob,* který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. Tento ukazatel nahrazuje doposud zveřejňovanou míru registrované nezaměstnanosti, která poměřuje všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám. (MPSV)

3.3. Ekonomický status obyvatelstva

Celkovou populaci můžeme rozdělit dle ekonomické aktivity do několika vzájemně se nepřekrývajících skupin. Dělení zobrazuje následující schéma.

Zaměstnané osoby jsou dle definice ILO[2] takové osoby, které:

1) Jsou starší 15 let a bydlí na sledovaném území
2) Odpracovaly v referenčním týdnu alespoň jednu hodinu za mzdu nebo plat

Pokud osoba nebyla zaměstnaná, mohla být nezaměstnaná. Nezaměstnaná osoba musí splňovat následující podmínky:

1) Je starší 15 let a bydlí na sledovaném území
2) Nebyla zaměstnaná ani sebezaměstnaná

[2] International Labour Organization

3) Aktivně hledá práci, tj. podniká účinné kroky za účelem získání placeného zaměstnání nebo sebezaměstnání
4) Byla připravena k nástupu do práce nejpozději do 14 dnů.
5) Dále osoby, které již práci našly, ale nástup byl určen později.

Pokud nebyla osoba zaměstnaná ani nezaměstnaná pak byla ekonomicky neaktivní. Mezi ekonomicky neaktivní tedy patří zejména osoby mladší 15 let, žáci a studenti navštěvující vzdělávací instituce, důchodci – starobní i invalidní. Tyto osoby jsou ekonomicky neaktivní z objektivních důvodů. Ze subjektivních důvodů jsou ekonomicky neaktivní osoby v domácnosti např. z důvodu péče o dítě, rodiče apod., dále pak rentiéři a ostatní. Patří sem také osoby, které nesplňují výše zmíněné podmínky. Např. osoba nezaměstnaná, která absolvuje rekvalifikaci a není tedy schopna nastoupit do 14 dnů do zaměstnání. (Jílek a Moravová, 2007)

V České republice existuje ještě jeden koncept sledování nezaměstnanosti – dle MPSV. Jedná se o registrovanou nezaměstnanost, která se liší od mezinárodního standardu ILO. Registrovaný uchazeč je takový uchazeč, který byl zaregistrován na příslušném úřadu práce. Ne každý nezaměstnaný musí být zaregistrovaný na úřadu práce a také ne každý zaregistrovaný na úřadu práce musí být dle ILO považován za nezaměstnaného. (Jílek a Moravová, 2007)

K registrování na úřadu práce jsou nezaměstnaní motivováni několika důvody. Registrovaní uchazeči mají nárok na proplácení zdravotního pojištění a finanční podporu v nezaměstnanosti (jen po omezenou dobu), dále pak získání informací o volných místech v regionu, poradenská, zprostředkovatelská a podnikatelská činnost. (Krebs & kol., 2007)

3.4. Datové zdroje o nezaměstnanosti a ekonomické aktivitě

V České republice existuje několik zdrojů, ze kterých můžeme získat data o nezaměstnanosti obyvatel. Každý zdroj má však svá specifika a dá se tedy využít pro jiné účely. V této kapitole popíšeme jednotlivé datové zdroje využité pro analýzu, tedy SLDB, VŠPS a koncept MPSV. Zaměříme se také na jejich využitelnost a jejich výhody a nevýhody.

3.4.1. Sčítání lidí domů bytů

Sčítání obyvatel je nejstarší datový zdroj. První sčítání proběhlo již v roce 1754, za vlády Marie Terezie. Z tohoto sčítání však nebylo možné zjistit data o ekonomické aktivitě obyvatel, sledoval se pouze sociální status obyvatelstva, a to pouze u mužů. (ČSÚ, 2010)

První moderní sčítání proběhlo v roce 1869. Byl stanoven rozhodný okamžik, tedy datum, ke kterému se zjišťované údaje sledují. Byla stanovena také pravidelná desetiletá periodicita, se kterou se sčítání měla opakovat. (ČSÚ, 2010) Desetiletá periodicita byla zachována až na výjimku v roce 1940, kdy se sčítání z důvodu 2. světové války neuskutečnilo. Nahrazeno bylo tzv. soupisy obyvatel, ve kterých byl na ekonomickou aktivitu resp. zaměstnání kladen velký důraz (zejména na Slovensku). (ČSÚ, 2011) Ze všech sčítání bylo možné získat informace o ekonomické aktivitě.

Sčítání zjišťuje stav obyvatelstva k určitému okamžiku – rozhodný okamžik. Jedná se o šetření vyčerpávající a data jsou publikována od prostorové úrovně základních sídelních jednotek (tedy urbanistických obvodů)

Využití dat ze SLDB v práci

Data ze SLDB jsou hlavním datovým zdrojem pro tuto práci, a to zejména z důvodu jejich povahy (jedná se o vyčerpávající šetření). Dají se tak využít ve velmi podrobném členi i pro pětileté věkové skupiny, které jsou pro analýzu nezaměstnanosti mladých stěžejní. Pětileté věkové skupiny rozdělené dle ekonomické aktivity na zaměstnané, nezaměstnané a ekonomicky neaktivní pak můžeme dále sledovat dle vzdělání i dle bydliště.

Práce je zaměřena na nezaměstnanost, ze sčítání tedy využijeme data o ekonomické aktivitě z let 1991, 2001 a 2011. Dřívější data nemá smysl analyzovat z důvodu centrálně řízené ekonomiky. *„Plná zaměstnanost byla definičním atributem socialistického státu sovětského typu. Nezaměstnanost tu neexistovala, alespoň ne ve statistikách.“*(Možný, 1994)

Povaha dat ze SLDB, spíše jejich způsob zjišťování, však přináší i problémy. Údaje jsou zjišťovány deklaratorním způsobem a neexistuje kontrola správnosti. Mohou tedy vznikat výrazné chyby, které však nebudou nijak odhaleny. Na konkrétní problém narážíme zejména v roce 2011, kdy nám zpracování narušuje velké procento nezjištěných údajů. Je pravděpodobné, že některá skupina obyvatel má větší sklon k zatajování informací oproti

jiné. Z dat bylo patrné, že výskyt kategorie nezjištěno klesá s věkem a zároveň je nejvyšší v Praze. Podle článku Terezy Krausové je míra použitelných odpovědí nižší u věkové skupiny 15 – 24 let (94,6 %), s klesajícím vzděláním klesá také procento použitelných odpovědí (u základního vzdělání je jen 93,8 %) a nízká je také u nezaměstnaných (90,4 %). Dále pak u otázky na ekonomickou aktivitu více odpovídali vysokoškolsky vzdělaní lidé (99,5 %) oproti lidem se základním vzděláním (94,5 %). (Krausová, 2012) Důvodem k nezodpovězení otázky může být její nepochopení (je možné u osob s nižším vzděláním) nebo neochota k jejímu vyplnění. K nevyplnění některých otázek nebo celého dotazníku nabádaly různé iniciativy. (Berná, 2011) Jaké skupiny a proč těmto tlakům podlehly, je otázka spíše pro sociology.

Data ze sčítání jsou dobře použitelná pro svoji podrobnost, můžeme tak využít data i pro krajské srovnání, které je v práci zahrnuté. Problém ovšem nastává u dat z roku 1991, kdy byla data sice sledována za území České republiky jako součást České a Slovenské Federativní Republiky, ale nebyly definované kraje, tak jako jsou definované dnes. Data přepočtená na dnešní kraje byla získána stejně jako data za rok 2001 na vyžádání z ČSÚ. Dalším problémem je definování kategorií dokončeného vzdělání, které byly v každém ze sčítání definovány jinak (více viz podkapitola 4.1).

Kvůli dlouhé periodicitě zjišťování, není možné sledovat změny v kratším období. Z dat nelze vystihnout reakci ekonomické aktivity na cyklus ekonomiky i strukturální změny jsou stěží pozorovatelné. Data je vhodné používat spíše pro průřezové analýzy a výrazné změny. V práci jsou počítány změny mezi desetiletími, ale zároveň jsou doplněny i jinými datovými zdroji, konkrétně VŠPS.

3.4.2. Výběrové šetření pracovních sil

Dalším zdrojem dat je výběrové šetření pracovních sil. Jedná se o výběrové šetření, nejsou tedy jako v předchozím případě šetřeny všechny osoby žijící na našem území, ale jen některé vybrané a následně dochází k zobecnění na celou populaci.

Rozsah šetření a ukazatele zaměstnanosti a nezaměstnanosti plně odpovídají definicím Mezinárodní organizace práce a metodickým doporučením Eurostatu. (ČSÚ, 2013)

„Český statistický úřad provádí od prosince 1992 výběrové šetření pracovních sil, které probíhá ve všech okresech České republiky kontinuálně v průběhu celého roku. Hlavním

cílem VŠPS je získávání pravidelných informací o situaci na trhu práce, umožňujících její analýzu z různých hledisek, zejména ekonomických, sociálních a demografických.“(ČSÚ, 2013)

Tazatelé VŠPS provádějí šetření pomocí dotazníku, který má elektronickou podobu. Nejobsáhlejší částí dotazníku je oddíl zabývající se podrobnými údaji za všechny osoby 15leté a starší, obvykle bydlící v bytě. Zjišťuje se ekonomické postavení, charakteristika hlavního, resp. druhého zaměstnání, předchozí pracovní zkušenost, hledání zaměstnání, obvyklé postavení, vzdělávání a situace respondenta před rokem. (ČSÚ, 2013)

Domácnosti jsou do šetření vybírány dvoustupňovým výběrem, přičemž je nejdříve systematickým znáhodněným výběrem vybrán sčítací obvod a následně prostým náhodným výběrem byt, ve kterém jsou šetřeny všechny obvykle bydlící osoby v hospodařící domácnosti. Každý byt je pak šetřen pět po sobě jdoucích čtvrtletí. (ČSÚ, 2013)

Každé čtvrtletí je šetřeno 25 000 domácností, což odpovídá cca 57 000 osobám, z toho 49 000 jich je starších 15 let. Nešetří se však tzv. domácnosti ústavní a hromadná ubytovací zařízení. (ČSÚ, 2013) Proto může docházet ke zkreslení u některých údajů o cizincích nebo ve vzdělanostní kategorii bez vzdělání – bez vzdělání obvykle bývají osoby duševně postižené nebo sociálně slabé a cizinci. Tyto skupiny se právě koncentrují do těchto zařízení.

„Výsledky výběrového šetření jsou převažovány na celkovou populaci ČR na základě výsledků statistiky obyvatelstva k 1. 1 daného roku. Tento odhad je dále zpřesněn predikcí vývoje přirozeného pohybu a salda migrace v prvním čtvrtletí roku 2013. Převážení se provádí podle území, pětiletých věkových skupin a pohlaví respondentů. Výsledky VŠPS jsou vždy průměrné údaje za hodnocené čtvrtletí.“ (ČSÚ, 2013)

V šetření takového typu mohou vznikat dva druhy chyb – nevýběrové a výběrové. Nevýběrové chyby vznikají systematicky, často již ve fázi sběru dat. (Pecáková, 2011) Vzhledem k tomu, že šetření pořádá Český statistický úřad, považujeme tyto chyby za minimální. Druhý typ chyb je nevyhnutelný i při dobré organizaci šetření. Tyto chyb jsou způsobeny tím, že se informace nezjišťují u celé populace, ale šetří se jen její náhodně vybraná část. Velký rozsah šetření je potlačuje, přesto je nutné je mít na paměti při interpretaci výsledků.

Výběrový charakter zjišťování způsobuje nemožnost využít podrobného členění dat (např. menší územní celky, podrobné věkové skupiny, atd.) Nebylo tedy možné využít dat z VŠPS v podobném členění jako data ze SLBD

Využití dat z VŠPS v práci

Data z VŠPS mají oproti datům ze SLDB výhodu periodicity zjišťování. Zjišťování probíhá čtvrtletně a výsledky jsou publikovány i jako roční průměry již od roku 1993. Tvoří nám tedy ucelenou řadu hodnot, kde lze pozorovat meziroční a mezikvartální změny i reakci na cyklus a strukturální změny ekonomiky. Jistou nevýhodou je však povaha dat – výběrová data zobecněná na populaci. Pokud půjdeme do podrobnějšího třídění, narazíme na problém nespolehlivosti dat. Práce se zaměřuje na nezaměstnanost mladých, je to tedy dvourozměrné třídění dle charakteristiky ekonomické aktivity a věku. Dále přidáváme charakteristiku vzdělání, což už je problematické, a pokud bychom chtěli zahrnout kraj, data by byla silně nespolehlivá. Osob s naší požadovanou specifikací bylo dotazováno velmi málo (jen v řádu jednotek) a zobecnění na celou populaci by bylo nereprezentativní.[3]

Jednou z možností řešení tohoto problému je ustoupení od nějaké charakteristiky, v našem případě připadalo v úvahu jedině vzdělání, data jsou tedy využita v podobě třídění věk – ekonomická aktivita.

Jinou možností, která byla využita v další části práce, je sloučení několik sledovaných let dohromady a využití průměrů. Protože VŠPS u nás probíhá od roku 1993, bylo využito pětiletých intervalů sledování a výpočty vychází z průměru daného období. Poslední data jsou dostupná z roku 2012, máme tedy 4 sledovaná období o stejné délce 5 let (přestupné roky nebudeme uvažovat). I tak se zde objevily nepřesnosti, kde ve skupině 15-19 let byli evidováni absolventi vysokoškolského vzdělání, což s českým systémem vzdělávání není možné (i za předpokladu jen osmileté základní docházky).

3.4.3. Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce využívá k zjišťování nezaměstnanosti zcela odlišný způsob. Nejedná se o dotazníkové šetření, nýbrž registr. Údaje jsou zjišťovány přes úřady práce, kam se nezaměstnaní sami evidují. Tento registr se zaměřuje na jiný typ informací než předchozí zdroje. Specializuje se hlavně na nezaměstnanost, kterou sleduje měsíčně, dále je možné

[3] Informace poskytl Mgr. Ondřej Nývlt, Ph.D – metodik VŠPS

získat informace o absolventech a mladistvých, rekvalifikacích, nabídce a poptávce po práci, ale také o cizincích a politice zaměstnanosti. (MPSV)

„Údaje zjišťované na úřadech práce doplňují ukazatele z VŠPS a jsou nezastupitelné pro rozbory, na jejichž základě se koncipuje aktivní politika trhu práce a jejího finančního zabezpečení.“(Jílek a Moravová, 2007)

Využití dat z MPSV v práci

Data jsou sledována za ČR a jednotlivé okresy a celkově i kraje. Problém této statistiky jsou časté revize metodiky.

V práci jsou využívána data o počtu nezaměstnaných dle věku a vzdělání. Taková data úřady práce evidují jen pro celou Českou republiku, a to až od roku 2009, předtím byl evidován počet nezaměstnaných jen dle jedné z charakteristik.

Při výpočtu nezaměstnanosti je samozřejmě nutné uvažovat ve jmenovateli počet ekonomicky aktivních, které tento zdroj nezjišťuje a využívá tedy jiných zdrojů.

3.5. Použité metody

V práci bylo využito několik statistických metod, které budou popsány a definovány v následující části.

3.5.1. Standardizace

Každá míra je ovlivněna strukturou sledovaného obyvatelstva. Porovnáváme-li populace s odlišnou demografickou strukturou, může docházet ke zkreslením, protože obecná míra zahrnuje i vliv této struktury. Pokud vliv odstraníme – provedeme standardizaci, získáme očištěné údaje, které můžeme porovnávat z jiného pohledu.[4] Jak je vidět na následujícím vzorci celková míra nezaměstnanosti je ovlivněna specifickými mírami.

$$míra\ nezaměstnanosti(n) = \frac{N}{EA} = \frac{\sum n_x \times EA_x}{\sum EA_x}$$

[4] Nelze hodnotit, zda je porovnání lepší před standardizaci nebo po standardizaci. Konkrétně u nezaměstnanosti se jedná o dva užitečné údaje. Je samozřejmě dobré vědět jaká je skutečná míra nezaměstnanosti. Pokud očistíme vliv demografické struktury, získáme údaj, jaká by byla nezaměstnanost, kdyby v kraji byla taková demografická struktura jako ve standardní populaci (ČR). Získám tedy údaj, který hodnotí spíše stav ekonomiky.

V práci je použita metoda přímé standardizace. Která aplikuje jinou strukturu populace na míry srovnávaných populací. Standardizovaná míra nezaměstnanosti se pak vypočítá jako:

$$míra\ nezaměstnanosti^{*}(n^{*}) = \frac{N}{EA} = \frac{\sum n_x \times EA_x^{*}}{\sum EA_x^{*}}$$

Metoda standardizace bude použita pro krajské porovnání míry nezaměstnanosti a míry ekonomické aktivity, protože ve vzdělanostní struktuře krajů existují značné rozdíly, které tyto míry ovlivňují. (Koschin, 2005)

3.5.2. Rozklad změny míry nezaměstnanosti a ekonomické aktivity

Růst nebo pokles celkové míry (nezaměstnanosti, ekonomické aktivity) může být způsoben změnami ve specifických mírách, které se v čase mění a současně se liší dle věku. Nebo se mění struktura populace samotné, což také působí na změnu celkové míry. Např. celková míra může vzrůst, i když specifické míry (věk, pohlaví, vzdělání,…) zůstanou neměnné. Je to pak způsobené změnou ve struktuře obyvatel. Změna celkové míry mezi dvěma obdobími se dá tedy vysvětlit působením těchto dvou efektů.

Jako příklad je uvedena změna míry nezaměstnanosti (n) mezi obdobími t_0 a t_1 a jako váha (α) je zastoupení specifické skupiny v populaci.

$$n^{t_1} - n^{t_0} = \sum_i \propto_i^{t_1} n_i^{t_1} - \sum_i \propto_i^{t_0} n_i^{t_0}$$

První suma je vážený průměr specifických měr nezaměstnanosti v čase t_1, kde vahami jsou zastoupení specifických skupin (i) v čase t_1. Druhá suma je obdoba v čase t_0.

Lze přepsat jako:

$$n^{t_1} - n^{t_0} = \sum_i n_i^{t_1}(\propto_i^{t_1} - \propto_i^{t_0}) + \sum_i \propto_i^{t_0} (n_i^{t_1} - n_i^{t_0})$$

Kde první sčítanec vyjadřuje efekt změny struktury populace. Jde o hypotetickou míru nezaměstnanosti, která by byla naměřena při specifických měrách nezaměstnanosti z času t_1 a rozdílu v zastoupení jednotlivých vzdělanostních skupin obyvatelstva mezi obdobími t_0 a t_1. Druhá suma vyjadřuje efekt změny specifických měr nezaměstnanosti, tentokrát jde o hypotetickou nezaměstnanost při struktuře obyvatelstva v období t_0 a rozdílu specifických měr mezi obdobími t_0 a t_1. (Genre & Gómez - Salvador, 2002)

3.5.3. Analýza rozptylu – ANOVA

Analýza rozptylu nám umožňuje porovnat úroveň měřitelné proměnné v různých nezávislých skupinách. Skupiny jsou tvořeny na základě roztřídění dat dle nominální (ordinální) charakteristiky. Zjišťujeme, zda kolísání vysvětlované proměnné je jen náhodné nebo zda se projevuje odlišná úroveň hodnot v různých skupinách. Rozkládáme tedy celkovou variabilitu na složky – vnitroskupinovou variabilitu a meziskupinovou variabilitu. (Hebák a kol., 2007)

Existují dva základní předpoklady pro použití této metody: normalita rozdělení a homoskedsticita (shodnost rozptylů ve skupinách). Porušení normality není tak vážné jako heteroskedsticita (F-test používaný k ověření hypotézy není příliš citlivý na porušení normality, problém mohou činit jen odlehlé hodnoty). Pokud je ve skupinách stejný počet hodnot, je možné tolerovat i mírnou heteroskedsticitu. (Hebák a kol., 2007)

Kolmogorov – Smironovův test

Kolmogorov - Smironovův test je test pro ověření normality, založený na rozdílu teoretické (předpokládané) distribuční funkce a empirické distribuční funkce (výběrové). Nulovou hypotézou je normalita rozdělení, alternativní hypotéza normalitu popírá. Tento test je silnější (zejména pro malé počty hodnot) než také používaný χ^2 test dobré shody. Tento test nabízí statistický paket SPSS, ve kterém byl výpočet proveden. (Hebák a kol., 2007)

Levenův test

Levenův test je test pro posouzení heteroskedasticity. Vychází ze skupinových průměrů nebo skupinových mediánů. Jde o modifikaci srovnání meziskupinové a vnitroskupinové variability pomocí F-testu. (Hebák a kol., 2005)

3.6. Kruskal – Wallisův test

Pokud nejsou splněny podmínky umožňující použití ANOVY musíme přistoupit k alternativnímu neparametrickému testu Kruskal – Wallisovu testu. Je to test, který je založen na uspořádání hodnot podle velikosti.(Pecáková, 2011)

Testové kritérium je:

$$H_{KW} = \frac{12}{n(n+1)} \sum_{i}^{r} \frac{R_i^2}{n_i} - 3(n+1)$$

Kde:

i ..... označení skupiny

r ..... počet skupin

n ..... celkový počet hodnot

n_i ..... počet hodnot ve skupině i

R_i ..... součet pořadových čísel v jednotlivých skupinách

(Pecáková, 2011)

Jeho rozdělení je asymptoticky chí-kvadrát s r-1 stupni volnosti Pokud by se hodnoty opakovaly, muselo by dojít ke korekci testového kritéria (Pecáková, 2011)

4. Vzdělanostní struktura obyvatelstva

Obecným předpokladem je, že s rostoucím vzděláním jedince se snižuje riziko jeho nezaměstnanosti. Východiskem pro naši analýzu proto bude prozkoumání vzdělanostní struktury obyvatelstva. Vzdělání budeme posuzovat dle nejvyššího dosaženého formálního vzdělání. Jediným datovým zdrojem o nejvyšším dosaženém vzdělání je SLDB. Ostatní statistické zdroje z této struktury vychází. (Mazouch & Fischer, 2011)

4.1. Definování kategorií vzdělání

V každém z posledních tří sčítání bylo jinak definováno členění nejvyššího dokončeného vzdělání. Nejprve bylo proto nutné členění vzdělání sjednotit. Pro účely analýzy bylo vytvořeno pět porovnatelných kategorií nejvyššího dokončeného vzdělání, a to kategorie vysokoškolské vzdělání, středoškolské vzdělání s maturitou, středoškolské vzdělání bez maturity, základní vzdělání a ostatní.

Do první kategorie základní vzdělání jsou zařazeny osoby, které dosáhly základního vzdělání a osoby s neukončeným základním vzděláním. Osoby, které nedokončily základní školu, jsou takové osoby, které během povinné školní docházky (9 let dříve 8 let) neabsolvovaly 9. ročník (resp. 8. ročník) základní školy s prospěchem alespoň „prospěl/a.“ Osoby s neukončeným základním vzděláním by bylo vhodnější zařadit spíše do skupiny ostatní, nicméně z důvodu sloučení kategorie základní vzdělání a neukončené základní vzdělání v datech ze sčítání z roku 2011 toto řešení nebylo možné.

Druhá kategorie, označená jako středoškolské vzdělání bez maturity, zahrnuje absolventy středních odborných škol a učilišť, jejichž ukončení bylo zakončeno výučním listem. Ve sčítání jsou tyto kategorie označeny vyučení bez maturity, střední odborné bez maturity, střední včetně vyučení (bez maturity).

Třetí kategorie je středoškolské vzdělání s maturitou. Zahrnuje absolventy učebních oborů s maturitou a středních škol, odborných nebo všeobecných, a také absolventy nástavbového studia, dvou nebo více středních škol a vyššího odborného vzdělání.[5] Ve sčítáních byly označeny jako učební obory s maturitou, úplné všeobecné střední s maturitou, úplné střední odborné s maturitou, úplné střední (s maturitou), vyšší odborné

[5] V textu je kategorie označena z praktických důvodů jako středoškolské s maturitou. Vždy, pokud není uvedeno jinak, je myšleno včetně nástavbového a vyššího odborného vzdělání.

vzdělání, nástavbové studium a absolvování dvou nebo více středních škol. Poslední tři typy škol byly do této kategorie přiřazeny z důvodu zjednodušení a také z důvodu zavedení tohoto typu škol až během devadesátých let a tedy nízkého počtu absolventů s nejvyšším dosaženým vzděláním tohoto typu.

Čtvrtou kategorií je skupina osob s vysokoškolským vzděláním bez rozlišení bakalářského, magisterského a doktorského stupně vzdělání. Ve sčítání jsou tyto kategorie zachyceny jako vysokoškolské (MUDr., JUDr., Ing., Mgr., PhDr. aj.), vysokoškolské bakalářské (Bc.,BcA.), vysokoškolské - vědecká příprava (tituly za jménem), vysokoškolské.

Do kategorie ostatní byly sloučeny osoby bez vzdělání a osoby, u kterých vzdělání nebylo zjištěno. Osoby bez vzdělání jsou většinou osoby nevzdělatelné, často osoby trpící mentálním nebo fyzickým postižením vyššího stupně, dále také negramotné osoby cizí národnosti. Zařazení takové skupiny osob do kategorie se základním vzděláním by nebylo vhodné z toho důvodu, že tyto osoby nejsou většinou ani gramotné, přičemž osoby bez vzdělání tvoří výrazně menší část této kategorie, než osoby, které své vzdělání neuvedly. Osoby patřící do skupiny nezjištěno své vzdělání do dotazníku sčítání neuvedly.

Sčítání lidí, domů a bytů sleduje ukazatel nejvyššího dokončeného vzdělání obecně bez ohledu na to, zda sčítané osoby již své vzdělání definitivně ukončily. V případě mladé populace (zejména věkové skupiny 15-24 let) proto nejsou tyto údaje zcela relevantní z hlediska jejich uplatnění na trhu práce. Ne všechny tyto osoby mají totiž již dokončené své počáteční vzdělání a u části z nich je pravděpodobné, že se stupeň jejich nejvyššího dokončeného vzdělání ještě zvýší. Blíže má proto smysl se zabývat, zejména u mladé populace, pouze vzdělanostní strukturou ekonomicky aktivní populace, u které se předpokládá, že již své vzdělání dokončila.[6]

4.2. Průměrná délka vzdělání

Porovnávání vzdělanostní struktury obyvatelstva, ať již v čase nebo prostoru, je velmi náročné, protože bychom srovnávali mnoho čísel – zastoupení jednotlivých vzdělanostních

[6] Někteří ekonomicky aktivní nemusí mít své vzdělání ještě dokončené. Např. pracující studenti vysokých škol, případně osoby, které si své vzdělání doplňují ve vyšším věku – po vstupu na trh práce. Toto zkreslení však považujeme za nevýznamné a vycházíme tedy ze zjednodušení, že osoby, které vstoupily na trh práce, mají své vzdělání dokončené.

skupin v porovnávaných jednotkách. Je tedy vhodné zkonstruovat ukazatel, který by dobře charakterizoval vzdělanost ve sledované jednotce a mohl by být použitelný pro srovnání. Takovým ukazatelem může být průměrná délka vzdělání.

Tento ukazatel vychází z myšlenky, že vzdělanost se dá vyjádřit číselnou proměnnou – počtem let, které je nutné strávit ve vzdělávacím zařízení k dosažení daného vzdělanostního stupně. Počet let se pak aplikuje na vzdělanostní strukturu populace. Nejzásadnějším problémem je určit počet let, který je nutný k dosažení určitého stupně vzdělání. Pro nejpřesnější výpočet je vhodné mít velmi podrobnou vzdělanostní strukturu (odlišeno co nejvíce stupňů vzdělání). Protože cílem této práce není vyčíslit vzdělanost obyvatelstva, ale jen využít vzdělanost jako determinant nezaměstnanosti, proto pro náš výpočet bude využita zjednodušená vzdělanostní struktura.[7] Vzhledem k tomu, že zjednodušení aplikujeme ve všech sledovaných letech a krajích, případné zkreslení bude ve všech letech a krajích stejné a výsledky budou porovnatelné.

Tabulka 4-1: Počet let nutných k dosažení určitého vzdělání

k	Stupeň studia	Počet let k jeho dosažení - l_k
1	Ostatní	0
2	Základní vzdělání	9
3	Středoškolské bez maturity	12
4	Středoškolské s maturitou	13
5	Vyšší odborné a nástavbové	15
6	Vysokoškolské	18

[7] Zároveň nebudou brány v úvahu změny v délce studia jednotlivých stupňů, zejména zavedení deváté třídy. Vycházíme z úvahy, že učivo nebylo nijak rozšířeno, jen přeskupeno z druhého stupně základní školy a prvního ročníku školy střední.
Dalším velkým zjednodušením je přiřazení některých vzdělanostních skupin k jiným. Např. sloučení vyššího odborného vzdělání a nástavbového studia a také sloučení bakalářského a magisterského vysokoškolského studia.

Výpočet se provádí následovně:

$$ALE = \sum_{k=1}^{6} f_k l_k$$

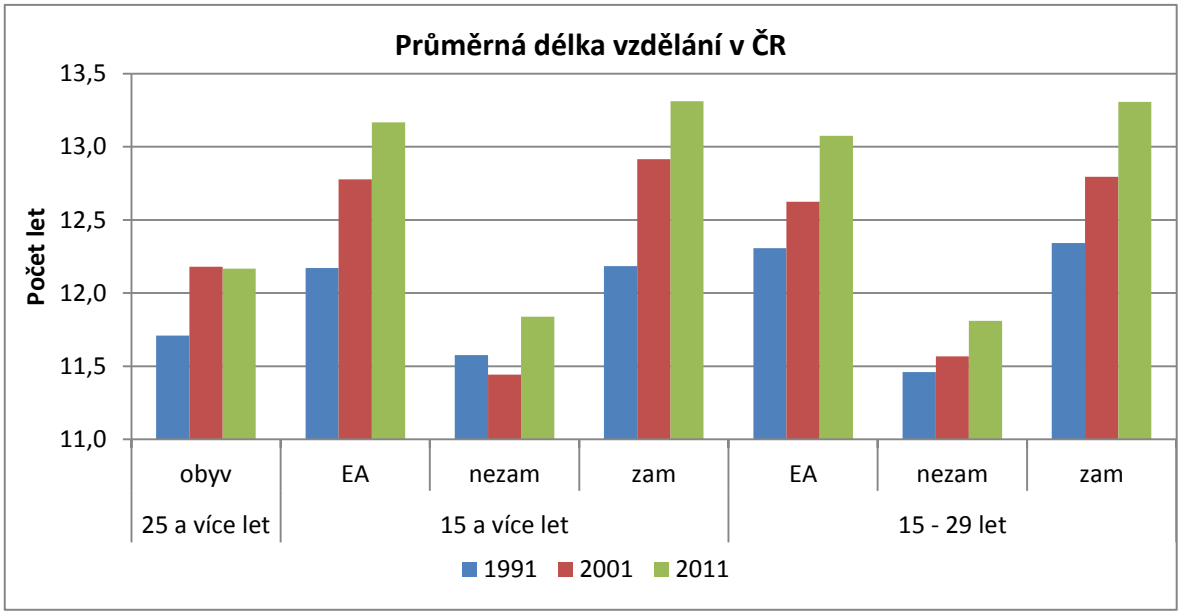
f_k..... relativní četnost příslušné vzdělanostní skupiny

l_k..... počet let studia potřebný k dosažení daného vzdělanostního stupně

(Mazouch & Fischer, 2011)

Průměrnou délku vzdělání obvykle počítáme pro osoby starší 25 let, tedy pro ty, u kterých již považujeme vzdělání za dokončené. V této práci vyjdeme také z úvahy – zjednodušení, že osoby, které již vstoupily na trh práce – osoby ekonomicky aktivní – mají vzdělání již dokončené.

Graf 4-1: Průměrná délka vzdělávání v ČR pro různé skupiny obyvatel

Zdroj dat: Vlastní výpočty

Průměrná délka vzdělání populace se v České republice postupně zvyšuje. Nárůst mezi roky 1991 a 2001 je jednoznačný, z 11,7 na 12,18 roku.[8] Mezi roky 2001 a 2011 nám ve výpočtu došlo k mírnému poklesu na 12,17 roku, tento pokles je však způsoben zkreslením, které vzniklo v důsledku velkého množství chybějících nebo zavádějících odpovědí týkajících se dokončeného vzdělání. Tyto osoby byly pak zařazeny do skupiny

[8] Ve srovnání Mazouch a Fischer, 2011 – výpočet bez zjednodušení: r. 1991 - 11,6 roku a r. 2001 - 12,2 roku. Zjednodušení tedy nezpůsobují výraznější zkreslení.

ostatní, kde je délka vzdělání potřebná k dosažení 0 a vážený průměr nám pak silně snižuje. V roce 1991 i 2001 byla do skupiny ostatní zařazena 2 % osob, v roce 2011 už 5 %. [9]

Z porovnání celkové populace a ekonomicky aktivní populace je zřejmé, že ekonomicky aktivní má vyšší vzdělání než celková populace, tedy ekonomicky neaktivní lidé mají vzdělání výrazně nižší.[10] Sledujeme-li ekonomicky aktivní populaci je patrné, že průměrná délka vzdělání zaměstnaných je vyšší než u nezaměstnaných. Tento rozdíl, který roku 1991 dosahoval 0,6 roku, se zvýšil. V letech 2001 i 2011 byl přibližně 1,5 roku.

U skupiny zaměstnaných sledujeme neustálý růst průměrné délky vzdělání, z počáteční hodnoty 12,18 v roce 1991 vzrostla na 13,31 v roce 2011, přičemž růst v prvním sledovaném období byl větší - 0,73 oproti růstu 0,4 roku mezi roky 2001 a 2011. Jak bylo výše uvedeno, v roce 2011 přesáhla průměrná délka vzdělání zaměstnaných 13 let, tedy zaměstnaní mají v průměru alespoň středoškolské vzdělání s maturitou.

Zajímavý je vývoj u nezaměstnaných, kde jejich průměrná délka vzdělání mezi roky 1991 a 2011 klesla. Nezaměstnaní tak měli v průměru nižší než středoškolské vzdělání bez maturity.

I pokud se zaměříme na ekonomicky aktivní populaci mladých, sledujme růst průměrné délky vzdělání, ačkoliv někteří vysokoškoláci, kteří průměrnou délku vzdělání zvyšují, ještě nevstoupili na trh práce a ve výpočtu tedy nejsou zahrnuti. Zastoupení osob s nižším vzděláním je tedy vyšší než pokud bychom sledovali průměrnou délku vzdělání až ve chvíli, kdy na trh práce vstoupí všichni vysokoškoláci. Průměrná délka vzdělání generace právě patřící do této věkové skupiny je tedy nižší, než kdybychom ji měřili, až budou mít všichni své vzdělání ukončené. Proto není vyšší, než u celé ekonomicky aktivní populace, ačkoliv se mladá populace stále více věnuje svému vzdělání.

V roce 1991 je průměrná délka vzdělávání mladých ekonomicky aktivních dokonce vyšší než všech ekonomicky aktivních, to platí i pro podskupinu zaměstnaných. U nezaměstnaných je naopak nižší. V ostatních letech tento jev již nepozorujeme. V roce

[9]Pokud bychom skupinu ostatní eliminovali, dospěli bychom také k růstu.
[10] Zároveň v roce 2011 bylo u ekonomicky neaktivní populace více osob v kategorii nezjištěno

2001 je vyšší jen u skupiny nezaměstnaných. V roce 2011 je nižší už i u skupiny nezaměstnaných.

Zda roste rychleji vzdělanost celé populace nebo mladých nelze jednoznačně říct, protože mezi roky 1991 a 2001 roste rychleji průměrná délka vzdělání u populace starší 15 let. Naopak mezi roky 2001 a 2011 naopak vzdělanost mladých.

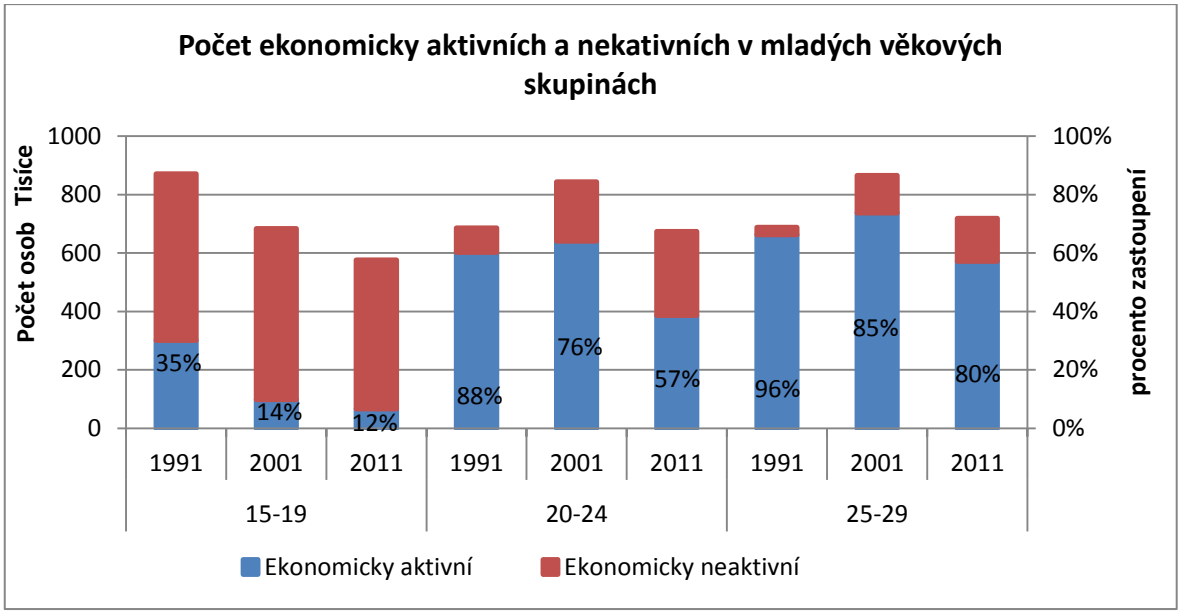
Vzdělanostní strukturu budeme blíže analyzovat dále v textu u sledování ekonomické aktivity, nezaměstnanosti a v rámci krajského porovnání.

5. Ekonomická aktivita

Během dvaceti let se změnilo nejen složení populace z hlediska vzdělání, ale také absolutní počet ekonomicky aktivních a neaktivních osob, včetně jejich poměru.

5.1. Počet ekonomicky aktivních dle SLBD

Graf 5-1: Počet mladých osob ekonomicky aktivních a neaktivních

Zdroj dat: SLDB

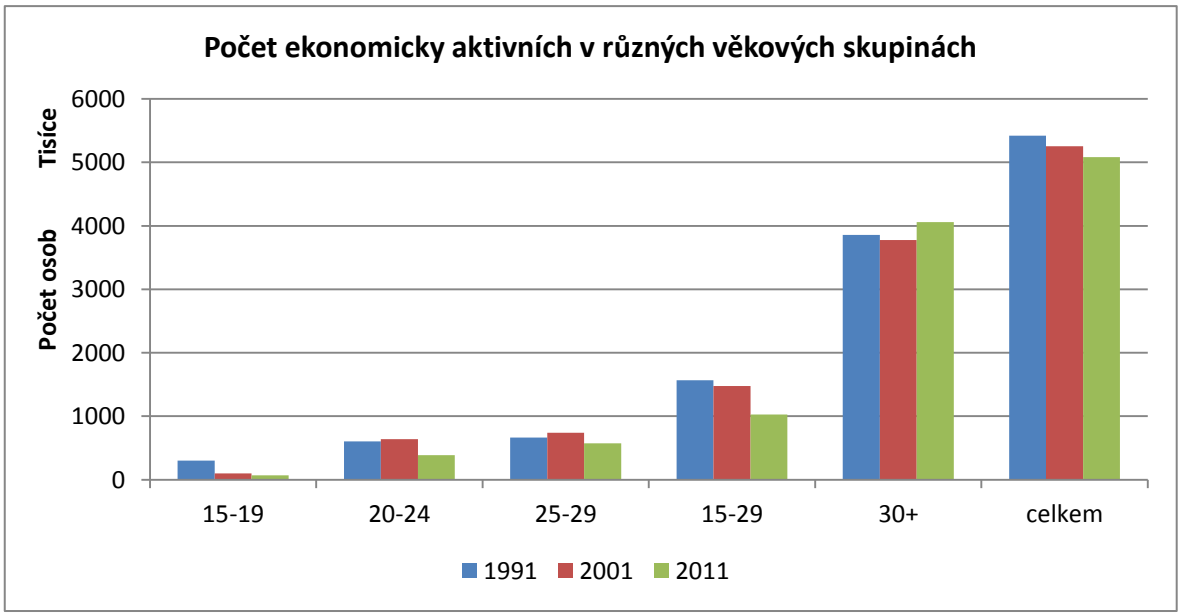
V případě skupiny mladých od roku 1991 celkově obyvatel ubylo. Kromě nejmladší skupiny však nebyl pokles plynulý. Přesunem silných populačních ročníků ze sedmdesátých let do těchto věkových skupin, se v roce 2001 zvýšil nejen počet obyvatel, ale i počet ekonomicky aktivních. Následně v roce 2011 byly v těchto věkových skupinách slabší ročníky let osmdesátých a počátku let devadesátých, ubylo nejen celkově obyvatelstva, ale i ekonomicky aktivních.

Pokles počtu ekonomicky aktivních ve skupině 15 – 19 let odráží vliv zavedení deváté třídy základní školy. V roce 1991 bylo v této věkové skupině 301 449 ekonomicky aktivních, v roce 2011 jen čtvrtinový počet – 66 831 mladých lidí. Došlo tedy k jejich poklesu o přibližně 78 %. K nejvýraznějšímu poklesu došlo mezi roky 1991 a 2001, kdy počet ekonomicky aktivních osob v této věkové skupině klesl o 202 732 osob - což si můžeme z větší části vysvětlit právě zavedením deváté třídy. Absolutní počet ekonomicky aktivních ve věkové skupině 20 – 24 let se mezi roky 1991 a 2001 zvýšil z 602 861 na 641 312 osob, do roku 2011 ovšem výrazně klesl na 386 160 osob. Obdobný vývoj je i u

skupiny 25 – 29 let. I zde sledujeme nárůst ekonomicky neaktivních. Studenti vysokých škol prodlužují své studium a doktorské studium se stalo dostupnější.

„I když se zvyšuje podíl studujících ve věku do 30 let, nezvyšuje se výrazně počet zaměstnaných studentů. Do budoucna by právě kombinace studia a práce na kvalifikovaných pozicích přinesla prospěch nejenom samotným studentům, ale i české ekonomice vzhledem k možnému nedostatku aktivních osob z důvodů stárnutí obyvatelstva"(Beranová, 2012)

Graf 5-2: Počet ekonomicky aktivních v různých věkových skupinách dle SLDB

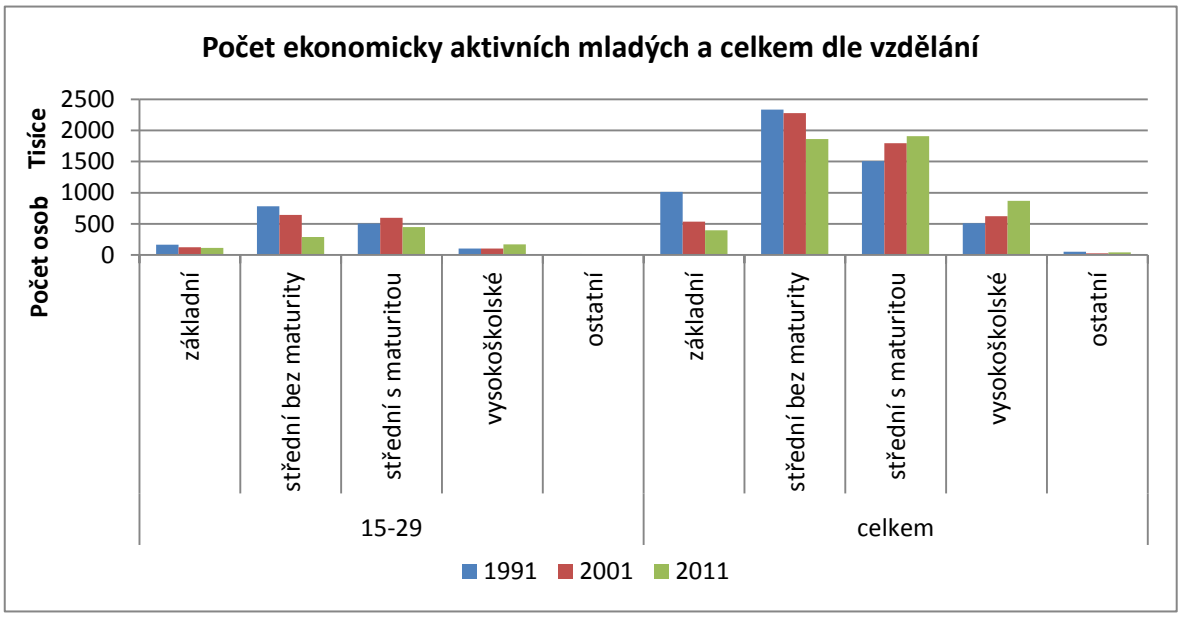
Zdroj dat: SLDB

Na grafu je patrné, že poklesl absolutní počet ekonomicky aktivních, a to jak v celé populaci, tak ve sledované skupině mladých lidí.[11] Jediný nárůst počtu ekonomicky aktivních zaznamenáváme ve skupině osob starších 30 let. Mezi roky 1991 a 2001 zde sice počet ekonomicky aktivních klesl, ale v roce 2011 překonal i počet z roku 1991. To si můžeme vysvětlovat stárnoucí populací, kdy jednak přibývá osob ve starším věku (do této věkové kategorie se dostaly silné ročníky sedmdesátých let) a zároveň se prodloužila doba odchodu do důchodu.

[11] *„Pokles celkového počtu ekonomicky aktivních mezi roky 1991 a 2001 si můžeme vysvětlit vytlačením tzv. pracujících důchodců. Z trhu práce odešlo počátkem 90. let přibližně čtvrt miliónů důchodců, tj. asi 5 % pracovní síly."*(Kotýnková, 2006)

„Ekonomicky neaktivních přibývá nejen na straně rostoucího počtu seniorů, nýbrž také na straně studujících, kde se neustále prodlužuje průměrná délka vzdělávání. Přesto je právě v rostoucí úrovni vzdělanosti spatřována určitá naděje. Lidé s vyšším vzděláním mají v průběhu svého pracovního života vyšší míry ekonomické aktivity než lidé se vzděláním nižším. Zvláště se tento fakt projevuje ve vyšších věkových skupinách, kde se tyto míry výrazně liší.“ (Šimková & Petkovová, 2011)

Graf 5-3: Počet mladých ekonomicky aktivních a ekonomicky aktivních celkem dle vzdělání dle SLDB

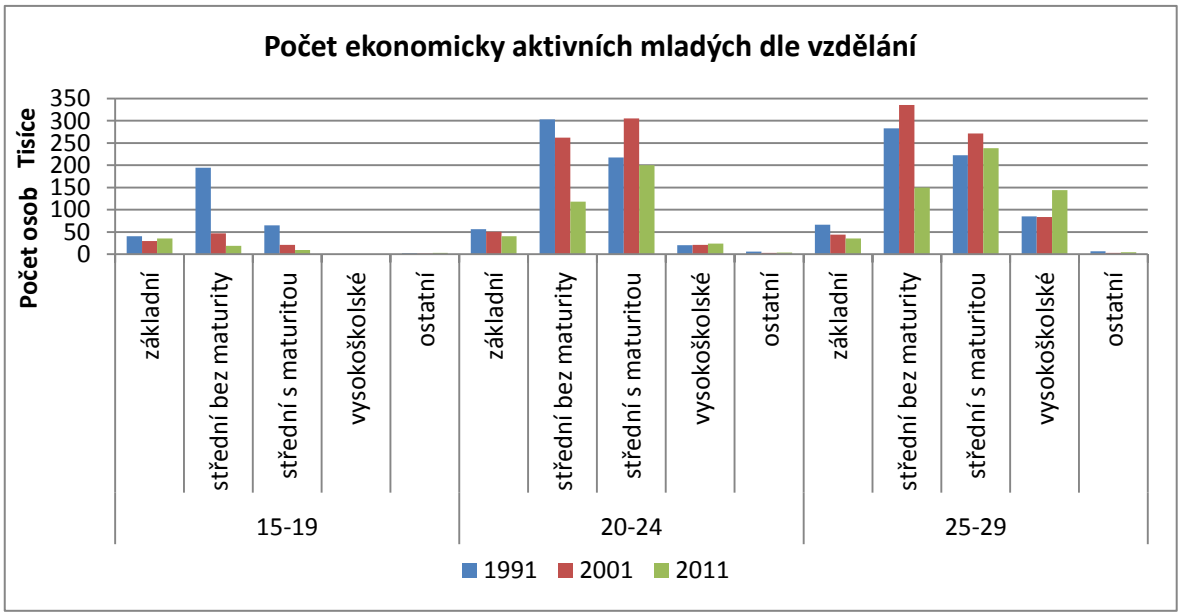

Zdroj dat: SLDB

Pokud porovnáme populaci mladých a celkovou populaci ekonomicky aktivních podle vzdělání sledujeme u mladé populace pokles absolutního počtu ekonomicky aktivních ve všech vzdělanostních kategoriích s výjimkou vysokoškolské. U celkové populace se vývoj liší. Jasně klesá počet ekonomicky aktivních se základním vzděláním a bez maturity. Naopak ekonomicky aktivních středoškoláků a vysokoškoláků stále přibývá.

V rámci skupiny mladých je vhodné se zaměřit na pětileté věkové intervaly, protože skupina15 – 29 let je nehomogenní a variabilita je vysoká.

Graf 5-4: Počet mladých ekonomicky aktivních dle věku a vzdělání dle SLDB

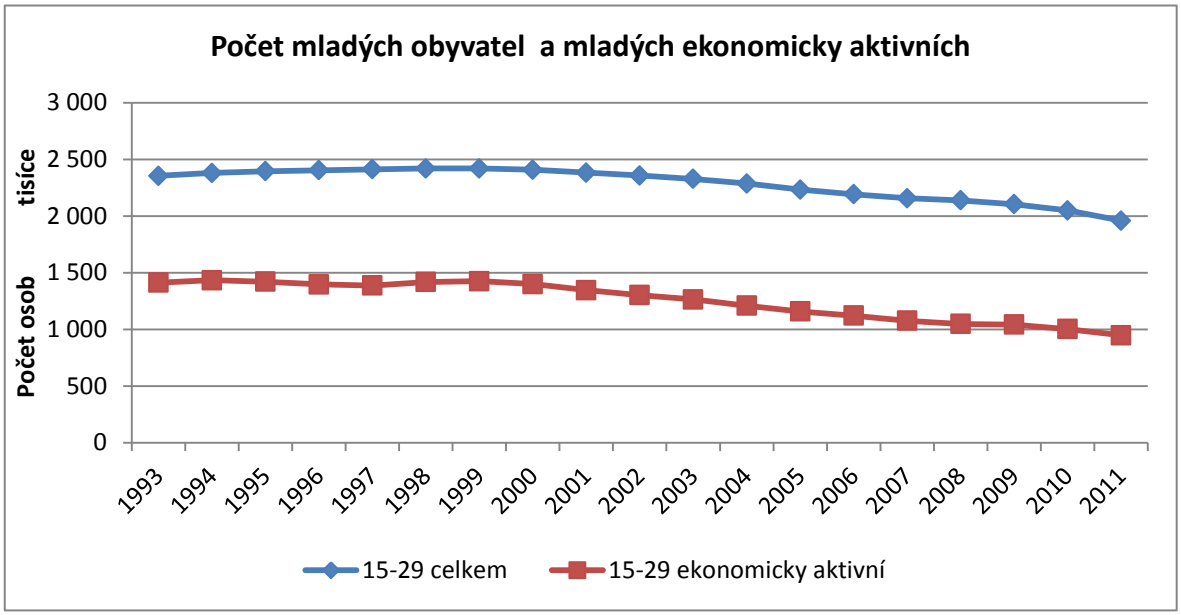
Zdroj dat: SLDB

U nejmladší věkové kategorie (15-19 let) sledujeme pokles u středoškolsky vzdělaných. Počet ekonomicky aktivních se základním vzděláním se příliš nemění. U prostřední věkové kategorie (20-24 let) sice klesá počet osob se základním vzděláním a středním bez maturity, ale u středního vzdělání s maturitou sledujeme jejich nárůst mezi roky 1991 a 2001 a dále pokles ještě pod úroveň roku 1991. Počet vysokoškoláků mírně narůstá. U nejstarší sledované kategorie (25-29 let) opět klesá počet ekonomicky aktivních se základním vzděláním. U středoškolského vzdělání však evidujeme nejdříve nárůst a poté silný pokles (zejména u středoškolského bez maturity). K výraznému nárůstu došlo během posledních deseti let i u vysokoškolského vzdělání.

5.2. Počet ekonomicky aktivních dle VŠPS

Z dat VŠPS můžeme sledovat vývoj počtu mladé věkové skupiny pro každý rok.

Graf 5-5: Počet mladých a počet mladých ekonomicky aktivních dle VŠPS

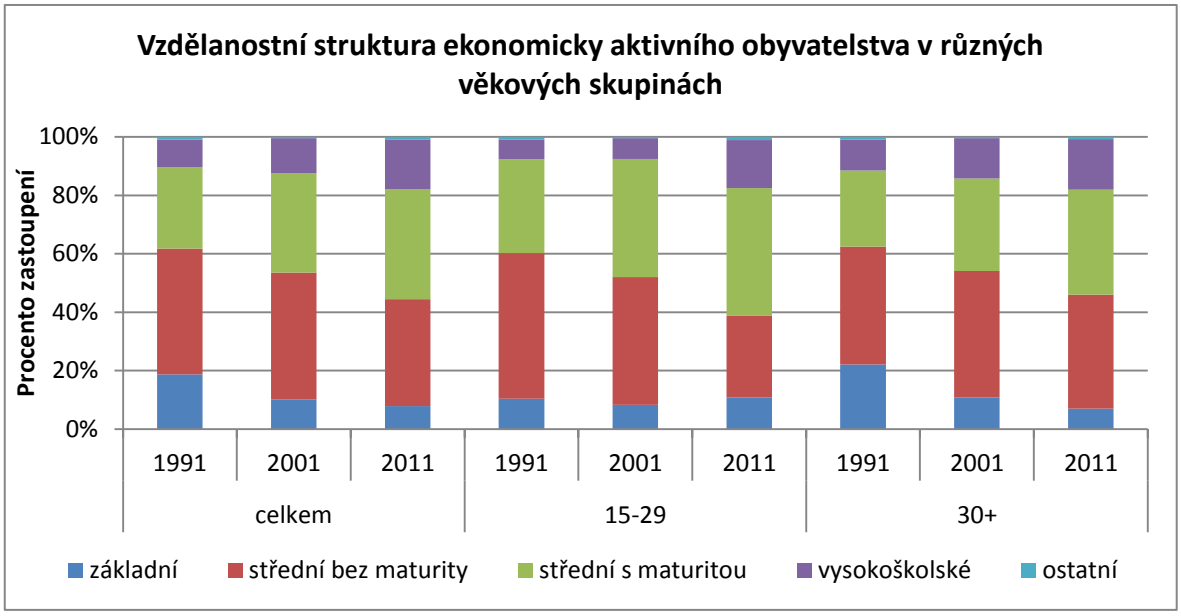
Zdroj dat: VŠPS

Z grafu je patrné, že z počátku sledovaného období mírně rostl počet obyvatel v mladé věkové skupině. Do této skupiny přicházeli narození ze silných ročníků druhé poloviny sedmdesátých let a zároveň ji opouštěli průměrné ročníky let šedesátých. Tento nárůst trval až do roku 1999, následně silné ročníky skupinu mladých opouštěly a nebyly nahrazeny novými generacemi Pokles je pak konstantní až do roku 2011. Od roku 1999 ubylo v této skupině 461 tisíc obyvatel.

Počet ekonomicky aktivních také klesá, ale nekopíruje plynně vývoj celkové populace. V roce 1996 můžeme pozorovat vliv zavedení 9. třídy, kdy se počet ekonomicky aktivních snížil. Po mírném nárůstu trvá od roku 2000 konstantní pokles. Oproti roku 1991 do roku 2011 ubylo 478 tisíc obyvatel.

5.3. Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních

Graf 5-6: Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivní populace v České republice se za posledních 20 let výrazně změnila. Evidentní je pokles zastoupení osob se základním vzděláním, jejich podíl v populaci klesl o 11 p.b. na 8 %. Ke snížení došlo také u zastoupení středoškolsky vzdělaných bez maturity (ze 43 % na 37 %). U ostatních kategorií je naopak zaznamenaný nárůst. Významně (o 10 p.b.) vzrostlo zastoupení v populaci osob středoškolsky vzdělaných s maturitou. Výrazně se také navýšilo zastoupení vysokoškoláků - o 8 p. b., kterých je nyní (v roce 2011) v populaci 17 %.

I vzdělanostní struktura mladých ekonomicky aktivních za posledních 20 let vykazuje výraznější změny. Zatímco u základního vzdělání nepozorujeme dramatický posun, zastoupení ekonomicky aktivních mladých se středoškolským vzděláním bez maturity se snížilo z 50 % na 29 %. Na jeho úkor vzrostlo zastoupení středoškoláků s maturitou (nárůst o 12 p.b.) a vysokoškoláků (nárůst o 9 p.b.)

U ekonomicky aktivních starších třiceti let pozorujeme podobné trendy. Klesá zastoupení základního vzdělání, jeho pokles je však ještě výraznější než u mladých osob – z 22 % na 7 %. Výrazně narůstá zastoupení vzdělání středoškolské s maturitou a vysokoškolské. Nejsou zde však změny u středoškoláků bez maturity.

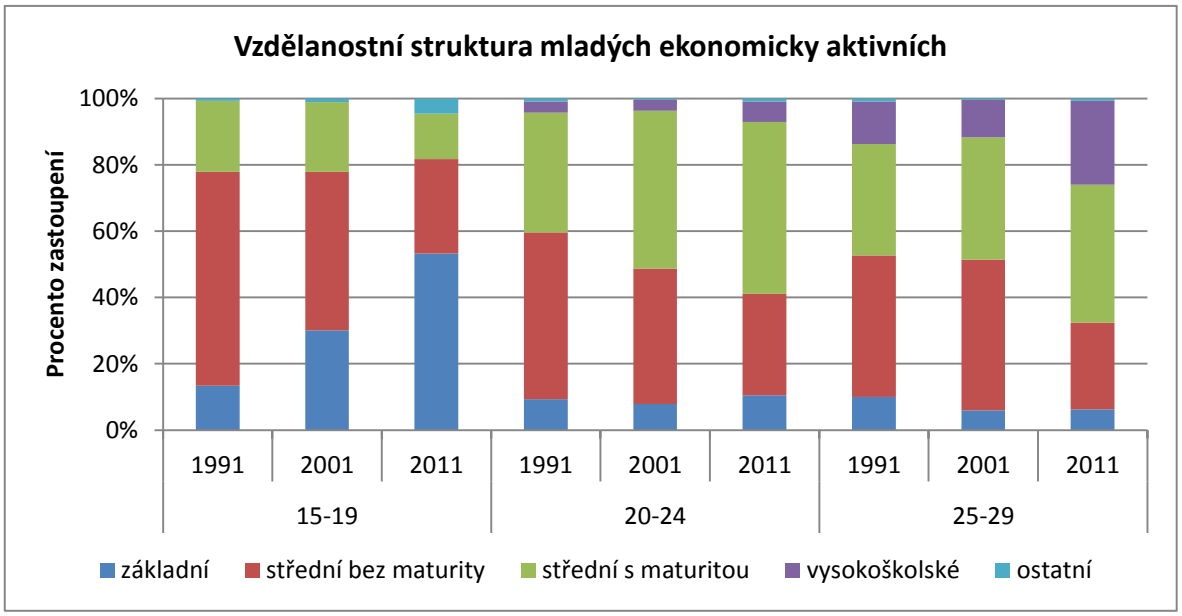
Za nárůstem zastoupení vyšších vzdělání (středoškolské s maturitou a vysokoškolské) stojí více důvodů, které se vzájemně doplňují. Vysokoškolské vzdělání se stalo po roce 1990 mnohem dostupnějším, a to zvýšením počtu míst na vysokých školách. Ten se zvýšil jednak založením mnoha soukromých škol, ale také vznikem nových oborů na stávajících fakultách. Navíc postupem času se zvyšovala šance na přijetí na vysokou školu, a to z důvodu úbytku počtu osob narozených v generaci, která nastupovala na vysokou školu rovnou po ukončení střední školy, a dále z důvodu navyšování počtu volných míst pro uchazeče. Částečně tato místa obsazovaly osoby starších generací mimo počáteční vzdělávání (myšleno těch, které nenavázali vysokoškolským vzděláním přímo na střední školu). Tyto osoby se hlásily na vysoké školy z důvodů nárůstu požadavků na vzdělání, zejména ve státní správě. Dále byly také motivovány právě snadnou dostupností přijetí na univerzitu. Dalším významným důvodem je zavedení bakalářského stupně vysokoškolského vzdělání, kterého absolvent dosáhne už po třech letech studia (délka záleží na jednotlivých studijních oborech).

Nárůst můžeme sledovat také v kategorii ostatní, zahrnující nezjištěné údaje a bez vzdělání. Ten souvisí s narůstajícím počtem osob, které do školy vůbec nechodily – z poloviny jde o cizince (Ukrajina, Vietnam, Slovensko apod.). Dále také narůstá neochota sdělovat některé údaje.

Změny ve vzdělanostní struktuře ekonomicky aktivních ovlivňují dvě skupiny osob – osoby důchodového věku, které z trhu práce odcházejí, a mladí, kteří na něj přichází. Starší osoby mají nižší úroveň vzdělanosti. Naopak mladí jsou nynější politikou v oblasti školství podporování k vyššímu vzdělání. (Mazouch & Fischer, 2011)

Dále je vhodné se podívat na vývoj skupiny mladých lidí po pětiletých věkových intervalech.

Graf 5-7: Vzdělanostní struktura mladých ekonomicky aktivních dle věku dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Jak znázorňuje graf, u osob v nejmladší věkové skupině (15 – 19 let) došlo v devadesátých letech k nárůstu zastoupení osob se základním vzděláním. Za tímto nárůstem stojí zejména opětovné zavedení deváté třídy základní školy, která byla na začátku devadesátých let nepovinná a postupně se stala povinnou, a tedy se posunul věk, ve kterém na trh práce vstupují absolventi středních škol a učilišť – vzrostl tedy poměr osob se základním vzděláním. Podíl osob se středoškolským vzděláním s i bez maturity se zmenšuje. Výrazně se také zvýšilo zastoupení skupiny ostatní, která sdružuje osoby bez vzdělání a osoby s nezjištěným vzděláním. To potvrzuje fakt, že na otázky ve sčítání neodpovídali spíše mladí lidé a lidé s nižším vzděláním (kterých je mezi mladými ekonomicky aktivními více).

U věkové skupiny 20-24 let pozorujeme jen mírný nárůst podílu osob se základním vzděláním. Naopak dochází k výraznému poklesu zastoupení osob se středoškolským vzděláním bez maturity (o 19 p.b.) a k nárůstu osob se středoškolským vzděláním s maturitou (o 16 p.b.). Mezi roky 2001 a 2011 došlo k výraznému nárůstu ekonomicky aktivních s vysokoškolským vzděláním, za čímž stojí zavedení bakalářských oborů. Na trh práce tedy vstupuje více vysokoškoláků v mladším věku.

Ve věkové skupině 25 - 29 let poklesl podíl osob se základním vzděláním, stejně tak se středoškolským vzděláním bez maturity. Podíl středoškoláků s maturitou a absolventů

nástavbového studia nebo vyšších odborných škol narůstá (o 8 p.b.). Za nárůstem stojí hlavně zavedení vyšších odborných a nástavbových oborů. Pokud bychom vypočetli jen nárůst středoškoláků s maturitou, jejich podíl by narůstal méně (jen o 2 p.b.). Nejvýznamnější změny nastaly u osob s vysokoškolským vzděláním, jejichž podíl se výrazně zvýšil – o 12 p.b. Za nárůstem stojí již výše zmíněné důvody snazší dostupnosti vysokoškolského vzdělání.

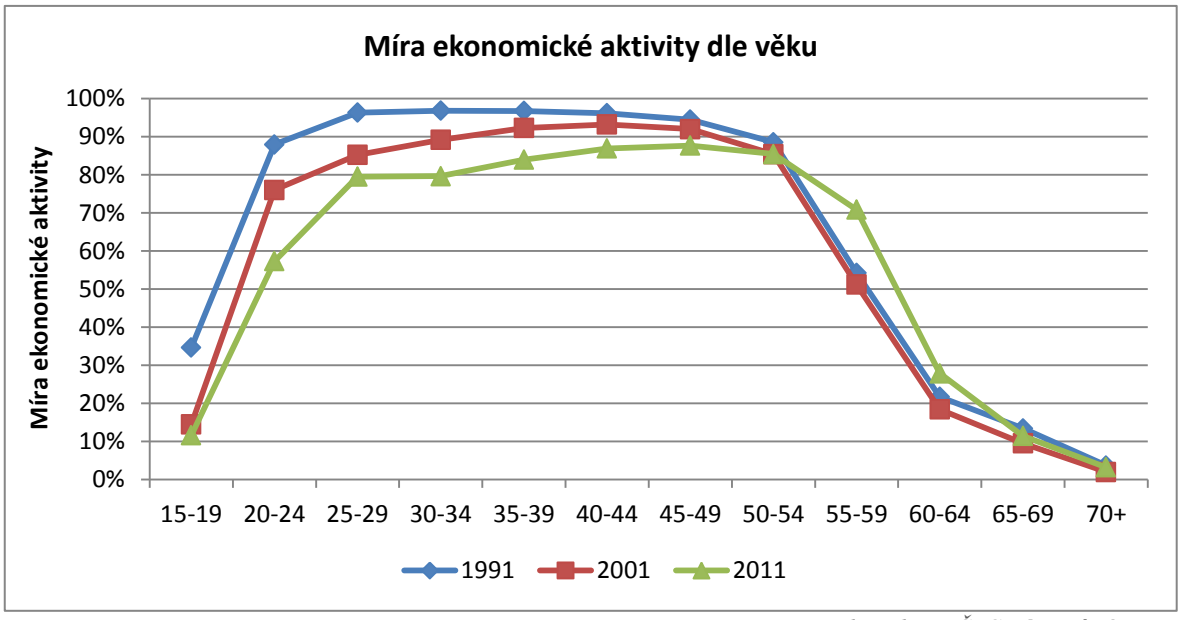
5.4. Míra ekonomické aktivity dle SLBD

Růst nebo pokles ekonomicky aktivní populace – tedy práce schopného obyvatelstva – je silně ovlivněn početností a věkovou strukturou obyvatelstva a nemusí být proporcionální s růstem či poklesem populace, proto je vhodné sledovat relativní ukazatele- míry ekonomické aktivity obyvatelstva.

5.4.1. Míra ekonomické aktivity podle věku

Míra ekonomické aktivity pro celou Českou republiku v průběhu času klesla. Zatímco v roce 1991 byla 67 %, o dvacet let později byla o 10 p.b. nižší. Tento výpočet zahrnuje početnou skupinu lidí důchodového věku, jejíž zastoupení v populaci v důsledku stárnutí populace roste. K zjištění, zda míra ekonomické aktivity klesá, jen v důsledku stárnutí populace nebo zda se na poklesu podílí i sledovaná skupina mladých lidí, vypočteme specifické míry ekonomické aktivity podle věku. Ta se významně liší v jednotlivých sledovaných letech.

Graf 5-8: Míra ekonomické aktivity dle věku dle VŠPS

Zdroj dat: VŠPS, vlastní výpočty

Jak znázorňuje graf, kromě starších věkových skupin se ve všech věkových skupinách míra ekonomické aktivity mezi lety 1991 a 2011 snížila.[12]

K největším změnám došlo právě ve sledovaných nejmladších věkových skupinách. Ve věkové skupině 15 – 19 let došlo k poklesu o 23 p.b. Ve věkové skupině 20-24 let se snížila dokonce o 31 p.b. Za tímto nárůstem stojí prodlužující se doba vzdělávání. Věková skupina 25 – 29 let zaznamenala také pokles, o 16 p.b. Mladí tak odkládají zahájení své ekonomické aktivity do vyššího věku.

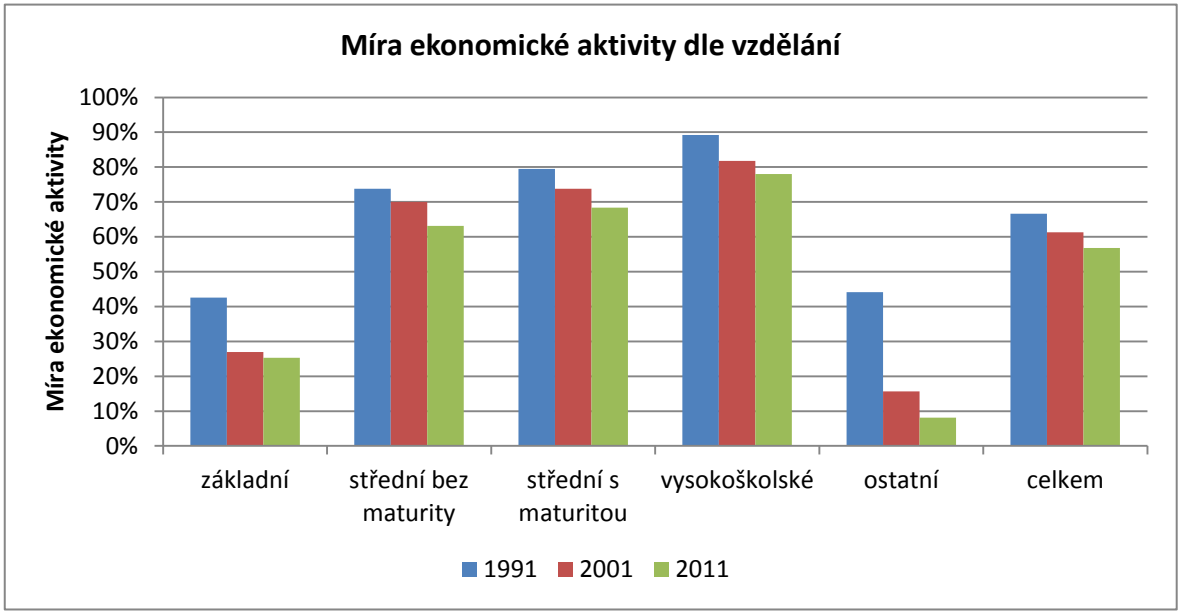
Pokles ve všech věkových kategoriích mezi roky 1991 a 2001 si lze částečně vysvětlit uvolněním trhu práce po roce 1989, kdy se otevřely nové možnosti a postupně se změnil přístup lidí ke vzdělání a k působení na trhu práce.

„Nemalý vliv na další vývoj těchto ukazatelů bude mít také změna vzdělanostní struktury obyvatelstva. V populaci přibývá osob s vyšším stupněm vzdělání, které mají výrazně vyšší míru ekonomické aktivity, tedy lze předpokládat, že bude docházet k růstu podílu ekonomicky aktivních osob v těchto věkových skupinách. Na druhou stranu je nutné akceptovat, že v případě stále vyšší účasti na vysokoškolském vzdělání bude ve věkové skupině 20-24 míra ekonomické aktivity naopak klesat.“(Mazouch & Fischer, 2010)

[12] Jediné zvýšení míry ekonomické aktivity zaznamenáváme ve vyšších věkových kategoriích (55 – 59 a 60 – 64 let). Toto navýšení bylo způsobené růstem věku odchodu do důchodu.

5.4.2. Míra ekonomické aktivity dle vzdělání

Graf 5-9: Míra ekonomické aktivity dle vzdělání dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Míra ekonomické aktivity roste se stupněm vzdělání[13], to je patrné ve všech sledovaných letech. Nejnižší míru ekonomické aktivity pozorujeme u osob se základním vzděláním. Mezi osobami se základním vzděláním a středním vzděláním bez maturity je také největší rozdíl při přechodu o jeden stupeň vzdělání. Rozdíl mezi ekonomickou aktivitou středoškoláků s maturitou a bez maturity není tak velký rozdíl jako mezi středoškoláky s maturitou a vysokoškoláky, kde je rozdíl 10 p.b.

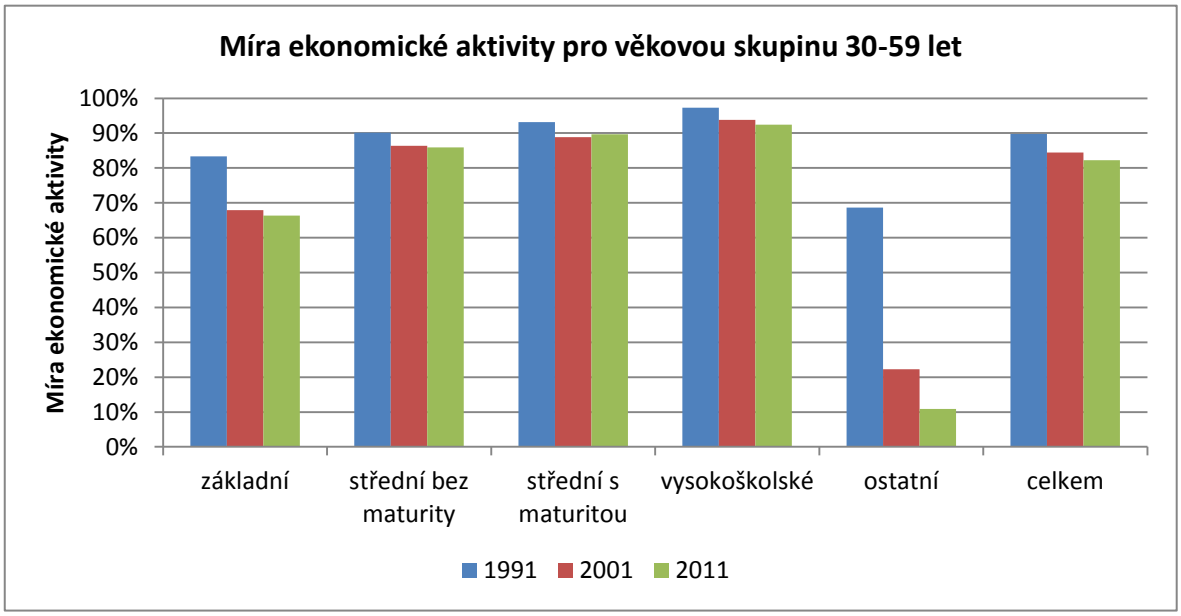
Míra ekonomické aktivity mezi roky 1991-2011 ve všech vzdělanostních skupinách klesla. Nejvýraznější pokles zaznamenáváme ve skupině ostatní (tedy osob, u kterých nebylo vzdělání zjištěno, nebo jsou bez vzdělání). Příčiny poklesu v této skupině jsou jen těžko zjistitelné, protože se do ní postupně dostávají různé skupiny lidí, které své vzdělání neuvedly. Největší pokles ze skupin, které své vzdělání uvedly, je zaznamenán u osob se základním vzděláním.

[13] *„Míry ekonomické aktivity se liší také podle nejvyššího dokončeného vzdělání. V téměř celém produktivním věku je patrný velký rozdíl mezi měrami osob se základním a s vyšším vzděláním. Z dat vyplývá, že čím vyšší má populace vzdělání, tím vyšší má také míru ekonomické aktivity.“* (Šimková & Petkovová, 2011)

Pro porovnání vypočteme míru ekonomické aktivity bez mladých a bez nejstarších věkových skupin, tedy pro skupinu 30 – 59 let – nebudou tedy zahrnuty neaktivní z důvodu studia a také většina neaktivních z důvodu pobírání starobního důchodu.

Míry ekonomické aktivity jsou vyšší, ale pokles míry ekonomické aktivity u základního vzdělání zůstal velmi vysoký.

Graf 5-10: Míra ekonomické aktivity pro věk 30 – 59 let dle SLDB

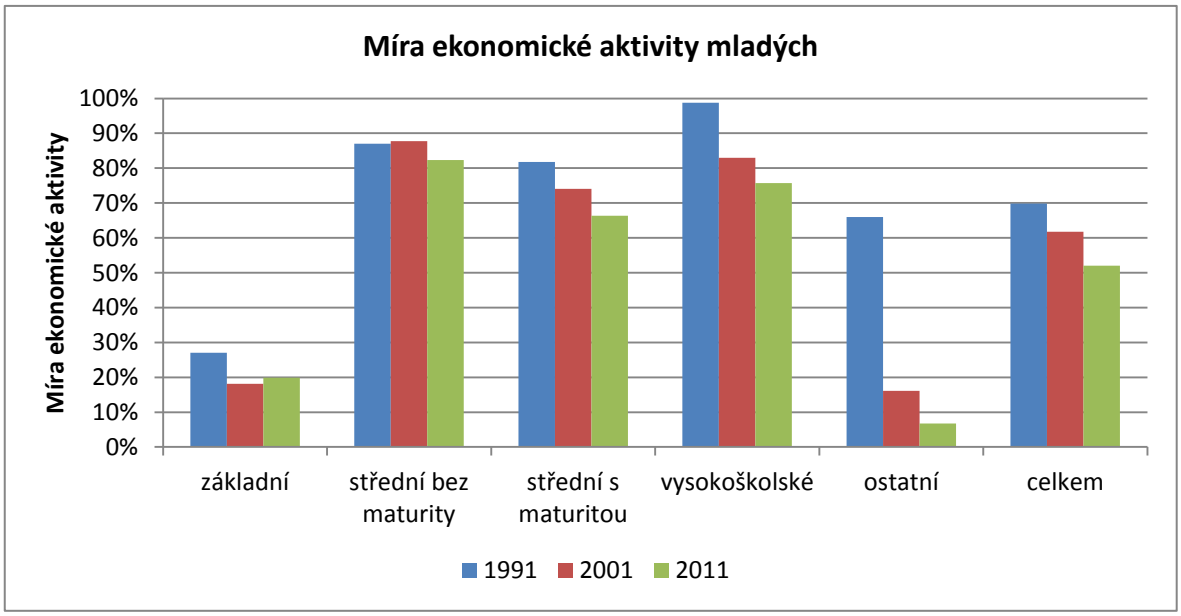
Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

5.4.3. Míra ekonomické aktivity mladých

Jak již bylo zmíněno, specifické míry ekonomické aktivity u nejmladších věkových skupin doznaly mezi roky 1991 a 2011 největších změn.[14]

[14] *„Při sledování měr ekonomické aktivity v čase je patrný jejich pokles, hlavně v mladších věkových skupinách. Je to způsobeno především růstem míry účasti na vzdělávání.“* (Šimková & Petkovová, 2011)

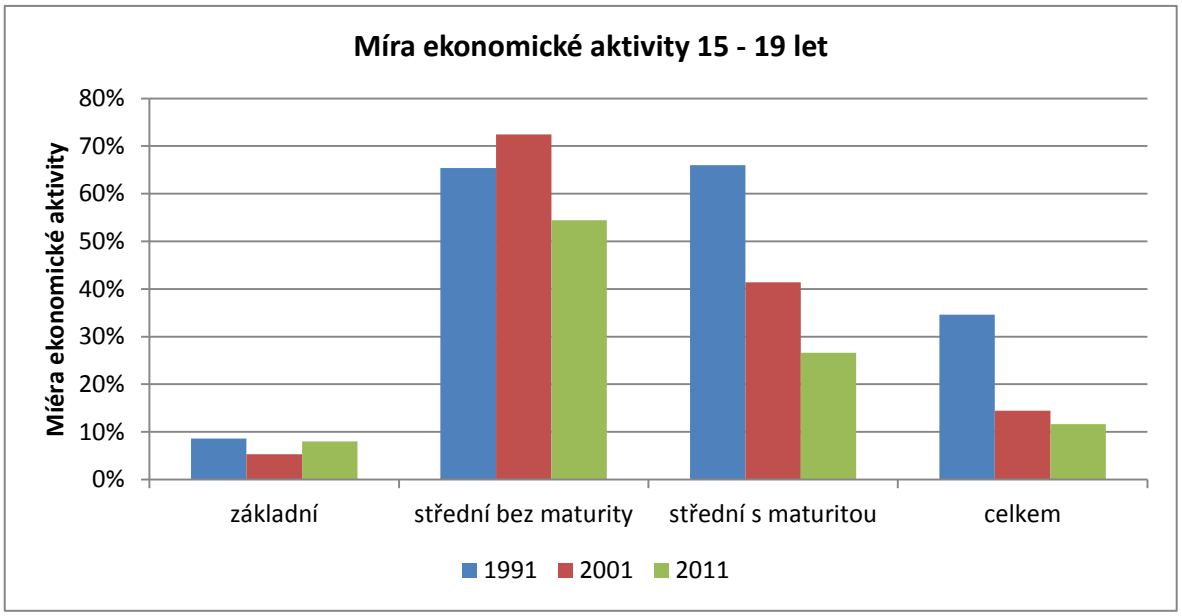
Graf 5-11: Míra ekonomické aktivity mladých dle vzdělání dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Pokles měr ekonomické aktivity u skupiny mladých je výraznější než u skupiny 30 – 59 let. Zatímco celková míra ekonomické aktivity u skupiny 30 – 59 let poklesla mezi roky 1991 a 2011 o 8 p.b., u mladých poklesla o 18 p.b. Pokles u všech vzdělanostních skupin však nebyl konstantní. U základního vzdělání rostla míra ekonomické aktivity mezi roky 2001 a 2011 a u středního vzdělání bez maturity mezi roky 1991 a 2001. Naopak výrazný a stálý pokles evidujeme u skupin střední vzdělání s maturitou a vysokoškolské vzdělání. Tento pokles odráží rostoucí vzdělanost – absolutní počet osob s tímto vzděláním se výrazně zvyšuje. Osoby déle studují, nemohou tedy v tomto věku vstoupit na trh práce a stát se tak ekonomicky aktivními. Nutné je však podotknout, že od věku 25 let mají skupiny s vyšším vzděláním vyšší míru ekonomické aktivity, což je pro ekonomiku přínosné. Zároveň jsou vystaveny menšímu riziku nezaměstnanosti (viz níže) a nepředstavují tak pro stát ohroženou skupinu.

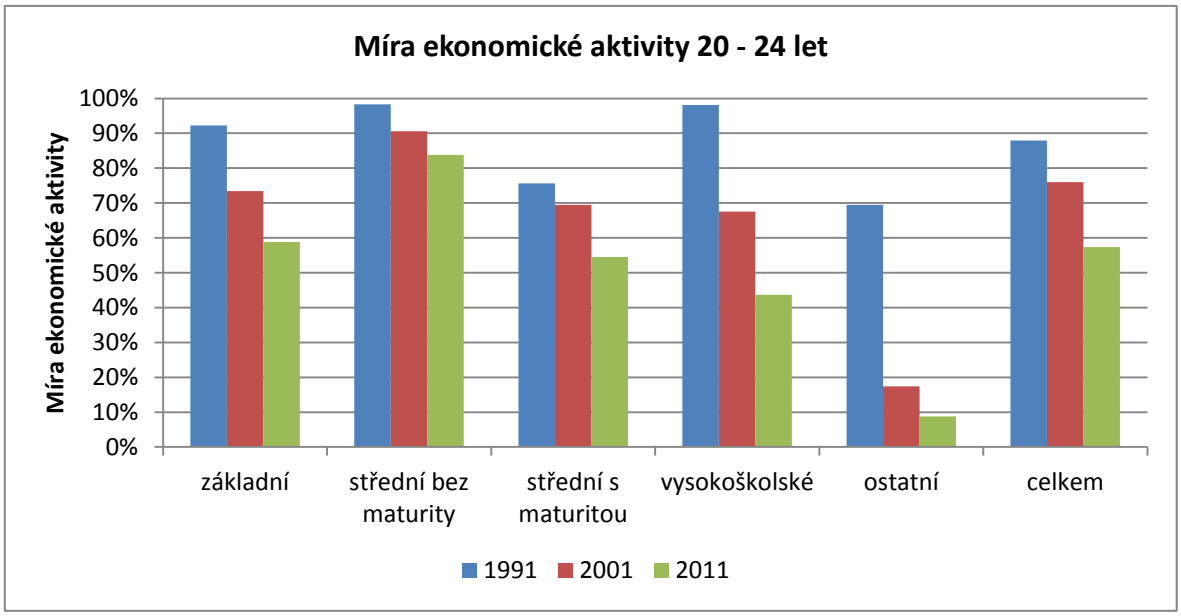
Graf 5-12: Míra ekonomické aktivity pro věk 15 – 19 let dle vzdělání dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

V případě nejmladší věkové skupiny je míra ekonomické aktivity nízká, a to zejména u osob s nevyšším dokončeným vzděláním základním. Osob, které po dokončení základní školy ihned vstupují na trh práce, je málo, proto změny považujeme spíše za náhodné. Většina osob se základním vzděláním ještě pokračuje dále ve studiu. Zajímavější jsou vzdělanostní kategorie středního vzdělání, kdy již větší část obyvatelstva své vzdělávání ukončí a s dalším studiem nepokračuje. Míra ekonomické aktivity u osob se středním vzděláním bez maturity se mezi roky 1991 a 2001 zvýšila a v dalším desetiletí výrazně klesla až na 54 %. U osob se středním vzděláním s maturitou míra ekonomické aktivity výrazně klesá.

Graf 5-13: Míra ekonomické aktivity pro věk 20 – 24 let dle vzdělání dle SLDB

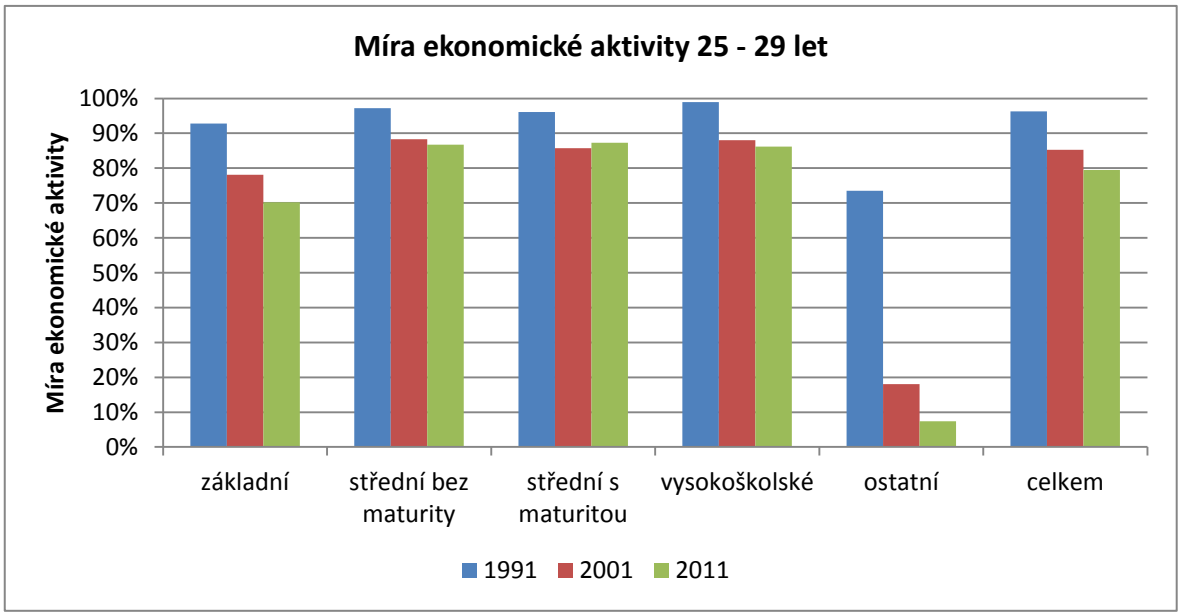

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Ve věkové skupině 20 – 24 let došlo u všech vzdělanostních skupin v průběhu sledovaných dvaceti let k výraznému poklesu. K největší změně došlo u vzdělanostní skupiny vysokoškolské vzdělání – kde míra ekonomické aktivity poklesla z 98 % na 44 % (pomineme-li z výše zmíněných důvodů skupinu ostatní). Za touto změnou stojí zavedení bakalářského studia, které se obvykle dokončuje po třech letech studia – tedy ve věku 22 nebo 21 let. Osoby jsou tedy evidované jako vysokoškolsky vzdělané, ale velká část z nich dále pokračuje v navazujícím studiu.

Z grafu je patrné, že většina osob, která dokončila střední školu bez maturity, nastoupila na trh práce – míra ekonomické aktivity je velmi vysoká. Zatímco u osob s maturitou je míra ekonomické aktivity výrazně nižší – velká část z nich pokračuje ve studiu.

Graf 5-14: Míra ekonomické aktivity pro věk 25 – 29 let dle vzdělání dle SLDB

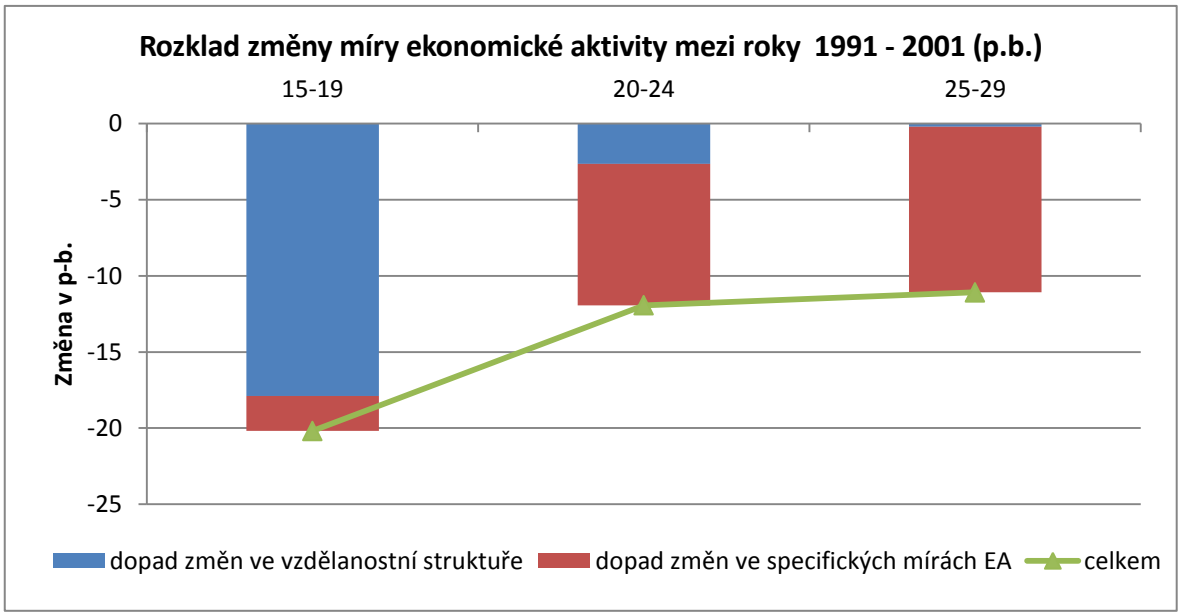

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

U nejstarší věkové skupiny jsou míry ekonomické aktivity mnohem vyšší než u předcházejících věkových skupin. Např. v roce 1991 přesahovala míra ekonomické aktivity u všech stupňů vzdělání (kromě skupiny ostatní) 90 %. V roce 2011 je celková míra ekonomické aktivity 80 %. Od roku 1991 došlo k výraznému poklesu ve všech vzdělanostních skupinách. U základního vzdělání klesla míra ekonomické aktivity dokonce o 23 p.b. U středoškolských vzdělání byl pokles přibližně 10 p.b. a u vysokoškoláků se snížila míra ekonomické aktivity o 13 p.b.

K podrobnějšímu posouzení změn v mírách ekonomické aktivity u mladé populace dále využijeme jejich rozklad na vliv změny zastoupení obyvatelstva ve vzdělanostních skupinách a vliv změny specifických měr těchto vzdělanostních skupin.

Graf 5-15: Rozklad změny míry ekonomické aktivity mladých mezi roky 1991 a 2001dle věku

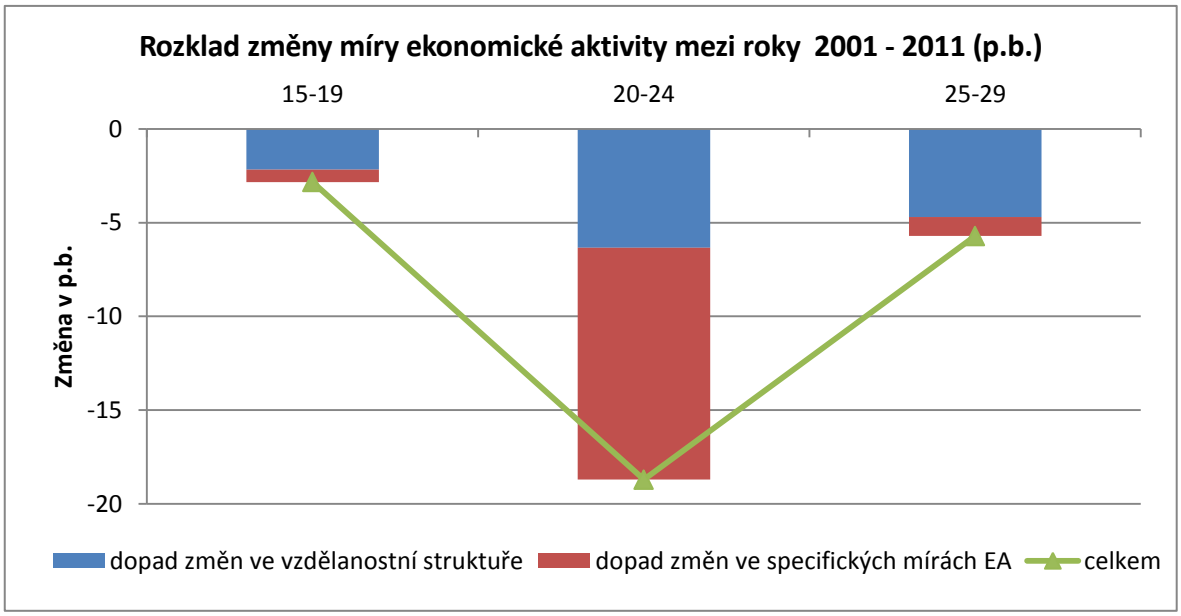

Zdroj dat: Vlastní výpočty

Jak již bylo uvedeno, mezi roky 1991 a 2001 došlo ve všech sledovaných věkových kategoriích k výraznému poklesu míry ekonomické aktivity, jeho důvod se však liší. Jak znázorňuje graf, u nejmladší věkové kategorie za ním stojí především změna ve vzdělanostní struktuře (způsobila pokles o 18p.b.). Zvýšilo se zastoupení osob ve vzdělanostních skupinách, které mají nízké specifické míry ekonomické aktivity. Prodloužením základní školní docházky přibylo obyvatel ve vzdělanostní skupině základní vzdělání, která má nízkou míru ekonomické aktivity.

Naopak u vyšších věkových kategorií je pokles způsoben převládající změnou ve specifických mírách ekonomické aktivity. Opět tento nárůst souvisí s prodlužující se délkou studia, absolventi vstupují na trh práce ve vyšším věku. U věkové kategorie 25 – 29 let je dokonce vliv změn ve vzdělanostní struktuře téměř zanedbatelný.

Graf 5-16 Rozklad změny míry ekonomické aktivity mladých mezi roky 2001 a 2011 dle věku

Zdroj dat: Vlastní výpočty

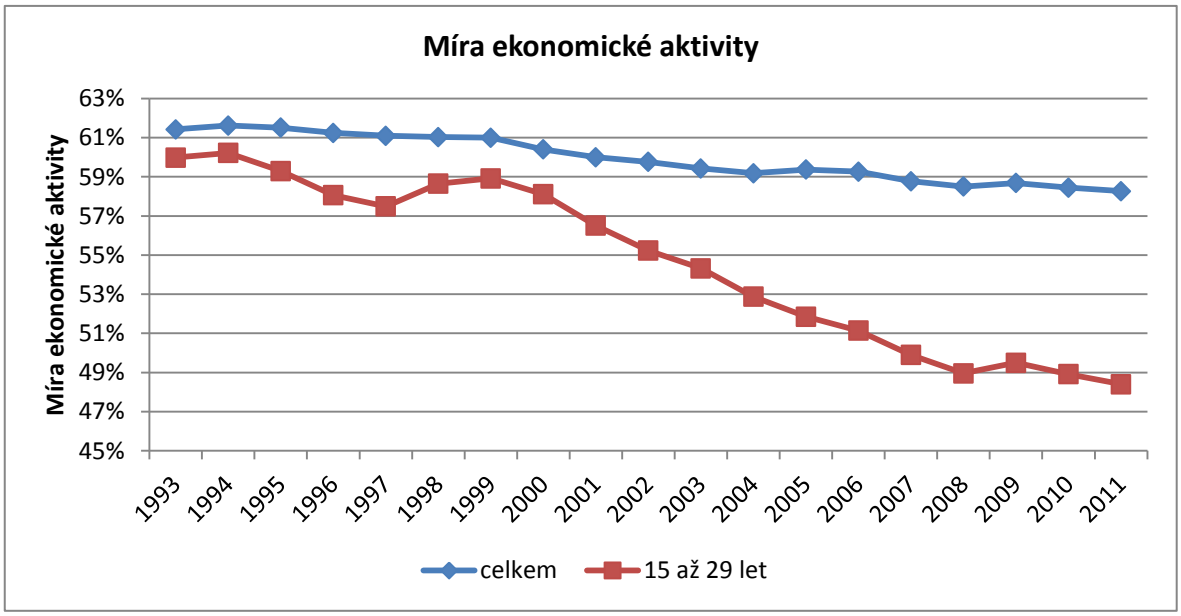
Změny, které nastaly v prvním desetiletí 21. století, se liší od předchozího vývoje. Projevily se zejména u věkové kategorie20-24 let, kde došlo k výraznému poklesu (o 19 p.b.). Za to částečně může změna ve vzdělanostní struktuře, z větší části však za celkovým poklesem stojí snížení specifických měr. To je způsobené z velké části zavedením bakalářského studia – osoby již mají nejvyšší dokončené vzdělání vysokoškolské, ale přesto dále studují – jsou ekonomicky neaktivní.

Pokles u ostatních věkových skupin není tak výrazný. U věkové skupiny 15 – 19 let jen 2,8 p.b. Za změnou stojí z větší části posun ve vzdělanostní struktuře. Transformace ve vzdělanostní struktuře je dominantní i u věkové kategorie 25 – 29 let, kde způsobila pokles o 4,7 p.b.

5.5. Míra ekonomické aktivity dle VŠPS

Výběrové šetření pracovních sil zaznamenává počty ekonomicky aktivních (které označuje jako pracovní síla) podle 15letých věkových skupin. Skupinu mladých reprezentuje věkový interval 15-29 let.

Graf 5-17: Míra ekonomické aktivity a míra ekonomické aktivity mladých dle VŠPS

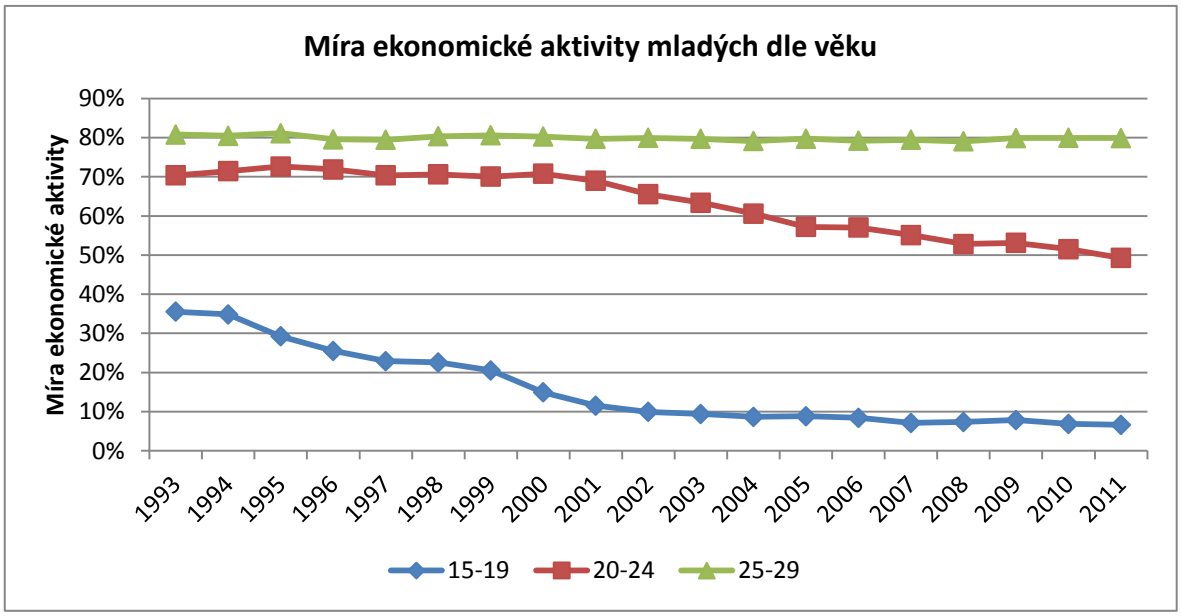

Zdroj dat: VŠPS, vlastní výpočty

Míra ekonomické aktivity mladých je nižší než celková míra ekonomické aktivity a rozdíl se neustále prohlubuje. Míra ekonomické aktivity obyvatelstva ve věku nad 15 let byla v roce 1993 61,42 %. Míra ekonomické aktivity skupiny mladých 59,98 %. Rozdíl mezi nimi tedy byl jen velmi malý – 1,44 p.b.

V průběhu sledovaného období celková míra ekonomické aktivity až na dvě výjimky (2005 a 2008) neustále meziročně klesá. V roce 2011 je na 94,85 % hodnoty z roku 1993. Vývoj míry ekonomické aktivity u věkové skupiny 15-29 let už není vývoj tak jednoznačný. Také po celé období klesá, meziročně však dochází v letech 1998, 1999 a 2009 k mírnému růstu. Pokles v druhé polovině období je ovšem výraznější než pokles u celé populace a v roce 2011 se míra ekonomické aktivity dostává na 80,69 % své hodnoty z roku 1993. Na konci sledovaného období v roce 2011 je rozdíl mezi mírou ekonomické aktivity celé populace 9,86 p.b. Míra ekonomické aktivity celé populace je pro rok 2011 58,26 % a pro skupinu mladých 48,4 %.

Graf 5-18: Míra ekonomické aktivity mladých dle věku dle SLDB

Zdroj dat: VŠPS, vlastní výpočty

Z dalšího grafu vyplývá, že pokles způsobily hlavně osoby v mladším věku. U věkové skupiny 15 – 19 let došlo od roku 1993 k poklesu o 29 p.b. U věkové skupiny 20 – 24 let došlo po mírném nárůstu také k výraznému poklesu, a to na 49 %. Plynulý pokles sledujeme přibližně od roku 2001. U věkové skupiny 25 – 29 let je míra ekonomické aktivity konstantní.

Zajímavé je porovnání se SLDB. To vykazuje mezi roky 1991 a 2011 ve skupině 25 – 29 let pokles míry ekonomické aktivity o 16 p.b., dle VŠPS je ale téměř konstantní. Porovnáme-li hodnoty v roce 2011, jsou shodné – 80 %.

6. Nezaměstnanost

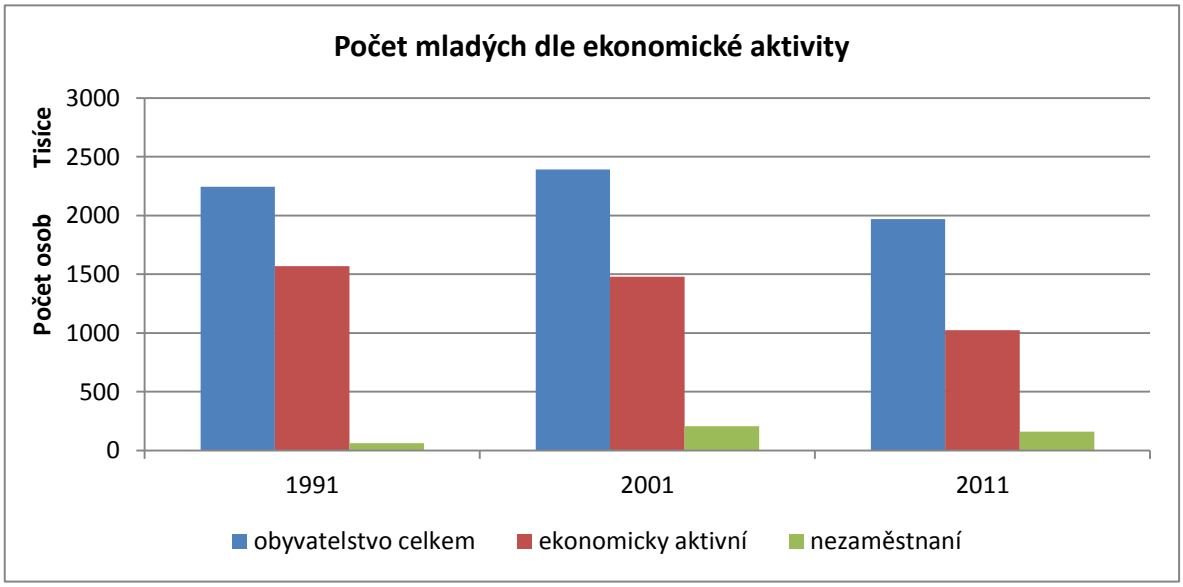
Nyní již přejděme k hlavnímu tématu této práce, kterým je analýza nezaměstnanosti mladých lidí (15 – 29 let). Zaměříme se mj. na vývoj vzdělanostní struktury nezaměstnaných lidí, na vývoj specifických měr nezaměstnanosti a na demografické vlivy. Pro podrobnější analýzu využijeme opět dělení do pětiletých věkových intervalů a vzdělanostních skupin.

6.1. Nezaměstnanost dle SLDB

6.1.1. Absolutní počty nezaměstnaných

Absolutní počet mladých nezaměstnaných se ve sledované období nevyvíjel stejnorodě. V 90. letech výrazně narostl, na začátku nového tisíciletí opět klesl. Stejný vývoj však zaznamenal i počet obyvatel v této věkové skupině. Počet mladých ekonomicky aktivních, má přitom v celém období klesající tendenci.

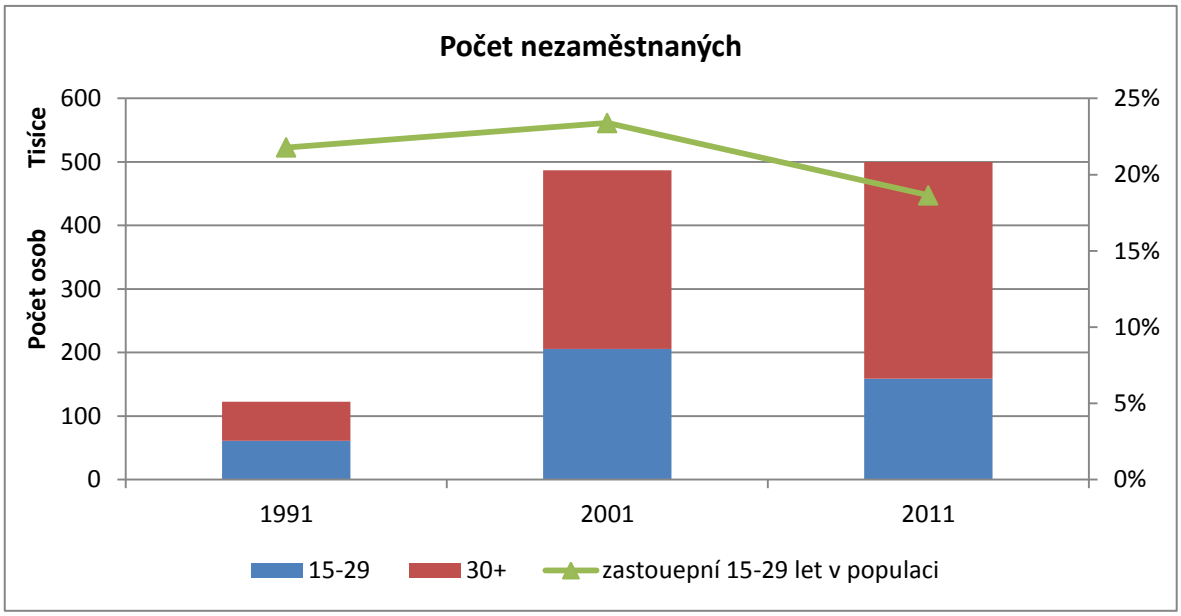
Graf 6-1: Počet mladých, mladých ekonomicky aktivních a nezaměstnaných dle SLDB

Zdroj dat: SLDB

Počet nezaměstnaných v celé populaci měl naproti tomu rostoucí trend. Budeme-li sledovat celkový počet nezaměstnaných osob a podíl mladých osob na tomto počtu, zjistíme, že podíl mladých nezaměstnaných neustále klesá, ačkoliv celkový počet všech nezaměstnaných roste.

Graf 6-2: Počet mladých nezaměstnaných a nezaměstnaných celkem dle SLDB

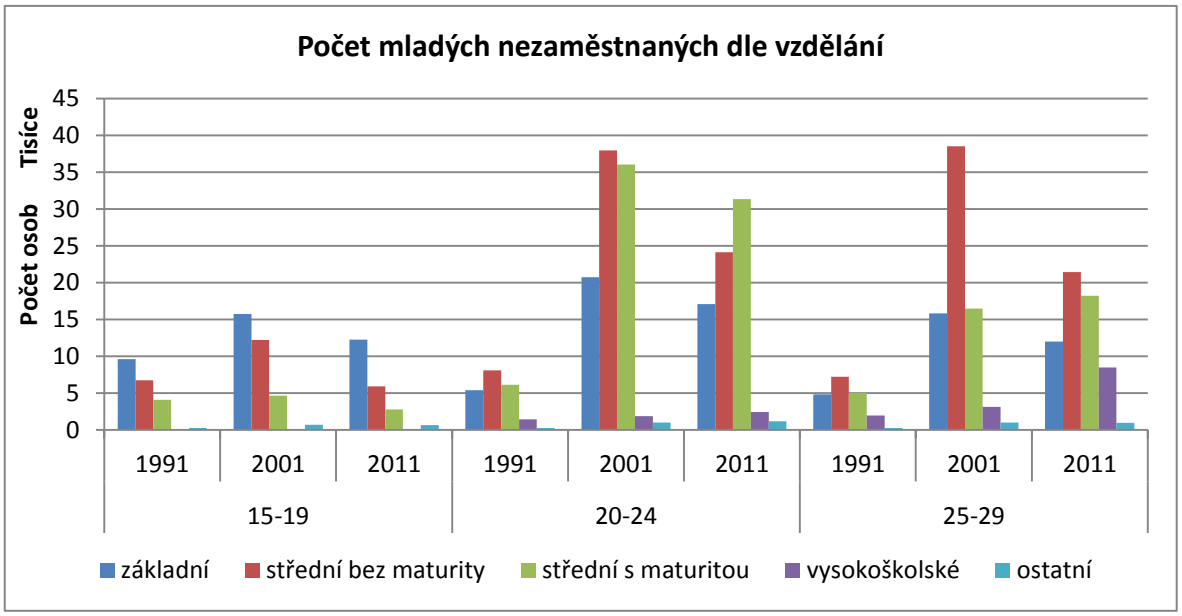

Zdroj dat: SLDB

V prvním sledovaném roce tvoří polovinu všech nezaměstnaných. V roce 2001 klesl na 42 % a do roku 2011 ještě o dalších 10 p.b. Samozřejmě je tento podíl ovlivněný zastoupením mladé generace v celkové populaci, které se v průběhu času měnilo. Zastoupení generace 15-29 na celkovém počtu obyvatel však nejprve mírně rostlo (podíl nezaměstnaných by tedy měl také ceteris paribus růst) a poté kleslo o 3 p.b.

Počty nezaměstnaných můžeme opět posuzovat dle nejvyššího dosaženého vzdělání. Budeme-li sledovat absolutní počty nezaměstnaných dle vzdělání u mladých, je přirozené, že v nejmladší kategorii je nejvíce nezaměstnaných se základním vzděláním. U střední kategorie prudce narůstá nezaměstnaných středoškoláků. Počty nezaměstnaných vysokoškoláků jsou nízké.

Graf 6-3: Počet mladých nezaměstnaných dle věku a vzdělání dle SLDB

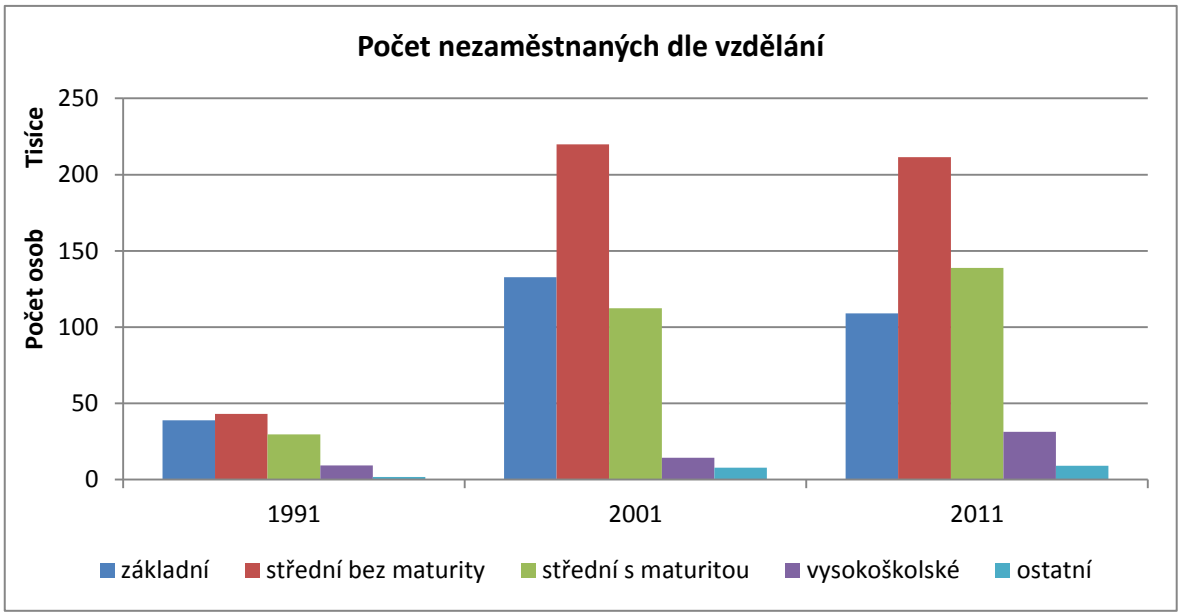

Zdroj dat: SLDB

Z pohledu vývoje v čase sledujeme téměř u všech pozorovaných vzdělanostních kategorií obdobný vývoj, a to mezi roky 1991 a 2001 nárůst a mezi roky 2001 a 2011 pokles, který však není tak výrazný jako nárůst v předešlém období. Výjimku tvoří skupina nezaměstnaných vysokoškoláků, jejichž absolutní počet roste jak ve věkové skupině 20-24 i 25-29. Výrazný nárůst sledujeme zejména v nejstarší věkové skupině, kde mezi roky2001 a 2011 vzrostl jejich počet o 5 325 osob.

Porovnáme-li vývoj absolutního počtu nezaměstnaných mladých dle vzdělání s absolutním počtem nezaměstnaných dle vzdělání v celé populaci, pozorujeme v populaci obdobný vývoj.

Graf 6-4: Počet nezaměstnaných dle vzdělání dle SLDB

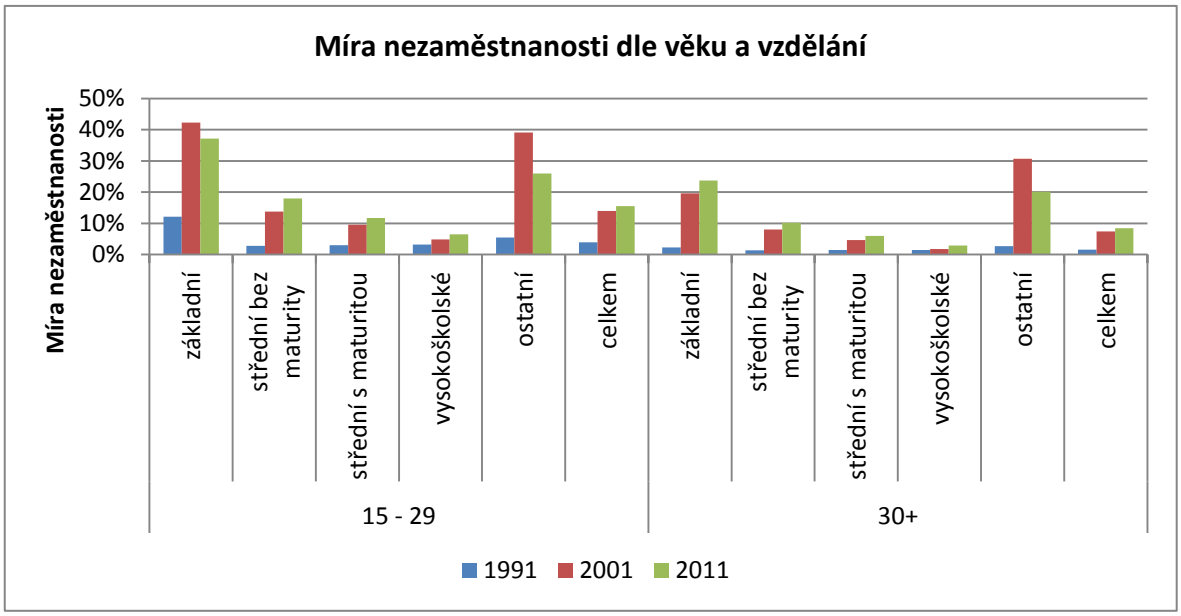
Zdroj dat: SLDB

6.1.2. Míra nezaměstnanosti

Pro zjištění, zda absolutní počet nezaměstnaných kopíruje populační vývoj počtu obyvatel ve sledovaných specifických skupinách, využijeme relativní ukazatel, konkrétně specifickou míru nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti mladých je obyčejně výrazně vyšší než míra nezaměstnanosti celé populace. Porovnáme-li ji s mírou nezaměstnanosti osob starších třiceti let je všech sledovaných obdobích dvojnásobná. V roce 1991 byla míra nezaměstnanosti mladých 4 %, následně roste na 14 % a v roce 2011 dosahovala 16 %.

Dále ji specifikujeme dle věku a vzdělání.

Graf 6-5: Míra nezaměstnanosti mladých a skupiny 30+ dle vzdělání dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

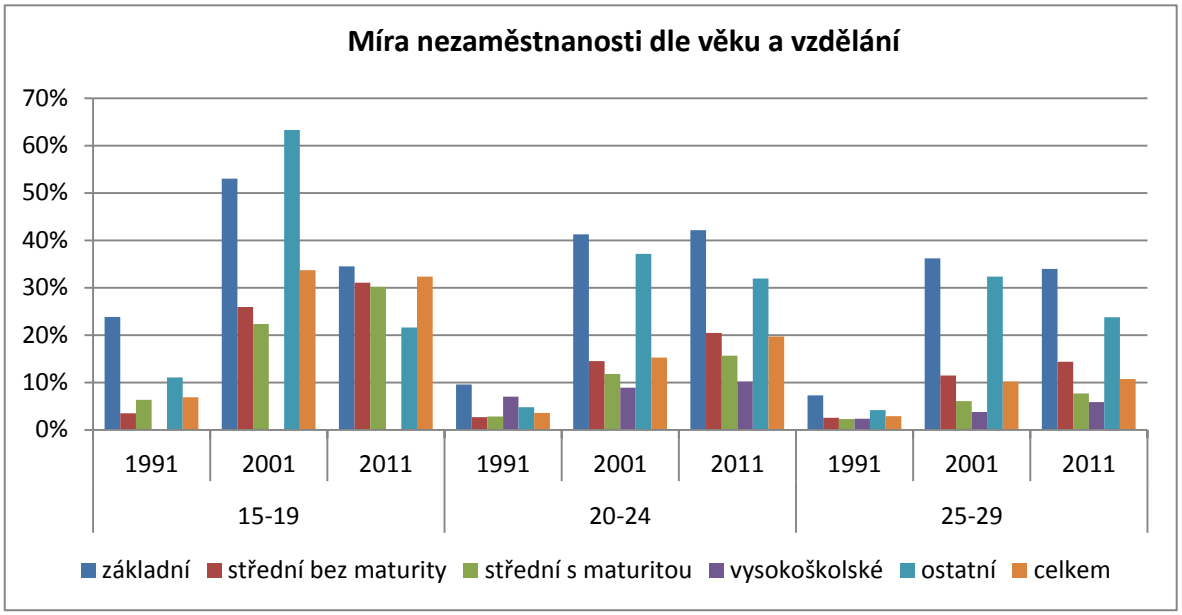
Míra nezaměstnanosti mladých ve všech vzdělanostních skupinách mezi roky 1991 a 2001 výrazně vzrostla. Ve většině vzdělanostních kategorií růst míry nezaměstnanosti pokračoval i v období do roku 2011, výjimkou je skupina se základním vzděláním a ostatní. Budeme-li zkoumat nezaměstnanost v jednotlivých věkových skupinách, vidíme, že nejvyšší míra nezaměstnanosti je u nejmladší věkové skupiny (15-19 let). Celková nezaměstnanost této skupiny byla v roce 2011 32 %.

Nejvyšší nezaměstnanosti dosahují ve všech věkových skupinách osoby se základním vzděláním. Míra nezaměstnanosti mladých se základním vzděláním od roku 2001 v žádné věkové skupině neklesla pod 20 %. V roce 2001 u nejmladší věkové skupiny dokonce přesáhla 50 %. Vysokých hodnot dosahuje také směsná kategorie ostatní, kde jsou zahrnuti lidé bez vzdělání – tedy lidé velmi špatně zaměstnatelní.

Míra nezaměstnanosti osob se středním i vysokoškolským vzděláním se ve všech skupinách neustále zvyšuje. Ve většině případů však platí, že nezaměstnanost osob s vyšším vzděláním je nižší a naopak. Výjimku tvoří 15-19letí v roce 1991, kde je nezaměstnanost osob se středoškolským vzděláním nižší než s maturitou. Druhou výjimkou je opět rok 1991 ve věkové skupině 20-24 let, kde je opět nezaměstnanost středoškoláků bez maturity nižší než s maturitou, ale ta je zároveň nižší než nezaměstnanost vysokoškoláků (liší se o 4 p.b.).

Pokud budeme analyzovat nezaměstnanost dle vzdělání a věku v průběhu času, zjistíme u velké části sledovaných skupin růst nezaměstnanosti. U několika skupin pozorujeme odlišný vývoj, kdy nezaměstnanost nejdříve vzrostla a poté klesla. A to konkrétně (pomineme-li skupinu ostatní) u osob se základním vzděláním u nejmladší a nejstarší věkové skupiny.

Graf 6-6: Míra nezaměstnanosti mladých dle věku a vzdělání dle SLDB

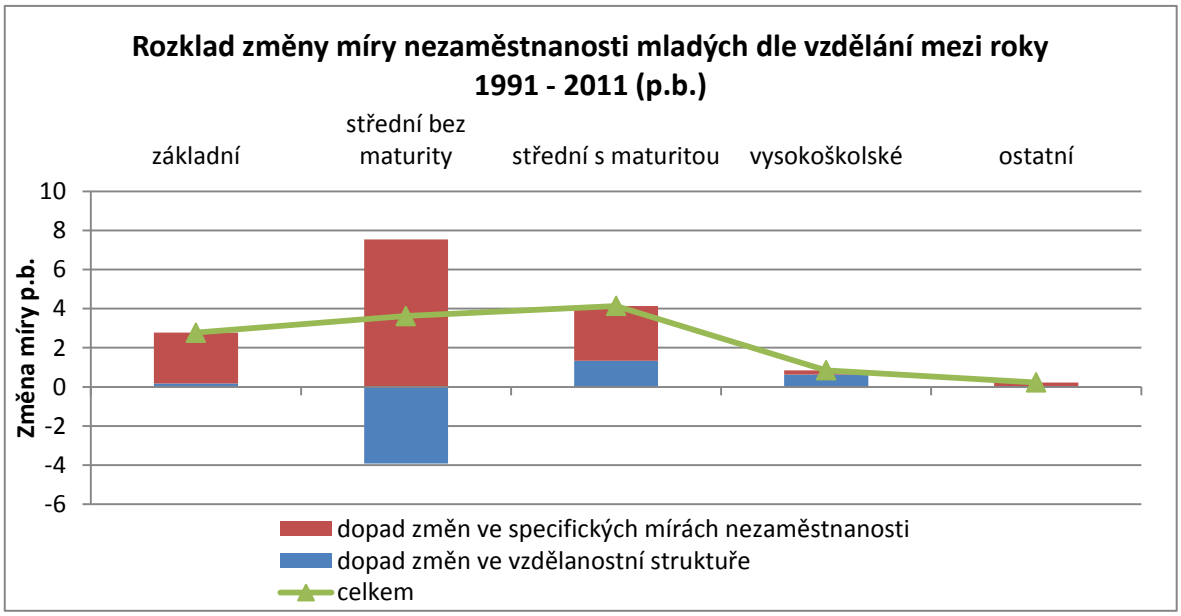

Zdroj dat: SLDB

Analýzy změn v mírách nezaměstnanosti

Pomocí rozkladu celkové míry nezaměstnanosti mladých zjistíme, zda jsou změny způsobeny tím, že se změnilo zastoupení v jednotlivých věkových skupinách nebo se změnila specifická míra nezaměstnanosti dané skupiny.

Graf 6-7: Rozklad změny míry nezaměstnanosti mladých mezi roky 1991 a 2011

Zdroj dat: Vlastní výpočty

Mezi roky 1991 a 2011 celkově vzrostla míra nezaměstnanosti mladých o 11,6 p.b. Z předchozího grafu vyplívá, že za jejím nárůstem stojí nárůst specifických měr nezaměstnanosti, který převládá nad změnami ve vzdělanostní struktuře, které v souhrnu působí opačným směrem – přibývá totiž lidí s vyšším vzděláním, kteří jsou vystaveni menšímu riziku nezaměstnanosti na úkor těch ve skupinách s nižším vzděláním (tedy ve skupinách s vyšší specifickou míru nezaměstnanosti).

Pokud bychom se soustředili na celkový příspěvek k nárůstu míry nezaměstnanosti u jednotlivých vzdělanostních skupin, pozorujeme nejvyšší příspěvek skupiny osob se středním vzděláním s maturitou. Podobně vysoký je i u středního vzdělání bez maturity, nižší pak u kategorie se základním vzděláním. Změny u vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva přispívají také k nárůstu míry nezaměstnanosti, ale jen v řádu desetin procent. Vliv skupiny ostatní je zanedbatelný.

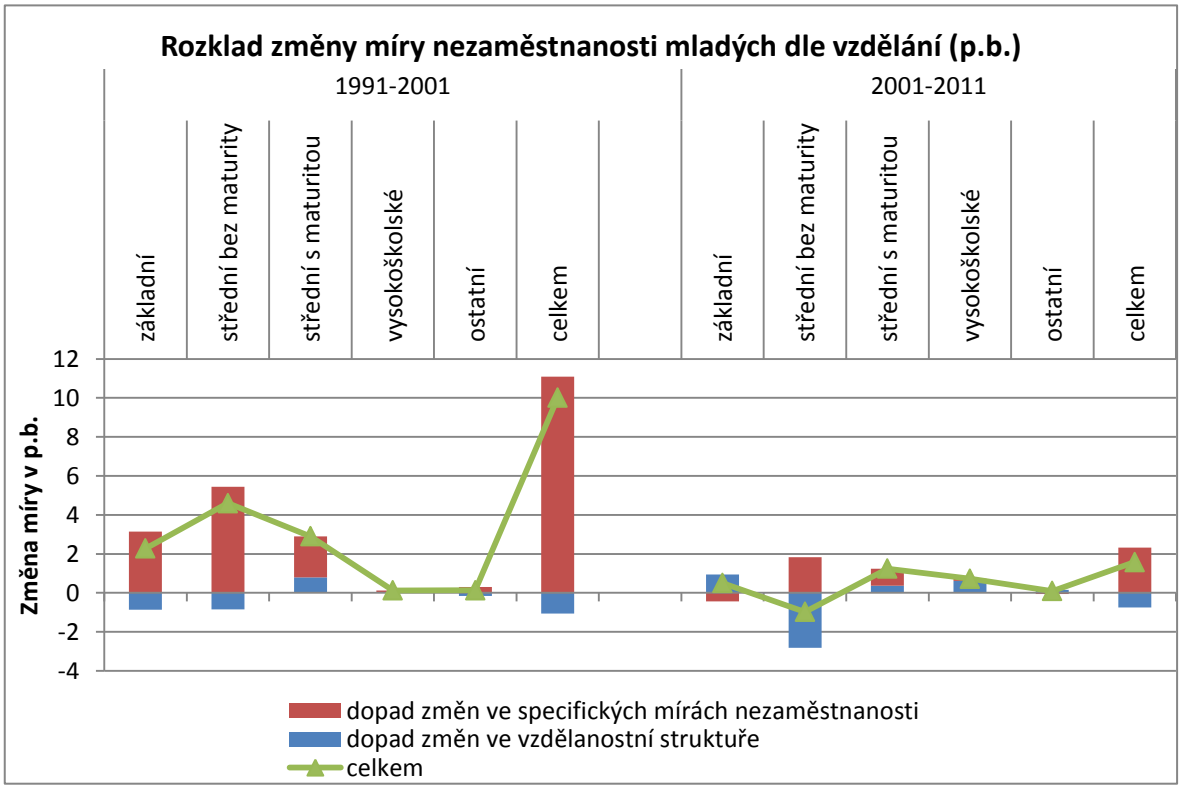
Příspěvek skupiny se základním vzděláním je způsoben z naprosté většiny změnou ve specifických mírách, vliv změny ve vzdělanostní struktuře je zanedbatelný, ale také míru nezaměstnanosti zvyšuje. Kategorie střední vzdělání bez maturity je v tomto rozkladu výjimkou. Jedině u této kategorie působí změna vzdělanostní struktury na pokles míry nezaměstnanosti. Pokud by tedy míra specifické nezaměstnanosti zůstala na úrovni roku 1991 a změnila by se jen vzdělanostní struktura, působila by míra nezaměstnanosti této

skupiny na pokles celkové míry nezaměstnanosti. Protože zde však působí současně vliv změny specifické míry nezaměstnanosti, který je výraznější, celkově tedy kategorie způsobuje růst míry nezaměstnanosti. Změna ve vzdělanostní struktuře středoškolsky vzdělaných s maturitou stejně jako změna specifické míry nezaměstnanosti této skupiny má vliv na nárůst celkové míry nezaměstnanosti této věkové skupiny. Vliv změn ve vzdělanostní struktuře je nižší než vliv změny specifické míry. U vysokoškolsky vzdělaných je tomu právě naopak. Oba typy změn působí na růst celkové míry nezaměstnanosti, dominantní je však změna vzdělanostní struktury. Specifická míra nezaměstnanosti vysokoškoláků se tedy příliš nezměnila, ale vzrostl podíl vysokoškolského obyvatelstva v populaci.

Porovnáme-li jednotlivé vzdělanostní skupiny, dochází k největším změnám jednoznačně u skupiny středoškoláků bez maturity. A to ve vzdělanostní struktuře i specifických mírách nezaměstnanosti.

Nyní se podrobněji podíváme na to, zda změny v jednotlivých desetiletích byly podobné či nikoliv. Rozklad pro skupinu 15-29 provedeme zvlášť mezi roky 1991 a 2001 a mezi roky 2001 a 2011.

Graf 6-8: Rozklad změny míry nezaměstnanosti mladých mezi roky 1991 a 2001 a roky 2001 a 2011

Zdroj dat: Vlastní výpočty

Z grafu je patrné, že ke změnám docházelo zejména v prvním sledovaném desetiletí. Změny v druhém desetiletí nebyly tak výrazné. V obou sledovaných obdobích docházelo ke změnám v důsledku převažujícího vlivu změn měr nezaměstnanosti. V devadesátých letech způsobily změnu v celkové míře nezaměstnanosti skupiny obyvatel s maximálně středoškolským vzděláním. U vysokoškoláků je změna jen nepatrná (0,12 p.b.). Všechny vzdělanostní skupiny působí celkově stejným směrem. Změny specifických měr nezaměstnanosti působí u všech vzdělanostních skupin na růst celkové nezaměstnanosti. U osob se základním vzděláním a středoškolským bez maturity působí změna ve věkové struktuře na pokles celkové míry nezaměstnanosti. Osob v těchto kategoriích, kde je specifická míra nezaměstnanosti relativně vysoká, ubylo. Naopak u skupiny středoškoláků s maturitou působí změna vzdělanostní struktury na růst nezaměstnanosti.

V následujícím období nepůsobí změny u jednotlivých kategorií jednotně směrem k nárůstu. Tím se toto období liší od předcházejícího. Zde je vliv různorodý a dokonce skupina se středoškolským vzděláním bez maturity působí na pokles míry nezaměstnanosti v důsledku převládajícího vlivu změny věkové struktury. Za povšimnutí stojí také vliv vysokoškoláků. Působení celé této skupiny na celkovou změnu není výrazné (+ 0,72 p.b.), ale v této skupině převládá vliv věkové struktury, což u ostatních skupin nepovažujeme za rozhodující vliv.

Skupina 15 – 29 let je velmi široká a jak již bylo patrné, není zcela homogenní. Proto nyní budeme analyzovat změny u jednotlivých věkových skupin (v pětiletých intervalech).

Tabulka 6-1: Rozklad změny míry nezaměstnanosti mladých dle věku

Věková skupina	Změna mezi roky	Dopad změn ve vzdělanostní struktuře (p.b.)	Dopad změn ve specifických mírách nezaměstnanosti (p.b.)	Celková změna (p.b.)
15-19 let	91-01	4,68	22,18	26,86
	01-11	0,54	-1,91	-1,37
	91-11	1,08	24,41	25,49
20-24 let	91-01	-0,82	12,50	11,68
	01-11	0,14	4,37	4,51
	91-11	-0,78	16,97	16,19
25-29 let	91-01	-1,18	8,44	7,26
	01-11	-1,43	1,95	0,52
	91-11	-2,37	10,16	7,78

Zdroj: Vlastní výpočty

U všech věkových skupin sledujeme obdobný vývoj. Mezi roky 1991 a 2001 došlo k výraznému růstu nezaměstnanosti, a to převládajícím vlivem změn specifických měr nezaměstnanosti. U nejmladší věkové kategorie působí stejným směrem i změna vzdělanostní struktury, v ostatních kategoriích vzdělanostní struktura nárůst mírně snižuje. Mezi roky 2001 a 2011 je již vývoj v jednotlivých skupinách odlišný. Zatímco u nejmladší věkové skupiny dochází k poklesu, u ostatních míra nezaměstnanosti roste (u nejstarší věkové skupiny jen nepatrně o 0,52 p.b.). Za změnami opět stojí zejména vliv specifických měr nezaměstnanosti.

Za posledních dvacet let se tedy míry nezaměstnanosti u všech skupin výrazně zvýšily. Za růstem stojí změny specifických měr nezaměstnanosti, kterou u nejmladší věkové skupiny podpořila i změna vzdělanostní struktury. U ostatních věkových skupin sice vzdělanostní struktura působí na snížení míry nezaměstnanosti, ale tento tlak není dostatečný ke kompenzaci nárůstu měr nezaměstnanosti.

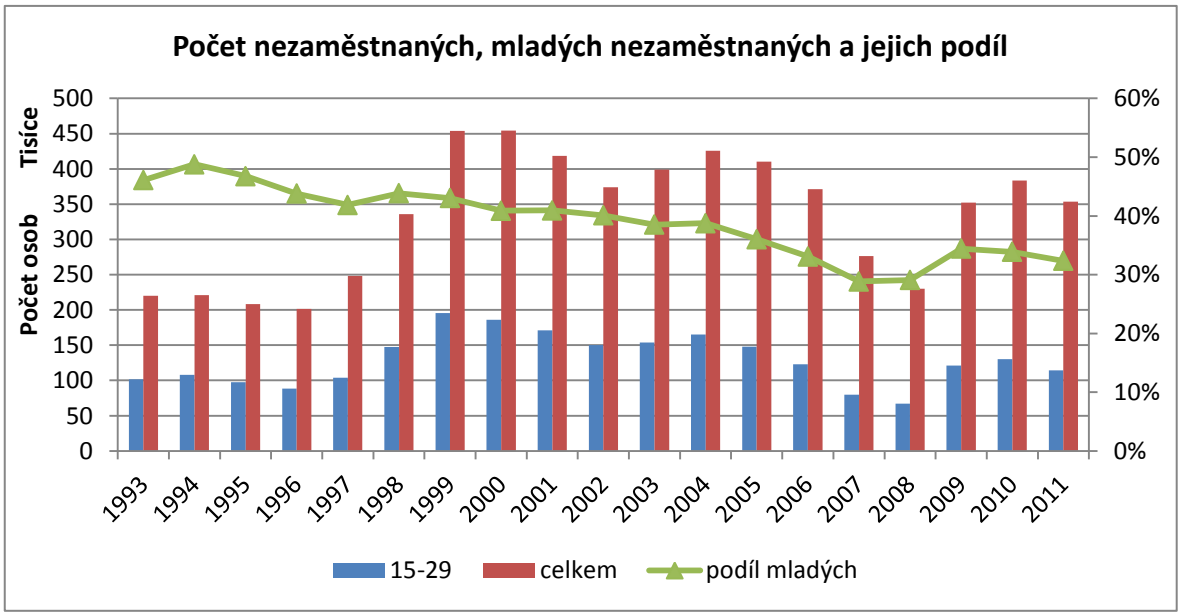
6.2. Nezaměstnanost dle VŠPS

Pro dokreslení vývoje nezaměstnanosti mladých lidí mezi sčítáními se nyní podívejme na data z VŠPS.

6.2.1. Absolutní počty nezaměstnaných

Absolutní počet nezaměstnaných mladých, tedy ve věku 15-29 let, kopíruje vývoj počtu všech nezaměstnaných. Výkyvy ve skupině mladých jsou výraznější, jednak na absolutní počty více působí početnost generace, která je právě ve sledovaném věku, a také tato skupina více reaguje na ekonomický cyklus. V celé populaci tyto výkyvy nezpůsobují tak výrazné rozdíly.

Graf 6-9: Počet nezaměstnaných, počet mladých nezaměstnaných a jejich podíl dle VŠPS

Zdroj dat: VŠPS

Jak znázorňuje graf, od počátku sledovaného období do roku 1996 počet nezaměstnaných spíše stagnuje, až mírně klesá. Od roku 1997 prudce roste a svého maxima dosáhl v roce 2000, to bylo nezaměstnaných 454 512 obyvatel. Na počátku nového tisíciletí počet nezaměstnaných začal postupně klesat. Pokles trval až do roku 2008, kdy bylo nezaměstnaných necelých 230 000 osob. S nástupem ekonomické krize se počet nezaměstnaných výrazně zvýšil, a to o 53 %. Vzestup trval dva roky, v roce 2011 opět zaznamenáváme pokles.

U skupiny mladých je vývoj velmi obdobný, kopíruje vývoj celkového počtu nezaměstnaných. Pokles na začátku období je v porovnání s celou populací výraznější. Nárůst zejména v roce 1998 byl prudší, počet se zvýšil o 42 %. Pokles počtu mladých nezaměstnaných začal dříve než u celé populace. V roce 2000 počet nezaměstnaných celkem oproti roku 1999 stagnoval, počet mladých již klesal. Následný pokles počtu mladých nezaměstnaných byl rychlejší než u celé populace. V roce 2007 absolutní počet poklesl o 35 %. Svého minima dosáhl v roce 2008, kdy bylo nezaměstnaných 66 875 mladých lidí. Následně došlo k prudkému růstu, kdy se mezi roky 2008 a 2009 zvýšil počet mladých nezaměstnaných o 81 %.

Zajímavé je sledovat podíl mladých na všech nezaměstnaných. Na počátku období mladí tvořili 45 – 50 % všech nezaměstnaných. Až do roku 2007 měl podíl mladých

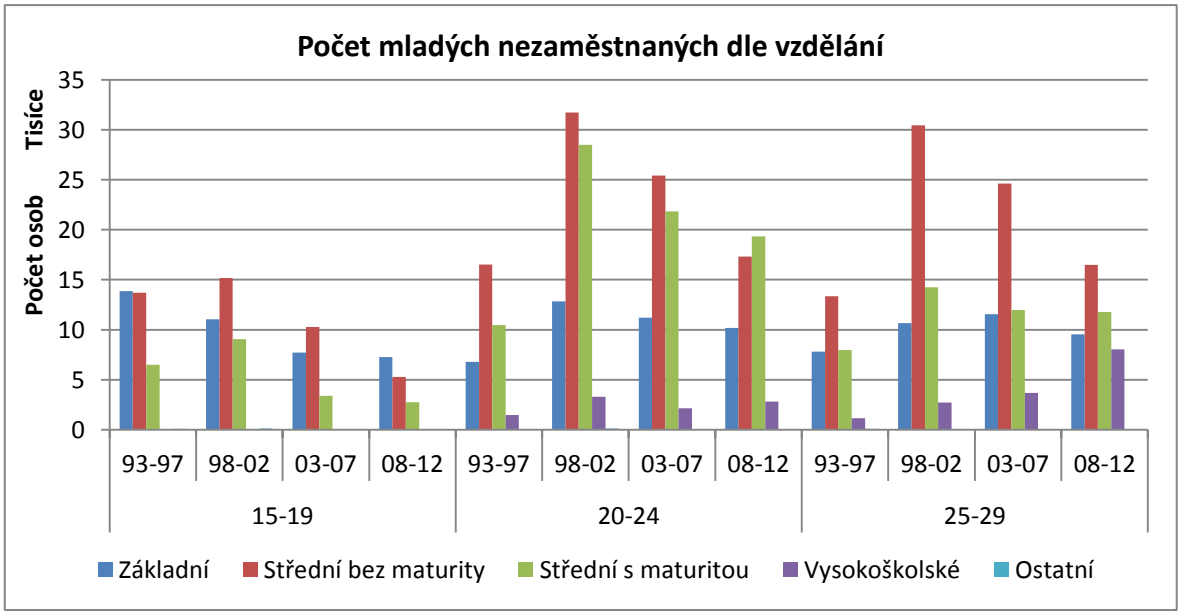
nezaměstnaných klesající tendenci, svého minima dosáhl v roce 2007 a 2008, kdy mladí tvořili 29 % všech nezaměstnaných. S nástupem ekonomické krize se tento podíl mírně zvýšil, v roce 2009 dosáhl 35 %. Posléze opět začal klesat.

Skupina mladých (15-29 let) není zcela homogenní, proto budeme nyní sledovat počty nezaměstnaných v pětiletých věkových skupinách, a to i dle vzdělání.

Data pro takto strukturované údaje (pětileté věkové kategorie, vzdělání, ekonomická aktivita) nejsou již spolehlivá pro časové období jednoho roku. [15]

Ve všech sledovaných skupinách má vývoj průměrného počtu nezaměstnaných obdobný vývoj jako v případě nezaměstnaných v celé populaci. Tedy mezi prvním a druhým sledovaným obdobím výrazně roste a v následujících obdobích klesá. Nárůst u jednotlivých skupin však není stejný. U nejmladší sledované skupiny byl nárůst jen malý (o 4 %), u skupiny 20 – 24 let byl již výrazný, a to dokonce 117 % a u skupiny 25 – 29 let 91 %.

Graf 6-10: Počet mladých nezaměstnaných dle věku a vzdělání dle VŠPS

Zdroj dat: VŠPS

Budeme-li sledovat vývoj u jednotlivých věkových skupin i dle vzdělání, nejsou změny podobné. Absolutní počet nezaměstnaných se základním vzděláním v nejmladší věkové skupině neustále klesá. Opačný vývoj zaznamenává v nejstarší věkové skupině skupina

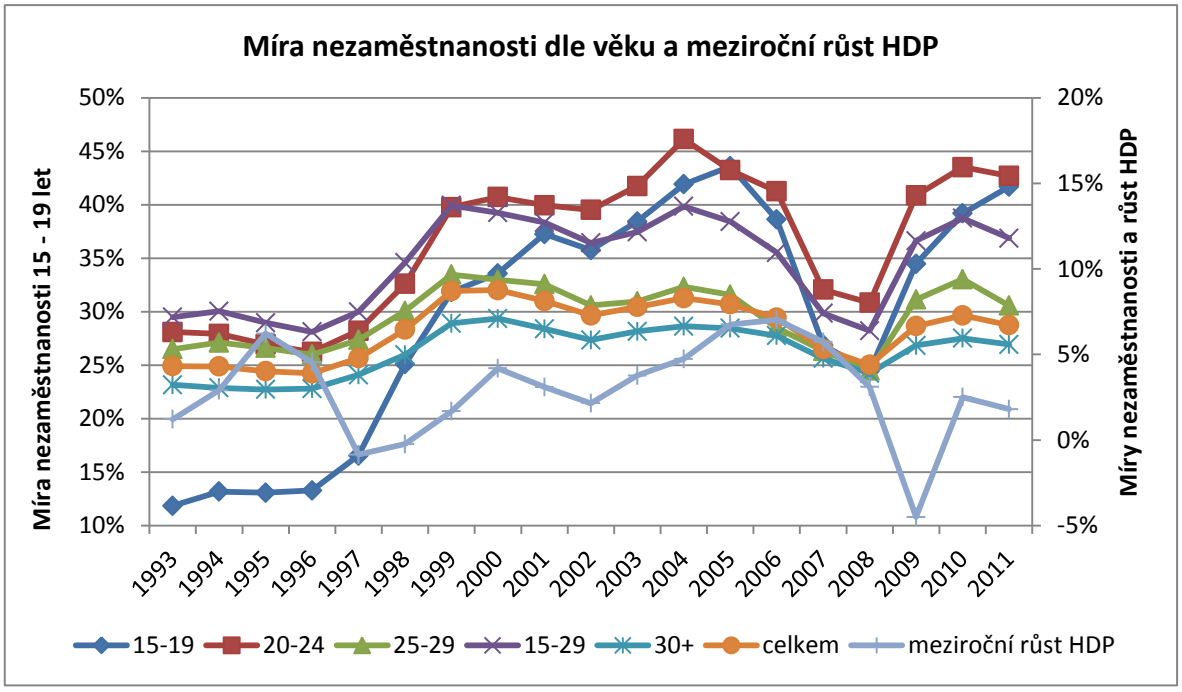
[15] Informaci poskytl Mgr. Ondřej Nývlt, Ph.D – metodik VŠPS

vysokoškoláků, která neustále narůstá. Je však nutné tyto změny sledovat v relativních číslech, protože za změnami může stát přibývající/ubývající počet ekonomicky aktivních osob v těchto specifických skupinách.

6.2.2. Míra nezaměstnanosti

Růst absolutního počtu nezaměstnaných nemusí signalizovat zhoršující se stav na trhu práce ekonomiky dané země. Může být způsoben růstem počtu obyvatel, přesněji růstem počtu ekonomicky aktivních. Proto budeme opět sledovat vývoj relativního ukazatele, tj. míry nezaměstnanosti.

Graf 6-11: Míra nezaměstnanosti dle věku dle VŠPS a meziroční růst HDP[16][17]

Zdroj dat: VŠPS, vlastní výpočty, ČSÚ – národní účty

Na počátku 90.let byla míra nezaměstnanosti nízká. *„Situace na trhu práce se na samém počátku transformačního období vyznačovala plnou zaměstnaností, absencí otevřené nezaměstnanosti a převažující poptávkou po pracovní síle nad její nabídkou. Ekonomická reforma počátku 90. let byla zaměřena i na zřízení efektivně fungujícího trhu práce. Ekonomická opatření znamenala otevření ekonomiky světovým trhům, což způsobilo pokles ekonomiky, jehož příčinou byla nedostatečná konkurenceschopnost. S poklesem výkonosti*

[16] Data z roku 2011 jsou přepočítána na výsledky SLDB 2011
[17] Pro rok 2009 nebyly zveřejněny počty nezaměstnaných osob pro věkovou skupinu 65+, je tedy uvažována jen do věkové skupiny 64 let.

ekonomiky došlo rovněž k poklesu poptávky po pracovní síle a vznikla tak nezaměstnanost, která se tak stala součástí sociálně-ekonomické reality české společnosti.“(Kotýnková, 2006)

Ačkoliv na počátku devadesátých let opustilo náš trh práce velké množství pracovníků (tzv. pracující důchodci) nezaměstnanost nijak výrazněji neklesala. Pokud by tedy starší lidé „neuvolnili“ místa na trhu práce, dala by se předpokládat vyšší nezaměstnanost.

V následujícím období 1996 – 1999 došlo k výraznému nárůstu míry nezaměstnanosti, a to zejména v důsledku strukturálních změn na trhu práce. „*Míra nezaměstnanosti rostla i v následné fázi hospodářského oživení, z čehož vyplývá, že pokles zaměstnanosti nebyl pouze cyklický.*“ (Kotýnková, 2006)

„*Míra ekonomického růstu a míra nezaměstnanosti nevykázala v letech 1995-2005 zřetelný vztah – lze hovořit pouze o slabě pozitivním vztahu, což znamená, že s ekonomickým růstem došlo i k růstu míry nezaměstnanosti.“*(Kotýnková, 2006)

K výraznému snižování nezaměstnanosti došlo až od roku 2005. Pokles však netrval příliš dlouho. S nástupem ekonomické krize v roce 2008, kdy byla nezaměstnanost nejnižší, se začala prudce zvyšovat. Nárůst nezaměstnanosti byl rychlejší než u předešlé ekonomické recese v druhé polovině devadesátých let. V roce 2011 zaznamenáváme již mírný pokles. Zda jde o pokles trvalý, bude možné hodnotit až po delší době.

Míra nezaměstnanosti mladých je, a to i u všech pětiletých věkových kategoriích, vyšší než míra nezaměstnanosti v celé populaci. Výrazně vyšší je míra nezaměstnanosti u věkové skupiny 15 – 19, která je více než dvojnásobná oproti druhé nejvyšší. Se zvyšujícím se věkem ve všech sledovaných obdobích míra nezaměstnanosti klesá.

Míra nezaměstnanosti mladých (15 – 29 let) téměř kopíruje vývoj nezaměstnanosti jako celku. Budeme-li sledovat absolutní rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti mladých a celkovou mírou nezaměstnaností zjistíme, že tento rozdíl kopíruje vývoj celkové míry nezaměstnanosti. Pokud celková míra nezaměstnanosti klesá, klesá i tento rozdíl a naopak. Rozdíl se pohybuje od 2 p.b.(v letech 1996, 2007 a 2008) do 6 p.b., kterého nabyl v roce 2010.

Vývoj míry nezaměstnanosti nejstarší věkové skupiny kopíruje vývoj míry nezaměstnanosti v celé populaci, s výjimkou období let 2009 a 2010, kdy míra

nezaměstnanost v celé populaci byla nižší o 1,5 p.b. a 2 p.b. V ostatních letech je odchylka jen minimální, maximálně do 1,4 p.b.

Zcela specifickou skupinou je skupina nejmladší 15 – 19 let. Míra nezaměstnanosti je velmi vysoká a kopíruje trend míry nezaměstnanosti v celé populaci. Výjimku tvoří změna mezi roky 2000 a 2001, kdy míra nezaměstnanosti v celé populaci stagnovala, ale míra nezaměstnanosti 15 – 19 letých se zvýšila o 4p.b. Ačkoliv není vývoj lineární, pozorujeme zvětšující se rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti v celé populaci a nejmladší věkové skupině. Pomyslné nůžky se rozevírají. Na počátku období byl rozdíl mezi celou populací a 15 – 19letými přibližně 9 p.b., v roce 2011 byl rozdíl 35 p.b. Meziroční změny, ke kterým v průběhu času dochází, jsou u skupiny nejmladších výraznější. Pokud míra nezaměstnanosti v celé populaci klesá, klesá i míra nezaměstnanosti nejmladší věkové skupiny, ale klesá rychleji. Např. mezi roky 2006 a 2007 klesla míra nezaměstnanosti v celé populaci o 2 p.b., u skupiny 15 – 19 let o 12p.b. Pokud dochází k růstu, je vývoj obdobný. Příkladem může být změna mezi roky 2008 a 2009, kdy v celé populaci narostla míra nezaměstnanosti o 2 p.b. u nejmladší skupiny o 10 p.b.

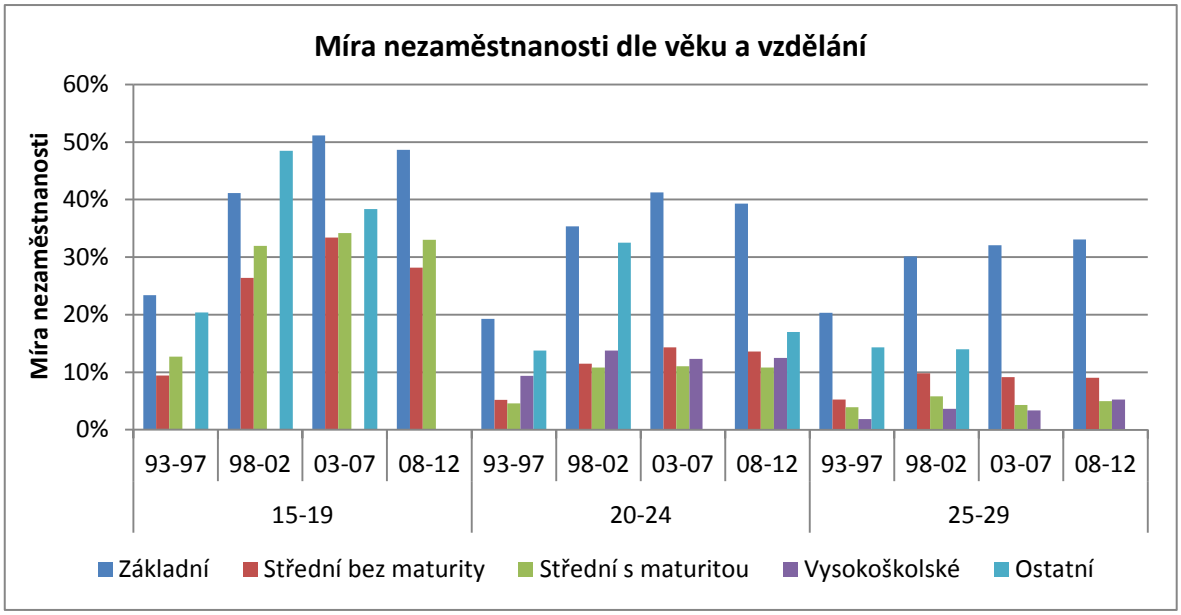
Skupina 20 – 24 letých má obdobný vývoj jako skupina nejmladší. Míry nezaměstnanosti jsou však výrazně nižší. Na počátku sledovaného období se pohybovala okolo 6 % a postupně rostla až do roku 2004, kdy dosáhla svého maxima 18 %.Stejně jako u nejmladší věkové skupiny můžeme sledovat rozevírající se nůžky, kdy se rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti 20 – 24 letých a celkovou mírou nezaměstnanosti neustále zvyšuje.

Porovnáme-li míru nezaměstnanosti mladých s mírou nezaměstnanosti skupin 30+ vidíme, že je po celou dobu nižší než míra nezaměstnanosti mladých a i celková míra nezaměstnanosti. Prokázal se tak velký vliv skupiny mladých na celkovou míru nezaměstnanosti.

Míra nezaměstnanosti dle vzdělání

Chceme-li analyzovat vazbu mezi nezaměstnaností a vzděláním, musíme opět využít výsledků VŠPS uspořádaného do pětiletých intervalů.

Graf 6-12: Míra nezaměstnanosti mladých dle věku a vzdělání dle VŠPS[18]

Zdroj dat: VŠPS, vlastní výpočty

Obecně by mělo platit, že nezaměstnanost bude se stoupajícím vzděláním klesat. Toto tvrzení však neplatí vždy. Tuto výjimku tvoří skupina středoškoláků s maturitou ve věkové skupině 15 – 19 let. Jejich míra nezaměstnanosti je vyšší než míra nezaměstnanosti osob se středoškolským vzděláním bez maturity. Můžeme usuzovat, že tyto osoby jsou těsně po absolutoriu střední školy a jejich nezaměstnanost je jen dočasná. To se potvrzuje ve vyšších věkových kategoriích, kde se již tato výjimka nevyskytuje. Druhou výjimku tvoří skupina vysokoškoláků ve věku 20 - 24 let. Jejich míra nezaměstnanosti je ve všech sledovaných obdobích vyšší než míra nezaměstnanosti středoškolsky vzdělaných osob s maturitou. Opět se dá předpokládat, že tyto osoby právě dokončily své školské vzdělávání a jejich nezaměstnanost je jen dočasná.

Porovnáme-li mezi sebou jednotlivé věkové skupiny, platí, že míra nezaměstnanosti se u všech vzdělanostních skupin snižuje s rostoucím věkem (pomineme-li skupinu ostatní). Výjimku tvoří jen osoby se základním vzděláním v období 93-97, kdy míra nezaměstnanosti 20-24 letých je o 1 p.b. nižší než starší sledované skupiny.

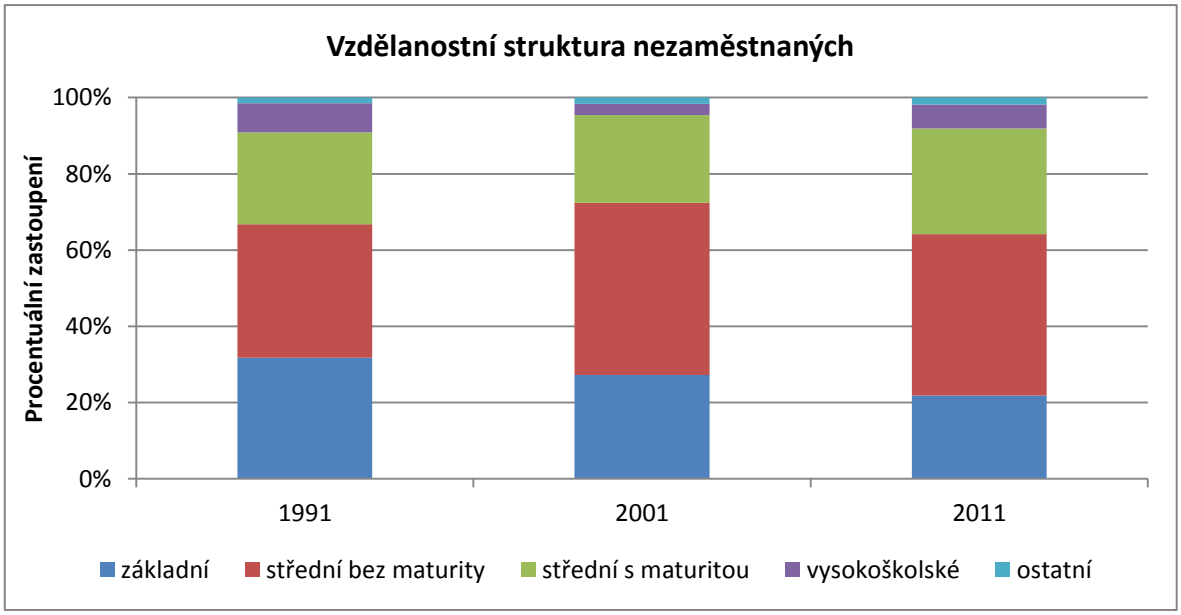
[18] Z důvodu povahy dat byla vypočtena míra nezaměstnanosti i pro vysokoškolsky vzdělané ve věkové skupině 15 – 19. Vzhledem k tomu, že v této skupině nemůže být absolvent vysokoškolského studia, data nebyla v grafu zobrazena.

Posuzovat vývoj v čase je velmi problematické, protože využití průměrů ze sloučených období může být zkreslující. V rámci pětiletých období dochází zároveň k poklesu i růstu, který se průměrováním ztratí.

6.3. Vzdělanostní struktura nezaměstnaných

Vzdělanostní struktura nezaměstnaných se liší od struktury zaměstnaných. Výrazně větší podíl představují skupiny s nižším vzděláním.

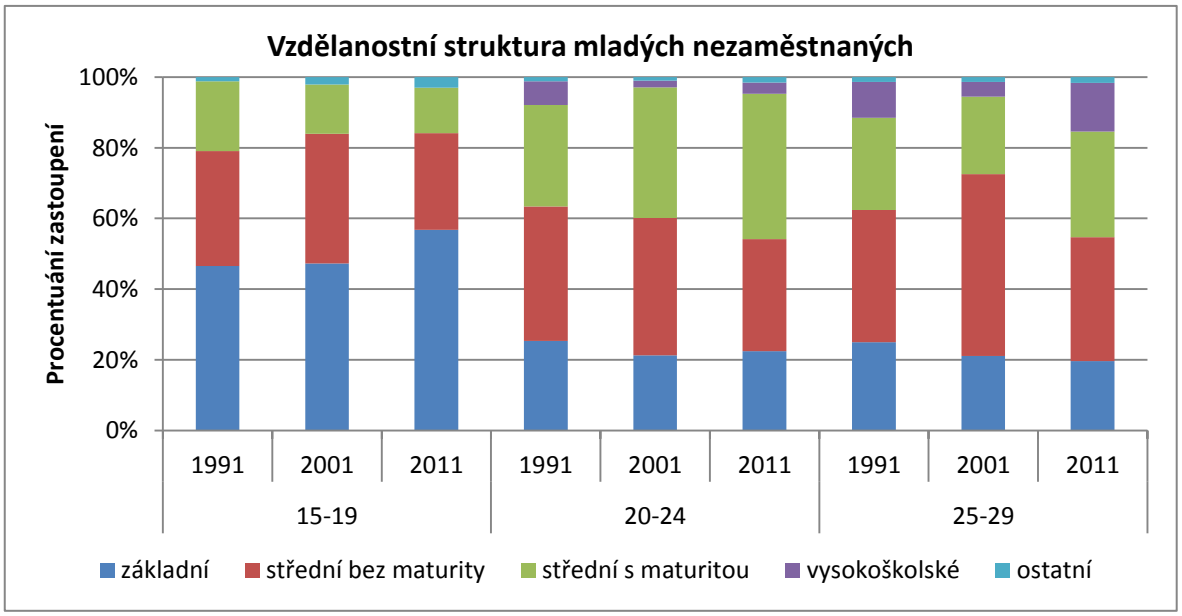
Graf 6-13: Vzdělanostní struktura nezaměstnaných dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Sledujeme-li celou populaci, zastoupení nezaměstnaných se základním vzděláním klesá. Důvod však není ten, že by byli riziku nezaměstnanosti vystaveni méně než v roce 1991, ale výrazně klesl podíl osob se základním vzděláním v celé populaci. Zatímco v ekonomicky aktivní populaci bylo v roce 2011 8 % osob se základním vzděláním, mezi nezaměstnanými jich bylo výrazně více – přes 20 %. U osob se středním vzděláním bez maturity již nebyl rozdíl tak výrazný. Zastoupeny byly v populaci přibližně 37 %, mezi nezaměstnanými 42 %. Přesný opak sledujeme u skupin s vyšším vzděláním. Jejich zastoupení v populaci je vyšší v porovnání se zastoupením v populaci nezaměstnaných. Například v roce 2011 byli vysokoškoláci zastoupeni v ekonomicky aktivní populaci 17 % a mezi nezaměstnanými jich bylo 6 % z celkového počtu nezaměstnaných.

Graf 6-14: Vzdělanostní struktura mladých nezaměstnaných dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

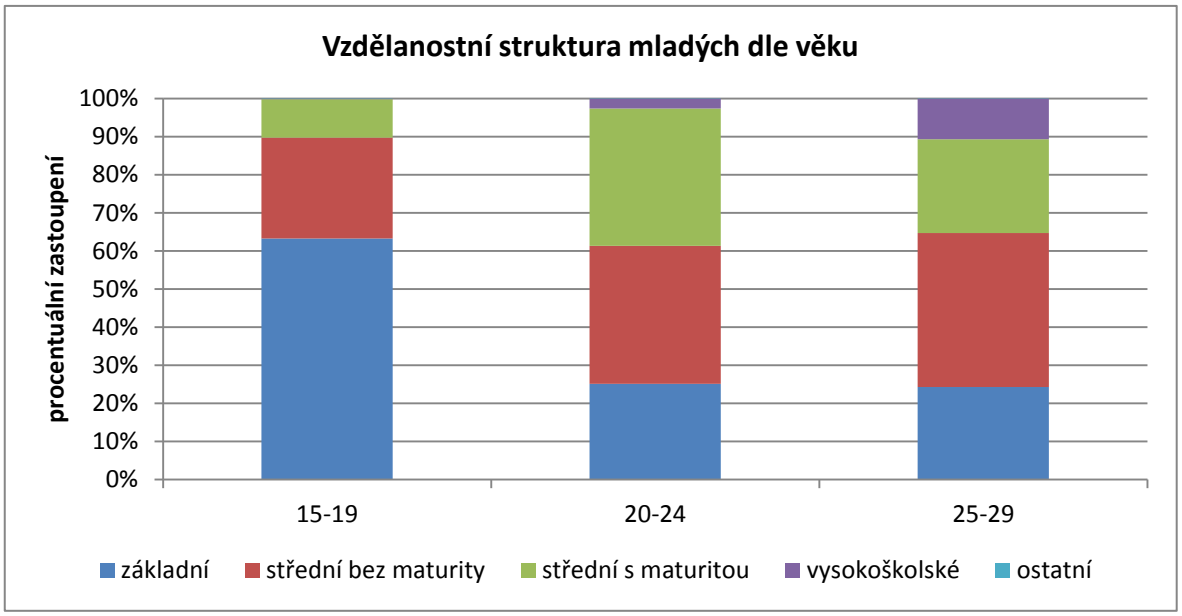
U populace mladých je navázání nezaměstnanosti na vzdělání lehce odlišné. Výraznější zastoupení osob s nižším vzděláním mezi nezaměstnanými se projevuje hlavně u základního vzdělání. U středního vzdělání bez maturity je už u nejmladší věkové skupiny zastoupení v ekonomicky aktivní části mladých vyšší než u nezaměstnaných. Rozdíl se začíná smazávat až u vyšší věkové kategorie, a to až od roku 2001.

U osob se středním vzděláním s maturitou je ve všech sledovaných letech i věkových skupinách vyšší zastoupení mezi ekonomicky aktivními, než mezi nezaměstnanými. Zajímavé je, že toto pravidlo nepotvrzují vysokoškoláci. V roce 1991 u věkové skupina 20 – 24 let vyšší zastoupení mezi nezaměstnanými než v mezi ekonomicky aktivními, a to o 3 p.b. V posledním sledovaném roce, tedy roce 2011, byla však rozdíl opačný. U skupiny 20 – 24 let 3 p.b. a u skupiny 25 – 29 let dokonce 11 %. V ekonomicky aktivní populaci byli vysokoškoláci zastoupeni 25 % a mezi nezaměstnanými 14 %.

6.3.1. Vzdělanostní struktura nezaměstnaných dle MPSV

Od roku 2009 sleduje třídění nezaměstnaných dle věku a vzdělání zároveň i MPSV – tedy úřady práce. Taková data jsou sledována čtvrtletně, využijme tedy data z konce 1. čtvrtletí roku 2001, která odpovídají výsledkům SLDB 2011, které mělo rozhodný okamžik o půlnoci z 25. na 26. března.

Graf 6-15: Vzdělanostní struktura mladých nezaměstnaných dle věku k 31.3.2011 dle MPSV

Zdroj dat: MPSV, vlastní výpočty

Porovnáváme-li výsledky SLDB a MPSV zjistíme odlišnosti v řádu jednotek. MPSV vykazuje výrazně nižší zastoupení nezjištěných údajů, což vyplývá ze způsobu zjišťování. V nejmladší věkové skupině vykazuje MPSV vyšší zastoupení nezaměstnaných se základním vzděláním, a to o 6 p.b. Naopak nižší je zastoupení středoškoláků s maturitou.

K podobným zjištěním dojdeme i u věkové skupiny 20 – 24 let. MPSV vykazuje vyšší zastoupení osob se základním vzděláním i středním bez maturity. Naopak o 5 p.b. se liší zastoupení středoškoláků s maturitou (MPSV vykazuje o 5 p.b. méně). Zastoupení vysokoškoláků je shodné.

I u nejvyšší věkové skupiny MPSV vykazuje vyšší zastoupení nižších vzdělanostních skupin a naopak nižší u středoškoláků s maturitou a vysokoškoláků.

Ačkoliv výsledky se poměrně liší (až o 7 p.b.) stále je vykazován stejný trend – nezaměstnaností jsou (kromě nejmladší věkové skupiny) nejvíce postiženy osoby se středoškolským vzděláním, naopak nejnižší u vysokoškoláků.

6.4. Testování vztahu nezaměstnanosti a vzdělání

Nyní budeme detailněji zkoumat, jak silný je vliv vzdělání na nezaměstnanost. Přesněji řečeno, zda existuje rozdíl mezi nezaměstnaností jednotlivých vzdělanostních skupin.[19]

Vyjdeme z dat ze SLDB pro jednotlivé kraje ČR v roce 2011.

Pro takové testování – testování rozdílů úrovně, se obvykle využívá metoda ANOVA. Nyní tedy otestujeme, zda jsou splněny dvě základní podmínky – normalita a shoda rozptylů ve skupinách. K testování normality použijeme Kolgomorov- Smirnovův test. Dále budeme testovat podmínku shodnosti rozptylů. Za tímto účelem použijeme Levenův test. Jako hladinu významnosti zvolíme 5 %. S touto hodnotou budeme porovnávat p-value. Pokud je p-value nižší než 5 % nulovou hypotézu zamítáme.

Tabulka 6-2: Testy podmínek pro použití ANOVY pro skupinu mladých

	15-29
Kolgomorov-Smirnovův test	Normalitu nezamítáme u žádné ze skupin
Základní (p-value)	0,16
Středoškolské bez maturity (p-value)	0,2
Středoškolské s maturitou (p-value)	0,2
Vysokoškolské (p-value)	0,2
Levenův test	Homoskedasticitu zamítáme - heteroskedasticita
(p-value)	0,0

Zdroj: Vlastní výpočty v SPSS

Protože podmínky nejsou splněny (vyskytuje se heteroskedasticita), musíme přistoupit k alternativnímu testu – Kruskal-Walisovu testu. (Pecáková, 2011).

Protože máme hodnoty nezaměstnanosti spočítané na několik desetinných míst, není potřeba používat průměrná pořadí a následnou korekci. Testové kritérium vyšlo 221,7 a porovnáme ho s 0,95 procentním kvantilem χ^2 se 3 stupni volnosti, který je 7,8. Naprosto prokazatelně jsme na 5% hladině významnosti prokázali rozdílnost úrovní nezaměstnanosti mezi jednotlivými vzdělanostními skupinami.

[19] Při analýze opomineme skupinu ostatní, která je velmi heterogenní a v analýze by ji nebylo možné dobře interpretovat.

Nyní budeme zkoumat, zda rozdílnost úrovní platí i v pětiletých věkových kategoriích.

Tabulka 6-3: Testy podmínek pro použití ANOVY pro mladé dle věku

	15-19	**20-24**	**25-29**
Kolgomorov-Smirnovův test	Normalitu nezamítáme	Normalitu nezamítáme	Normalitu nezamítáme
Základní (p-value)	0,2	0,2	0,2
Středoškolské bez maturity (p-value)	0,2	0,2	0,2
Středoškolské s maturitou (p-value)	0,2	0,2	0,2
Vysokoškolské (p-value)	x	0,2	0,2
Levenův test	Homoskedasticitu nezamítáme	Homoskedasticitu zamítáme - heteroskedasticita	Homoskedasticitu zamítáme - heteroskedasticita
(p-value)	0,437	0,016	0,0

Zdroj: Vlastní výpočty v SPSS

Až na skupinu 15 – 19 let nebyla splněna podmínka homoskedasticity, tedy podmínka pro použití ANOVY. Opět přejdeme ke Kruskal-Walisovu testu. [20]

Tabulka 6-4. Kruskal-Walisův test vztahu vzdělání nezaměstnanost pro mladé dle věku

	H_{KW}	**Stupeň volnosti (r-1)**	$\chi^2(r-1)$	**Shodná úroveň specifické míry nezaměstnanosti**
15-19	131,4	2	6	zamítnuto
20-24	218,3	3	7,8	zamítnuto
25-29	219,4	3	7,8	zamítnuto

Zdroj: Vlastní výpočty v MS Excel

U všech věkových skupin byla na 5% hladině významnosti zamítnuta nulová hypotéza o rovnosti specifických měr nezaměstnanosti. Bylo tedy prokázáno, že ve všech věkových skupinách má vzdělání vliv na míru nezaměstnanosti.

[20] Pro zachování jednotnosti nebudeme ANOVU provádět ani pro nejmladší věkovou skupinu.

7. Krajské porovnání

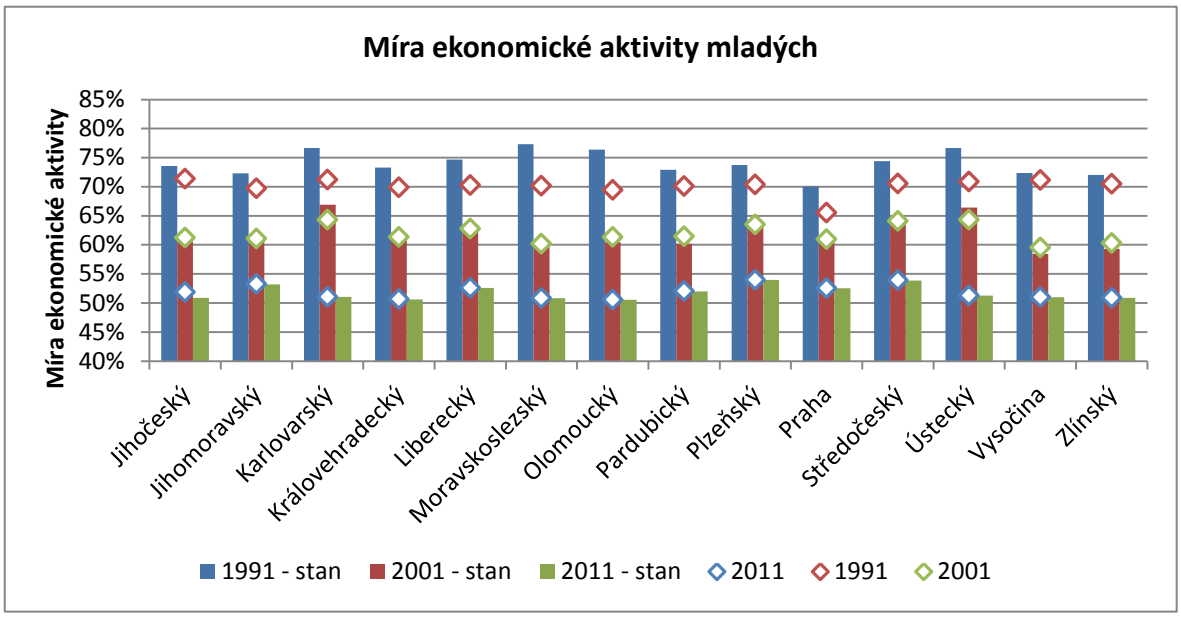
Jak již bylo patrné, míra nezaměstnanosti je ovlivněna strukturou obyvatelstva. Jednak věkovou strukturou, ale také vzdělanostní strukturou. Ta se v jednotlivých krajích liší. Budeme se tedy snažit odhalit, jak ovlivňuje míry nezaměstnanosti v krajích a jak by vypadla nezaměstnanost, kdyby byla věková a vzdělanostní struktura stejná jako v celé republice.

Pro krajské porovnání mohla být z důvodu dostatku podrobných dat využita metoda přímé standardizace, která odstraňuje vliv struktury obyvatelstva – v tomto případě vliv vzdělanostní struktury a vliv věkové struktury. Získáme tak míru nezaměstnanosti (ekonomické aktivity), která je očištěna od specifik věkové a vzdělanostní struktury daného kraje. Tato míra vypovídá spíše o výkonosti ekonomiky v kraji. Je to hypotetická míra, kterou by kraj vykazoval, pokud by měl stejnou věkovou a vzdělanostní strukturu jako standardní populace. Jako standard byla zvolena struktura České republiky, a protože uvažuje pětileté věkové skupiny, byla využita vzdělanostní struktura také v pětiletých věkových skupinách. Protože byla využita zároveň věková i vzdělanostní struktura standardu (počet obyvatel/ekonomicky aktivních ve věkové skupině s příslušným vzděláním, má tedy standardizace vliv nejen z pohledu vzdělanosti, ale i věku.

7.1. Porovnání ekonomické aktivity

Východiskem krajského porovnání nezaměstnanosti bude srovnání měr ekonomické aktivity mladých lidí.

Graf 7-1: Míra ekonomické aktivity a standardizovaná míra ekonomické aktivity mladých v krajích dle SLBD

Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

Míra ekonomické aktivity ve všech krajích během sledovaných dvaceti let klesla. Výrazněji klesla mezi roky 1991 a 2001. Nejvyšší míru ekonomické aktivity v roce 1991 pozorujeme u Moravskoslezského kraje, dále pak u Ústeckého a Karlovarského. Naopak nejnižší v Praze. V roce 2011 byla nejvyšší míra ekonomické aktivity v Středočeském a Plzeňském kraji. Nejnižší v Olomouckém a Královehradeckém.

Rozdíly mezi kraji nejsou příliš výrazné a postupem času, spolu se snižováním míry ekonomické aktivity, zanikají. V roce 1991 byl rozdíl mezi krajem s nejvyšší a nejnižší standardizovanou mírou ekonomické aktivity 7 p.b., v roce 2011 pak jen 3 p.b. Zajímavé je, že nemůžeme jednoznačně určit kraje, které by ve všech sledovaných obdobích vykazovaly vždy vyšší nebo nižší míru ekonomické aktivity. Například Praha do roku 2011 doznala takových změn, že patří k oblasti s nejvyšší mírou ekonomické aktivity. Naopak Moravskoslezský kraj byl kraj s nejvyšší mírou ekonomické aktivity a v roce 2011 mu patřilo až dvanácté místo.

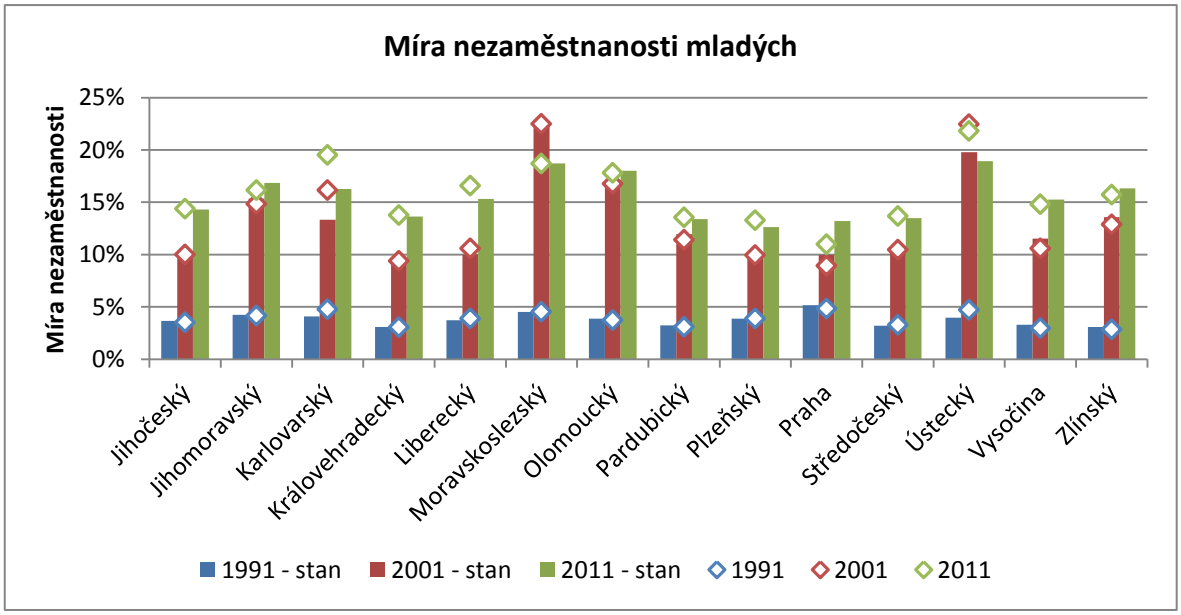
Porovnáme-li standardizované a nestandardizované míry ekonomické aktivity, zjistíme, že výrazné rozdíly jsou jen v roce 1991. Postupně s klesající mírou ekonomické aktivity

klesají i úpravy vzniklé standardizací. V roce 2011 již téměř nemá smysl, protože se od nestandardizované liší jen minimálně.

7.2. Porovnání nezaměstnanosti

Standardizovaná míra nezaměstnanosti udává, jaká by byla míra nezaměstnanosti při zachování věkové a vzdělanostní struktury dle standardu. Jako standard byla použita populace České republiky, jako populace nadřazené.

Graf 7-2: Míra nezaměstnanosti a standardizovaná míra nezaměstnanosti mladých v krajích dle SLDB

Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

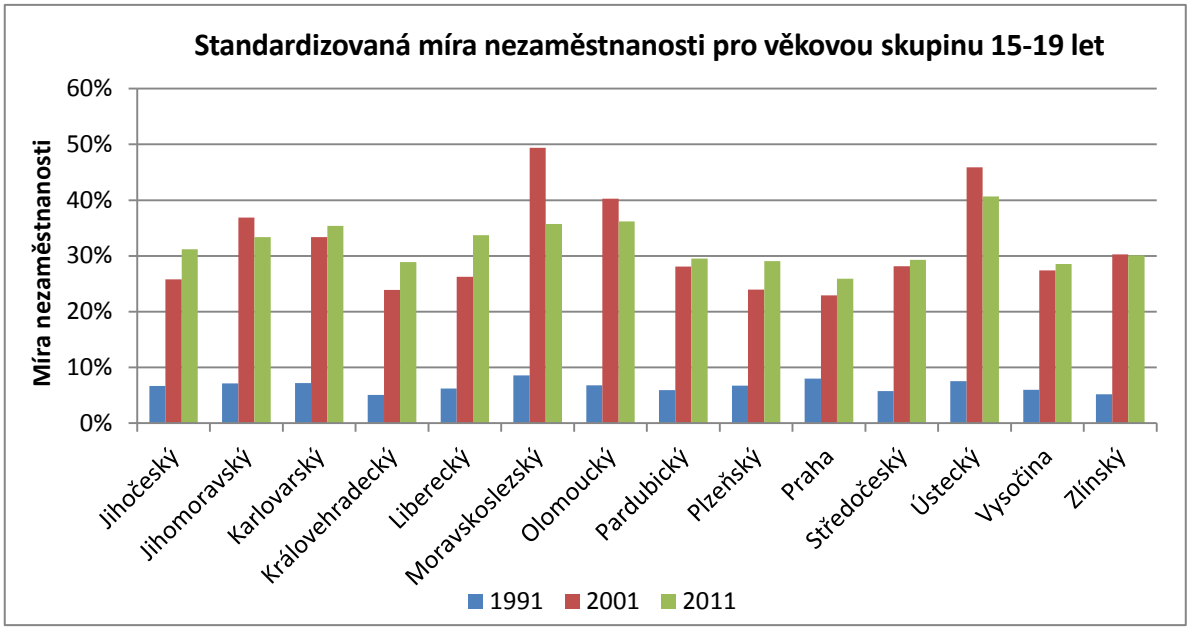
Vzdělanostní a věková struktura má výrazný vliv zejména ve dvou krajích, a to Ústeckém a Karlovarském, tedy v krajích s nižší vzdělaností. Míra nezaměstnanosti je v těchto krajích výrazně vyšší než standardizovaná míra. Pokud by v kraji žili lidé s podobnou věkovou a vzdělanostní strukturou, míra nezaměstnanosti by byla v letech 2001 a 2011 nižší až o 3 p.b. Výraznější rozdíl zaznamenáváme také v roce 2011 v Libereckém kraji.

Opačný vliv má standardizace v Praze, kde míra nezaměstnanosti patří k nižším, ale po standardizaci se zvýší. Věková a vzdělanostní struktura je tedy příznivější, je zde více lidí s vyšším vzděláním.

Nyní budeme analyzovat standardizovanou míru nezaměstnanosti pro jednotlivé věkové skupiny:

V nejmladší sledované věkové skupině jsou rozdíly způsobené nezaměstnaností nejvýraznější, a to zejména proto, že skupina je málo početná a drobné výkyvy se ihned promítnou do celkových čísel.

Graf 7-3: Standardizovaná míra nezaměstnanosti pro věk 15 – 19 let v krajích dle SLDB

Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

V roce 1991 byla míra nezaměstnanosti ve srovnání s ostatními sledovanými roky nízká. Maxima dosáhla v Moravskoslezském kraji, a to 9 %, minima v Královehradeckém kraji (5,1 %) Standardizace nemá v tomto roce příliš velký vliv, míru nezaměstnanosti upravila nejvíce v Ústeckém kraji, kde došlo ke snížení o 1,9 p.b. Výrazněji byla snížena také v Karlovarském kraji. Naopak v kraji Vysočina byla věková a vzdělanostní struktura obyvatelstva příznivější než v celé republice a standardizace zvýšila míru nezaměstnanosti o 1 p.b. U ostatních krajů standardizace nezpůsobila výraznější změny v hodnotě míry nezaměstnanosti.

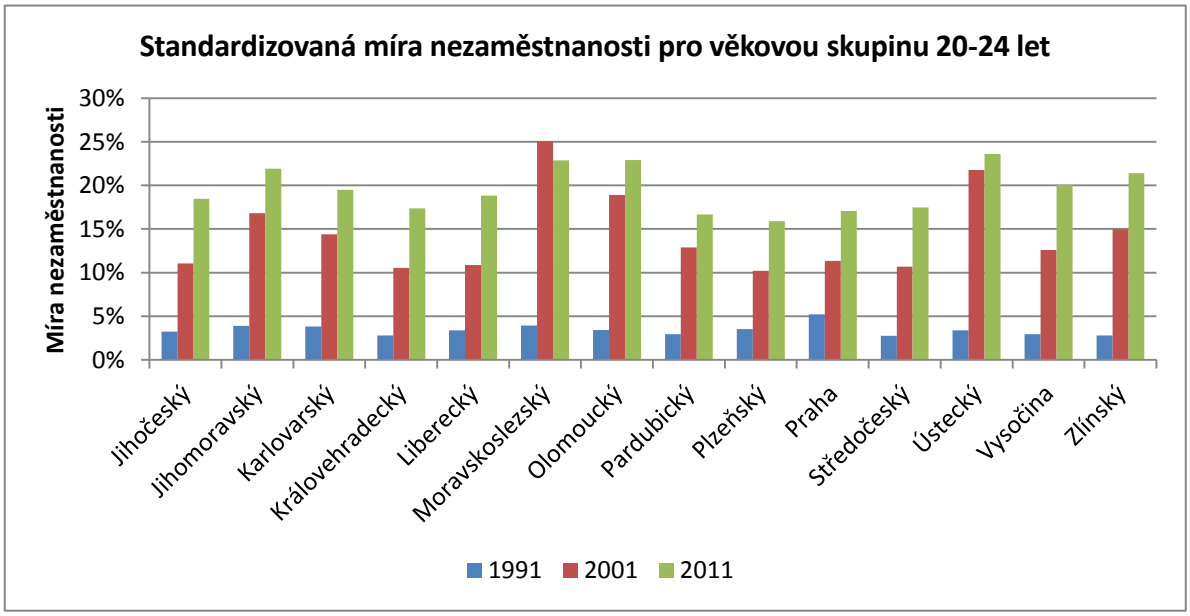
Nejvyšší rozdíly mezi standardizovanou a nestandardizovanou mírou nezaměstnanosti jsou pozorovatelné v roce 2001, kdy byl v krajích největší rozdíl mezi věkovou a vzdělanostní strukturou krajů a celou Českou republikou. Největší rozdíl pozorujeme opět v Moravskoslezském kraji, kde se standardizací snížila míra nezaměstnanosti o 4,8 p.b., přesto je velmi vysoká – 49 %. Podobná situace je také v Ústeckém kraji, kde vzdělanostní a věková struktura snížila míru nezaměstnanosti o 3,6 p.b. na 46 %. Snížena více než o 1 p.b. byla také v Libereckém kraji a v Praze, kde po standardizaci byla naměřena nejnižší

míra nezaměstnanosti. V Praze většinou bývá zejména vzdělanostní struktura příznivější – lidé zde mají vyšší dosažené vzdělání než v ostatních krajích. Věková a vzdělanostní struktura v roce 2001 však způsobuje vyšší míru nezaměstnanosti. Důvodem je, že vzdělanostní struktura Prahy se liší zejména v zastoupení skupin s vyšším vzděláním – vysokoškoláků a středoškoláků s maturitou, kteří v této skupině ještě nejsou zahrnuti.

V roce 2011 nepozorujeme velký vliv věkové a vzdělanostní struktury. Korekce nepřesahuje ani u jednoho kraje 1 p.b. Největší je u hlavního města Prahy, tentokrát je však míra nezaměstnanosti korigována opačným směrem – standardizovaná je vyšší než nestandardizovaná. Což odpovídá předpokladu, že vzdělanost v Praze je vyšší než celorepublikový průměr a standardizace tedy zvýší hypotetickou nezaměstnanost.

V ostatních krajích je standardizovaná míra nezaměstnanosti velmi podobná míře nezaměstnanosti bez standardizace.

Graf 7-4: Standardizovaná míra nezaměstnanosti pro věk 20 – 24 let v krajích dle SLDB

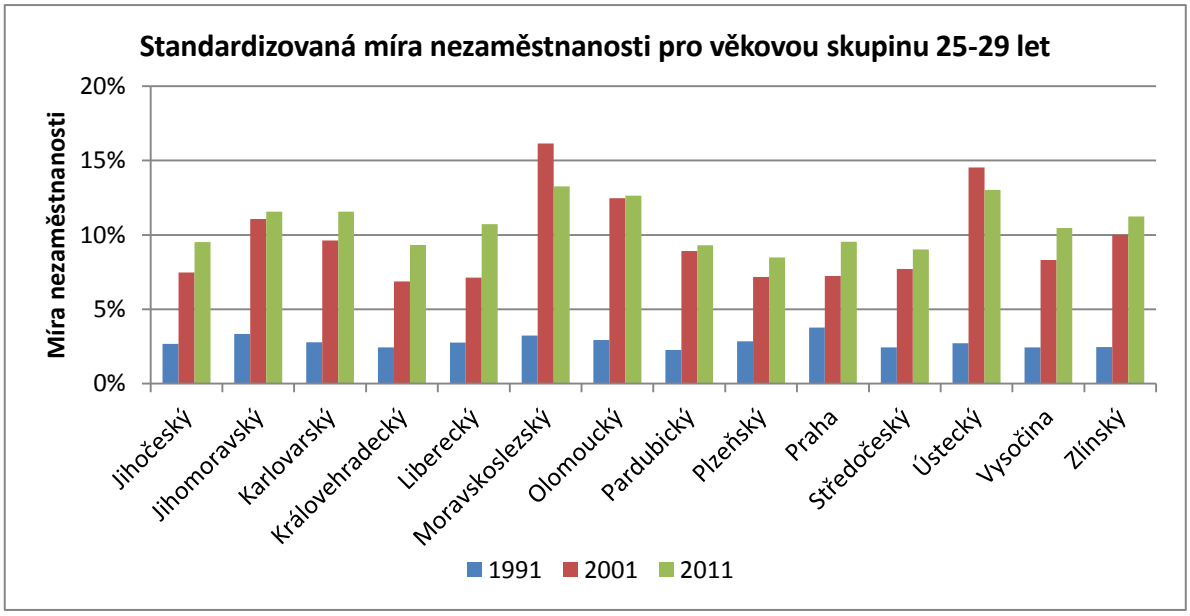
Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

Standardizovaná míra nezaměstnanosti u této věkové skupiny byla v roce 1991 netypicky nejvyšší v Hlavním městě Praze. Naopak nejnižší v sousedním Středočeském kraji. Nízká je také v kraji s dnes nejvyšší mírou nezaměstnanosti – Ústeckém. V roce 1991 zde totiž ještě dominoval těžební průmysl, který zaměstnával velké množství lidí i s nízkým vzděláním, které je pro tento kraj typické. Nejnižší standardizovaná míra nezaměstnanosti byla v Pardubickém kraji. Situace v roce 2001 se již výrazně liší. Míra nezaměstnanosti se

výrazně zvýšila, ve všech krajích je vyšší než 10 %, v několika přesahuje i 20 %. Nejvyšší standardizovaná míra nezaměstnanosti byla vykázána v Moravskoslezském kraji a následně v Ústeckém kraji, tedy krajích nejvíce postižených restrukturalizací ekonomiky v druhé polovině devadesátých let. Naopak nejnižší nezaměstnanost vykazuje Plzeňský kraj. Během dalších deseti let standardizovaná míra nezaměstnanosti opět ve většině krajů vzrostla. Výjimkou je Moravskoslezský kraj, kde mírně klesla. Nejvyšší standardizovanou míru byla naměřena v Ústeckém kraji. Následuje tentokrát kraj Olomoucký a Moravskoslezský. Nejnižší standardizovaná míra nezaměstnanosti opět byla v Plzeňském kraji.

Pokud budeme zkoumat vliv standardizace, zjistíme, že v roce 1991 nemá na míru nezaměstnanosti velký vliv. Jinak to je v roce 2001 a 2011. Největší vliv měla opět v Ústeckém a Karlovarském kraji, kde nám míru nezaměstnanosti snížila přibližně o 2 p.b., což potvrzuje nižší vzdělanostní strukturu. K významnému navýšení naopak došlo v Hlavním městě Praze v roce 2011, kde se zvýšila o 2 p.b., nyní se tedy potvrdila vyšší vzdělanost v Praze. V ostatních případech byly změny způsobené standardizací jen malé, do 1 p.b.

Graf 7-5: Standardizovaná míra nezaměstnanosti pro věk 25 – 29 let v krajích dle SLDB

Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

I pokud sledujeme standardizovanou míru nezaměstnanosti u věkové skupiny 25-29 let, identifikujeme stejné extrémy jako u předchozích skupin. V roce 1991 disponuje největší

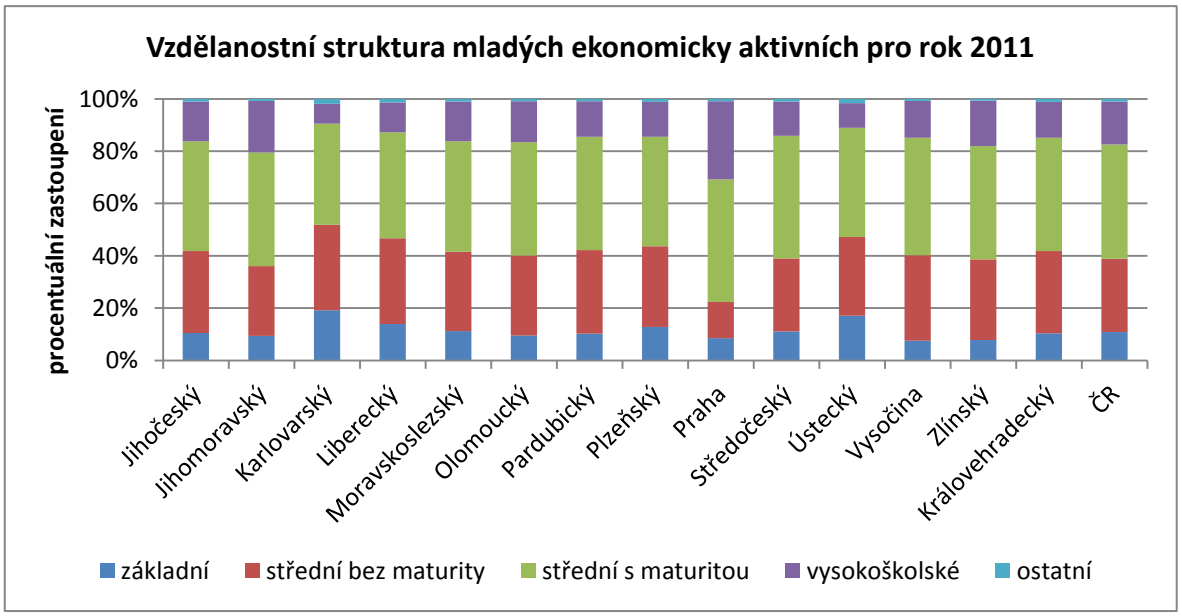
mírou standardizované nezaměstnanosti Hlavní město Praha. Po výrazném nárůstu u všech krajů během devadesátých let se extrémem stávají kraje těžkého a hlavně těžebního průmyslu – Moravskoslezský a Ústecký. U těchto krajů pozorujeme také pokles mezi roky 2001 a 2011. U ostatních krajů došlo k nárůstu. V roce 2011 opět extrémy přetrvávají. Minimální hodnoty standardizované míry nezaměstnanosti znovu dosáhl kraj Plzeňský.

Pokud bychom měřili empirické hodnoty, pak minima dosahuje Praha, která však disponuje příznivou vzdělanostní strukturou, tedy standardizace navýší míru nezaměstnanosti. Opačný vliv má opět standardizace u Ústeckého a Karlovarského kraje. Zajímavé je, že Moravskoslezský kraj disponuje přibližně podobnou vzdělanostní strukturou jako celá ČR – standardizace má tedy jen minimální vliv a liší se tak od kraje Ústeckého.

7.3. Porovnání vzdělanostní struktury

Pro porovnání vzdělanostní struktury v krajích využijeme data ze SLDB z roku 2011 pro věkovou skupinu 15 – 29 let.

Graf 7-6:Vzdělanostní struktura mladých ekonomicky aktivních v roce 2011 dle SLDB

Zdroj dat: SLDB, vlastní výpočty

Vzdělanostní sktruktura mladých je ve většině krajů velmi podobná. Lze však identifikovat kraje, které tvoří extrémy. Extrémem s výrazně větším zastoupení více vzdělaného obyvatelstva je Praha. V Praze, jako hlavním městě, se soustředí odvětví, která jsou náročná na kvalifikaci zaměstnanců. Je tedy přirozené, že se zde soustředí velké množství

vysokoškoláků. Zastoupení více vzdělaných ekonomicky aktivních sledujeme také v Jihomoravském a Zlínském kraji.

Naopak nejnižší vzdělanost mladých pozorujeme v kraji Karlovarském, Ústeckém a Libereckém, tedy krajích tradičně průmyslových.

V kraji Karlovarské a Ústeckém sledujeme také velmi nízký podíl osob zapsaných na vysokou školu ihned po maturitě ke střednímu stavu osob v maturitním věku. Špatná vzdělanostní situace v těchto hůře postavených regionech se v nejbližších letech pravděpodobně nezlepší. Jedním z faktorů vysvětlujících zájem jedince o studium na vysoké škole je vzdělání rodičů, potažmo sociálně ekonomický statut výchozí rodiny. Tato závislost je v ČR (ve srovnání se zeměmi OECD a EU) poměrné silná. Nové generace následují generace svých rodičů a vzdělanost se tak zvyšuje pomaleji. (Mazouch & Fischer, 2011)

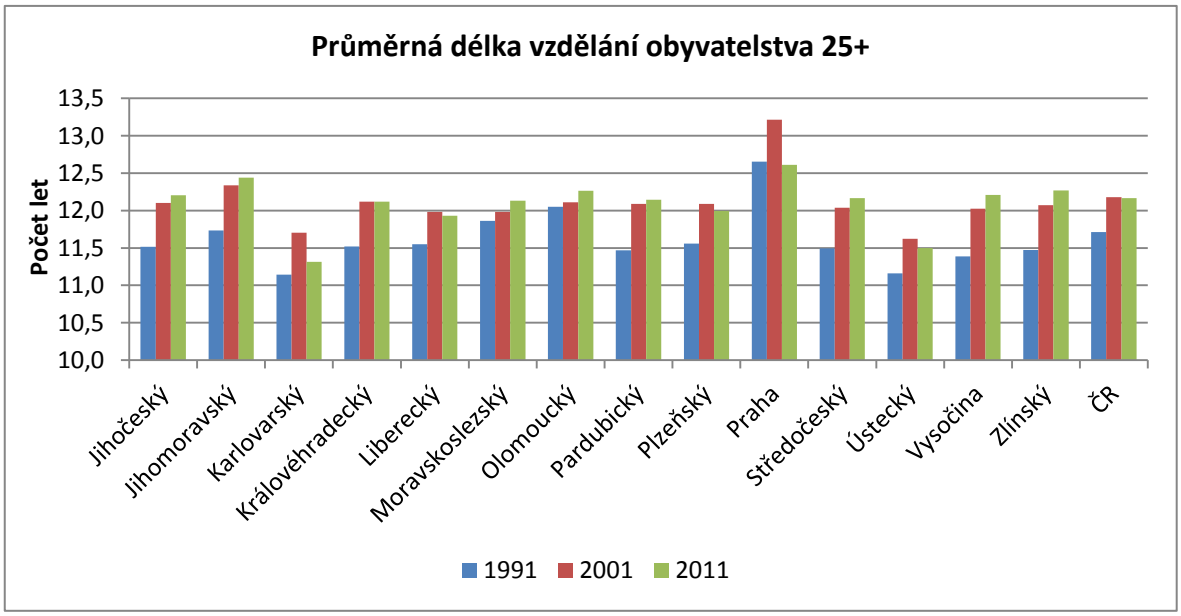
Problémy kraje Karlovarského a ústeckého se projevují již na úrovni středního školství, kde je podíl maturantů ke střednímu stavu obyvatelstva v maturitním věku výrazně nižší než průměr ČR (ČR – 58 %, Ústecký – 46 %, Karlovarský – 43 %) (Mazouch & Fischer, 2011)

7.3.1. Krajské porovnání průměrné délky vzdělání

Průměrná délka vzdělání se samozřejmě liší i v jednotlivých krajích. Nyní tedy provedeme srovnání vzdělanosti v jednotlivých krajích. Pro porovnání celé populace použijeme průměrnou délku vzdělání populace 25+.[21]

[21] V porovnání s Mazouch a Fischer, 2011: největší rozdíly mezi našimi výpočty pro rok 2001 a výpočty Mazouch a Fischer, 2011 jsou u krajů Ústeckého (naše vypočtená je o 0,22 vyšší) a Karlovarského (naše vypočtené je o 0,16 vyšší). U ostatních krajů rozdíl nepřesahuje 0,1 roku (u většiny ani 0,05).

Graf 7-7: Průměrná délka vzdělání obyvatelstva 25+ v krajích ČR dle SLDB

Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

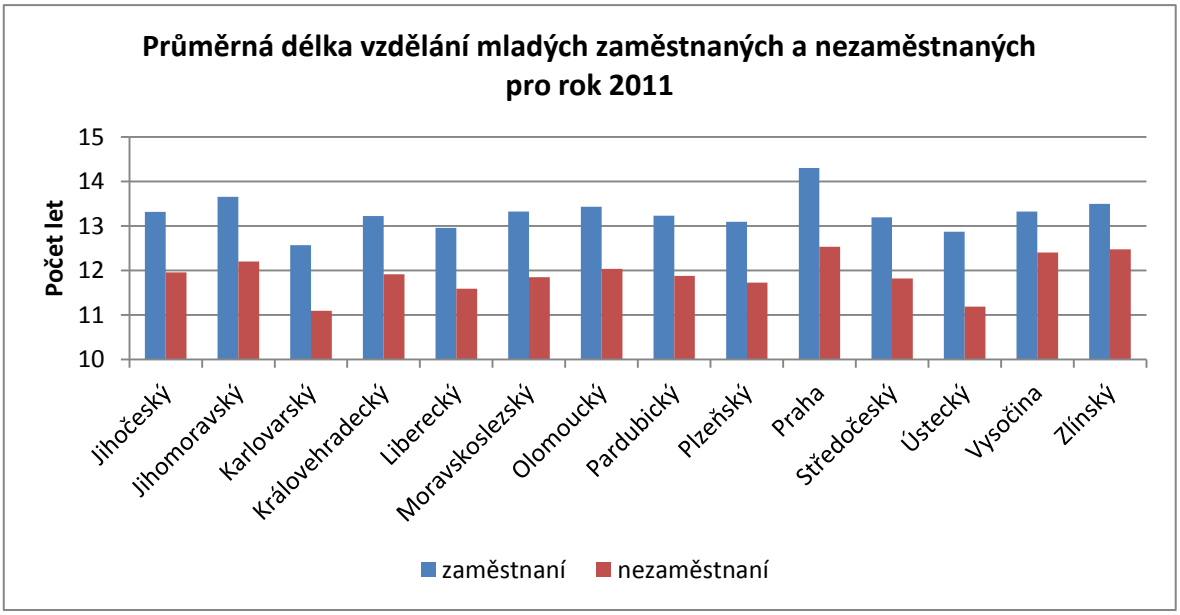
Je naprosto jednoznačné, že nejvyšší vzdělanost je v Hlavním městě Praze, které má nejvyšší průměrnou délku vzdělání ve všech sledovaných letech. V roce 2001 dosahovala 13,2 roku. Naopak o poslední příčku ve srovnání se střídají kraj Karlovarský (1991 a 2011) a kraj Ústecký. Průměrný obyvatel zde nemá ani odborné vzdělání s maturitou (průměrná délka vzdělání je nižší než 12 let). V těchto krajích je průměrná délka vzdělání na počátku období přibližně o půlroku nižší než v celé České republice. A nůžky mezi zbytkem republiky a těmito kraji se dále rozevírají, rozdíl mezi celorepublikovým průměrem a Karlovarským krajem byl v roce 2011 již 0,85 roku.

Jak je již na první pohled jasné, problematická je interpretace průměrné délky vzdělání v roce 2011. Ačkoliv se neustále hovoří o rostoucí vzdělanosti populace, průměrná délka vzdělání v 6 krajích dokonce klesla (nejvýznamnější pokles je v Praze). Za tímto poklesem však stojí již zmíněný problém narůstajícího počtu nezjištěných informací. Ve všech krajích překročilo zastoupení skupiny ostatní 3 %, u většiny i 5 %. V Praze dokonce přesahuje 10 %. V ostatní letech se pohybuje okolo 2 %. Interpretovat tyto informace je tedy velmi obtížné.

Ještě větší komplikací je to u skupiny mladých, kde v Praze nebyla informace o vzdělání zjištěna dokonce u 14 % obyvatel.

Kvůli zkreslujícím hodnotám byl pro mladou generaci proveden přepočet, který nezahrnuje kategorii nezjištěno. Vychází z původních netříděných dat, kde v roce 2011 je možné odlišit nezjištěno a bez vzdělání. Počet obyvatel (ekonomicky aktivních, zaměstnaných, nezaměstnaných) je pak považován za nižší. Výsledky lze nalézt v následujícím grafu:

Graf 7-8: Průměrná délka vzdělání mladých zaměstnaných a nezaměstnaných

Zdroj dat: Vlastní výpočty, SLDB

Opět je zjevné, že průměrná délka vzdělání mladých nezaměstnaných je nižší než zaměstnaných. Průměrný rozdíl je přibližně 1,4 roku. Nejvyšší je v Praze, kde je 1,77 roku, nejnižší na Vysočině, kde je jen 0,92 roku. Ve všech krajích přesahuje průměrná délka vzdělání zaměstnaných 12 let, průměrně jsou tedy osoby vyučené bez maturity. Nejvyšší je opět u zaměstnaných v Praze, kde dosahuje 14,3 roku. Naopak nejnižší je v Karlovarském kraji (12,57). U nezaměstnaných je, co se týče extrémů, situace podobná. Hranice 12 let, což je hranice pro středoškolské vzdělání bez maturity, je přesažena jen v kraji Jihomoravském, Olomouckém, Praze, Vysočině a Zlínském.

8. Závěr

Mladí lidé mají specifické postavení na trhu práce. Patří do skupiny, která je více ohrožená rizikem nezaměstnanosti. Vzhledem k malým pracovním zkušenostem je velmi důležitá úroveň jejich vzdělání. To se potvrdilo i v případě českého trhu práce.

Míra nezaměstnanosti mladých lidí (15-29 let) je v České Republice vyšší než v případě celé populace, resp. v případě populace starší 30 let. V roce 2011 činila míra nezaměstnanosti mladých lidí 12 %, zatímco u celkové populace byla 7 %. Rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti mladých a mírou nezaměstnanosti celé populace se za období 1991-2011 pohybovala od 2 p.b. do 6 p.b., v porovnání s populací osob starší 30 let byl rozdíl ještě o 1 až 2 p.b. vyšší. Pokud míra nezaměstnanosti celé populace rostla, rostl i tento rozdíl. Před restrukturalizací české ekonomiky v polovině 90. let minulého století byl přitom tento rozdíl relativně nízký. Největší pak byl v roce 2010.

Skupina mladých není z hlediska vývoje nezaměstnanosti homogenní. Nevětší odlišnosti pozorujeme u mladistvých a raně dospělých (15 – 19 let). Jejich míra nezaměstnanosti je více než dvojnásobná oproti skupině 20 – 24 let a v posledních letech více než pětinásobná oproti celé populaci. Aktuálně míra nezaměstnanosti u věkové skupiny 15 – 19 let dosahuje 42 %. Naopak u věkové skupiny 25 – 29 let již míra nezaměstnanosti kopíruje vývoj celkové míry nezaměstnanosti, pouze s nástupem ekonomické krize (2009) se rozdíl stal významnějším. Obecně lze učinit závěr, že nezaměstnanost mladých lidí intenzivněji reaguje na nepříznivé fáze hospodářského cyklu, než je tomu v případě zbývající ekonomicky aktivní populace.

Vedle věku je významným faktorem, který ovlivňuje výši nezaměstnanosti, i úroveň vzdělání. Negativní vztah mezi vzděláním a mírou nezaměstnanosti byl v rámci analýzy nezaměstnanosti v ČR prokázán statistickým testem. Současně bylo zjištěno, že se zvyšuje úroveň vzdělání české populace. V populaci narůstá podíl zastoupení vysokoškolsky vzdělaných a středoškoláků s maturitou. Tito lidé pak mají vyšší míru ekonomické aktivity a nižší míru nezaměstnanosti. To dokazuje průměrná délka vzdělání, která je pro ekonomicky aktivní a zaměstnané vyšší než pro nezaměstnané. V roce 2011 byla o 1,5 roku vyšší u mladých zaměstnaných oproti mladým nezaměstnaným. Skupina mladých nezaměstnaných vykazuje horší vzdělanostní strukturu než skupina ekonomicky aktivních.

V případě mladé populace nelze učinit jednoznačný závěr ohledně vývoje úrovně jejich vzdělání, protože existuje nezanedbatelná skupina lidí, která ještě své vzdělání ve vymezeném věku nedokončila. Bude se přitom jednat zpravidla o vysokoškoláky. Ovšem vzhledem k tomu, že úroveň vzdělání celkové populace se zvyšuje, lze předpokládat, že se za tímto zvyšováním vzdělanosti stojí převážně mladí lidé. Negativní vztah mezi výší vzdělání a mírou nezaměstnanosti u mladých lidí lze pak doložit např. skutečností, že mladí nezaměstnaní mají aktuálně průměrnou délku vzdělání o 1,5 roku nižší než mladí zaměstnaní.

Z analýzy vývoje celkové míry nezaměstnanosti bylo zjištěno, že ačkoli mezi roky 1991 a 2011 došlo ke zlepšení úrovně vzdělanosti českého obyvatelstva, což by mělo přispívat ke snížení míry nezaměstnanosti, její vývoj byl spíše opačný, neboť byl současně zaznamenán významný růst specifických měr nezaměstnanosti u všech vzdělanostních skupin. Jinak tomu je v případě nejmladší věkové kategorie (15-19 let), u které na růst míry nezaměstnanosti mírně působila i změna ve vzdělanostní struktuře, tj. pozorovali jsme zde zhoršení vzdělanostní struktury. To souvisí s tím, že se prodlužuje doba vzdělávání a klesá míra ekonomické aktivity mladých lidí. Na trh práce tedy v nízkém věku vstupují jen osoby s nízkým vzděláním bez motivace dál studovat, tedy osoby hůře zaměstnatelné. Míra ekonomické aktivity mladých podle VŠPS za posledních dvacet let výrazně klesla u 15 – 19letých z 23 % na 6,5 %. U skupiny 20 – 24 letých byl pokles ještě výraznější – o 21 %.

Nezanedbatelné rozdíly v mírách nezaměstnanosti lze pozorovat napříč kraji České republiky. Nejvyšší míru nezaměstnanosti mladých vykazují kraje s tradičně vysokou mírou nezaměstnanosti, tedy Moravskoslezský, Ústecký, ale také Karlovarský a Olomoucký. Pomocí standardizace jsme zjišťovali, jaká by byla nezaměstnanost, pokud by kraj měl stejnou věkovou a vzdělanostní strukturu jako je v České republice. Vzdělanostní struktura způsobuje vyšší míru nezaměstnanosti zejména v kraji Ústeckém a Karlovarském, tedy krajích s nízkou vzdělaností. Ale i pokud by tyto kraje měly kvalitnější vzdělanostní strukturu, jejich míra nezaměstnanosti mladých by zůstala jedna z nejvyšších v republice. Zajímavé je, že v Moravskoslezském kraji by zlepšení vzdělanostní struktury nepřineslo výraznější snížení míry nezaměstnanosti mladých.

Literatura

Knižní zdroje:

1. HEBÁK, Petr. *Vícerozměrné statistické metody (1).* 2., přeprac. vyd. Praha: Informatorium, 2007, 253 s. ISBN 978-80-7333-056-9.
2. HEBÁK, Petr. *Vícerozměrné statistické metody (2).* 1. vyd. Praha: Informatorium, 2005, 239 s. ISBN 80-733-3036-9.
3. JÍLEK, Jaroslav a Jiřina MORAVOVÁ. *Ekonomické a sociální indikátory: od statistik k poznatkům*. Vyd. 1. Praha: Futura, 2007, 246 s. ISBN 978-80-86844-29-9.
4. KOSCHIN, Felix. *Demografie poprvé*. Vyd. 2. přeprac. V Praze: Oeconomica, 2005, 122 s. ISBN 80-245-0859-1.
5. KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Trh práce na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2006, 256 s. ISBN 80-245-1149-5.
6. KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-807-3572-761.
7. MAZOUCH, Petr a Jakub FISCHER. *Lidský kapitál: měření, souvislosti, prognózy*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, 116 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-380-6.
8. MOŽNÝ, Ivo. Pokus o mimo ekonomické vysvětlení současné plné zaměstnanosti. *Sociologický časopis*. 1994, roč. 30, č. 4.
9. NÝVLT, Ondřej. *Formování a rozpad domácností z dat SLDB a VŠPS se zaměřením na osoby ve věku ve věku 20-49 let*. Praha, 2006. Disertační práce. PřF UK.
10. PECÁKOVÁ, Iva. *Statistika v terénních průzkumech*. 2. dopl. vyd. Praha: Professional Publishing, 2011, 236 s. ISBN 978-80-7431-039-3.

Elektronické zdroje:

1. BERANOVÁ, Bohumila. Recese zhoršuje postavení mladých na trhu práce. ČSÚ. *Český statistický úřad* [online]. 2013, 24.11. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/recese_zhorsuje_postaveni_mladych_na_trhu_prace20111123
2. BERNÁ, Veronika. Odpůrci sčítání volí novou taktiku: nevyplňovat, jen podepsat. *Lidovky.cz* [online]. 2011, 5.4.2011 [cit. 2013-06-29]. Dostupné z:

http://www.lidovky.cz/odpurci-scitani-voli-novou-taktiku-nevyplnovat-jen-podepsat-ptw-/zpravy-domov.aspx?c=A110405_103226_ln_domov_mev

3. BURDOVÁ, Jeny a Daniela CHAMOUTOVÁ. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2012. In: [online]. Praha, 2012 [cit. 2013-07-01]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Nezamestnanost_2012_pro_www_oprava.pdf
4. GENRE, Véronique a Rámon GÓMEZ - SALVADOR. Labour Force Developments in the Euro Area since the 1980s. In: . *Occasional Paper Series*. Frankfurt am Main, 2002, s. 32. ISSN 1607-1484.
5. KRAUSOVÁ, Tereza. Quality of the 2011 Population and Housing Census. *Demografie: Review for Population Research*. 2012, roč. 54, č. 4.
6. MAZOUCH, Petr a Jakub FISCHER. Kdo je vlastně ekonomicky aktivní?. In: *RELIK* [online]. 2010 [cit. 2013-07-09]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Mazouch_Fischer.pdf
7. MISKOLCZI, Martina. Analýza nezaměstnanosti mladistvých a absolventů v krajích ČR. In: *RELIK 2010* [online]. 2010 [cit. 2013-07-04]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Miskolczi.pdf
8. NÝVLT, Ondřej a Dagmar BARTOŇOVÁ. Vliv dosaženého vzdělání vzdělání na uplatnění mladých lidí na trhu práce. In: *RELIK 2011* [online]. 2011 [cit. 2013-07-12]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik11/sbornik/download/pdf/167-Bartonova-Dagmar-paper.pdf
9. ŠIMKOVÁ, Martina. Vývoj ekonomické aktivity a stárnutí obyvatelstva. *RELIK 2011* [online]. 2011 [cit. 2013-07-11]. Dostupné z: http://kdem.vse.cz/resources/relik11/sbornik/download/pdf/180-Simkova-Martina-paper.pdf
10. VAGAČ, Ľuboš. Trh práce rizikové skupiny: Diskriminácia, teória, legislatíva prax. *Centrum vzdelávania MPSVR SR* [online]. 2011 [cit. 2013-07-19]. Dostupné z: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:TNsD5nC6Ui4J:www.ineko.sk/file_download /631+&hl=sk&gl=sk&pid=bl&srcid=ADGEESh6kovbnst7SlPRDSJyXQpD9-v0OcZ5hTqVgVDPn0xZQ5WX4x4od_Bt0WIbHbQfsuJ984CpVOo3YppYT2CQd2SRYuRJY

C4TNRu4ryouyrkgMZTB1_eUi7L0MUcliMdbyzyhs480&sig=AHIEtbTWpa_sS7dw_ez6Xkir 29MWfm6WtQ

11. Soupis obyvatelstva v letech 1946 a 1947. ČSÚ. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. 2011 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/soupis_obyvatelstva_v_letech_1946_a_1947
12. Předchůdci moderních sčítání. ČSÚ. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. 2010 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predchudci_modernich_scitani
13. Výkazy a rozbory zaměstnanosti v České republice. MPSV. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2013 [cit. 2013-07-06]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/stat
14. Sčítání lidu v Rakousko-Uhersku (1868-1910). ČSÚ. *Sčítání lidu, domů a bytu 2011* [online]. 2010 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/scitani_lidu_v_rakousko_uhersku_(1868_1910)
15. Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS - Metodika. ČSÚ. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-06-26]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps
16. Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti. MPSV. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2013 [cit. 2013-07-06]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/zmena_metodiky
17. Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS). ČSÚ. *Český statistický úřad* [online]. 2013, 24.11. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://www.czso.cz/vykazy/vykazy.nsf/i/vyberove_setreni_pracovnich_sil

Zdroje dat

VŠPS – data dostupná z www.czso.cz a data poskytnutá z databáze VŠPS Mgr. Ondřejem Nývltem, Ph.D

SLDB – data dostupná z www.czso.cz a data poskytnutá na vyžádání z ČSÚ

MPSV – vyžádaná data z MPSV

Meziroční růst HDP – data dostupná z www.czso.cz

Seznam grafů

Graf 4-1: Průměrná délka vzdělávání v ČR pro různé skupiny obyvatel 30
Graf 5-1: Počet mladých osob ekonomicky aktivních a neaktivních 33
Graf 5-2: Počet ekonomicky aktivních v různých věkových skupinách dle SLDB 34
Graf 5-3: Počet mladých ekonomicky aktivních a ekonomicky aktivních celkem dle vzdělání dle SLDB 35
Graf 5-4: Počet mladých ekonomicky aktivních dle věku a vzdělání dle SLDB 36
Graf 5-5: Počet mladých a počet mladých ekonomicky aktivních dle VŠPS 37
Graf 5-6: Vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních dle SLDB 38
Graf 5-7: Vzdělanostní struktura mladých ekonomicky aktivních dle věku dle SLDB 40
Graf 5-8: Míra ekonomické aktivity dle věku dle VŠPS 42
Graf 5-9: Míra ekonomické aktivity dle vzdělání dle SLDB 43
Graf 5-10: Míra ekonomické aktivity pro věk 30 – 59 let dle SLDB 44
Graf 5-11: Míra ekonomické aktivity mladých dle vzdělání dle SLDB 45
Graf 5-12: Míra ekonomické aktivity pro věk 15 – 19 let dle vzdělání dle SLDB 46
Graf 5-13: Míra ekonomické aktivity pro věk 20 – 24 let dle vzdělání dle SLDB 47
Graf 5-14: Míra ekonomické aktivity pro věk 25 – 29 let dle vzdělání dle SLDB 48
Graf 5-15: Rozklad změny míry ekonomické aktivity mladých mezi roky 1991 a 2001dle věku 49
Graf 5-16 Rozklad změny míry ekonomické aktivity mladých mezi roky 2001 a 2011 dle věku 50
Graf 5-17: Míra ekonomické aktivity a míra ekonomické aktivity mladých dle VŠPS 51
Graf 5-18: Míra ekonomické aktivity mladých dle věku dle SLDB 52
Graf 6-1: Počet mladých, mladých ekonomicky aktivních a nezaměstnaných dle SLDB .53
Graf 6-2: Počet mladých nezaměstnaných a nezaměstnaných celkem dle SLDB 54
Graf 6-3: Počet mladých nezaměstnaných dle věku a vzdělání dle SLDB 55
Graf 6-4: Počet nezaměstnaných dle vzdělání dle SLDB 56
Graf 6-5: Míra nezaměstnanosti mladých a skupiny 30+ dle vzdělání dle SLDB 57
Graf 6-6: Míra nezaměstnanosti mladých dle věku a vzdělání dle SLDB 58
Graf 6-7: Rozklad změny míry nezaměstnanosti mladých mezi roky 1991 a 2011 59
Graf 6-8: Rozklad změny míry nezaměstnanosti mladých mezi roky 1991 a 2001 a roky 2001 a 2011 60

Graf 6-9: Počet nezaměstnaných, počet mladých nezaměstnaných a jejich podíl dle VŠPS 63
Graf 6-10: Počet mladých nezaměstnaných dle věku a vzdělání dle VŠPS 64
Graf 6-11: Míra nezaměstnanosti dle věku dle VŠPS a meziroční růst HDP 65
Graf 6-12: Míra nezaměstnanosti mladých dle věku a vzdělání dle VŠPS 68
Graf 6-13: Vzdělanostní struktura nezaměstnaných dle SLDB 69
Graf 6-14: Vzdělanostní struktura mladých nezaměstnaných dle SLDB 70
Graf 6-15: Vzdělanostní struktura mladých nezaměstnaných dle věku k 31.3.2011 dle MPSV.....71
Míra ekonomické aktivity Graf 7-1: Míra ekonomické aktivity a standardizovaná míra ekonomické aktivity mladých v krajích dle SLBD 75
Graf 7-2: Míra nezaměstnanosti a standardizovaná míra nezaměstnanosti mladých v krajích dle SLDB 76
Graf 7-3: Standardizovaná míra nezaměstnanosti pro věk 15 – 19 let v krajích dle SLDB 77
Graf 7-4: Standardizovaná míra nezaměstnanosti pro věk 20 – 24 let v krajích dle SLDB 78
Graf 7-5: Standardizovaná míra nezaměstnanosti pro věk 25 – 29 let v krajích dle SLDB 79
Graf 7-6:Vzdělanostní struktura mladých ekonomicky aktivních v roce 2011 dle SLDB .80
Graf 7-7: Průměrná délka vzdělání obyvatelstva 25+ v krajích ČR dle SLDB 82
Graf 7-8: Průměrná délka vzdělání mladých zaměstnaných a nezaměstnaných 83

Seznam tabulek

Tabulka 4-1: Počet let nutných k dosažení určitého vzdělání 29
Tabulka 6-1: Rozklad změny míry nezaměstnanosti mladých dle věku 61
Tabulka 6-2: Testy podmínek pro použití ANOVY pro skupinu mladých 72
Tabulka 6-3: Testy podmínek pro použití ANOVY pro mladé dle věku 73
Tabulka 6-4. Kruskal-Walisův test vztahu vzdělání nezaměstnanost pro mladé dle věku..73

Seznam použitých zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
ILO	International Labour Organization – Mezinárodní organizace práce
MPSV	Ministerstvo práce sociálních věcí
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SLDB	Sčítání lidí, domů a bytů
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil